

СПІЛКА ЕКОНОМІСТІВ УКРАЇНИ

**СПІЛКА ЕКОНОМІСТІВ УКРАЇНИ:
30 РОКІВ В АВАНГАРДІ ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА**

**у двох томах
Том 1**

Київ – 2020

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

14 листопада 2020 р. виповнюється тридцять років з дня заснування громадської організації «Спілка економістів України». Тридцятирічний ювілей є прекрасною нагодою підбиття підсумків, аналізу пройденого шляху, викристалізації нових знань і досвіду. За цей час Спілка намагалася досягнути історичний шлях побудови економіки України за роки незалежності, сприяла прогресивним змінам в економічній політиці держави та вирішенню нагальних проблем економіки і соціальної сфери, виконуючи свою місію у цій важливій роботі з незмінним оптимізмом, прагнучи довгоочікуваного віками справжнього становлення України як економічно потужної, незалежної, демократичної держави.

Від заснування – до становлення. Вперше економісти нашої країни організаційно об'єдналися в липні 1982 року. За ініціативою Держплану УРСР, Мінфіну УРСР, Держкомітету УРСР по праці, Мінвузу УРСР, Держпостачу УРСР, Республіканської ради науково-технічних товариств та ряду інших організацій в липні 1982 р. на I-й Установчій конференції було створено Науково-економічне товариство (НЕТ) та обрано Республіканське правління і ревізійну комісію цього товариства. Головою Республіканського правління було обрано заступника

Голови Держплану УРСР Дзіся Г.В. В травні 1987 р. на II-й звітно-виборчій конференції НЕТ було реорганізовано в Республіканське правління Всесоюзного економічного товариства.

А власна історія Спілки розпочалася 14 листопада 1990 р. з Всеукраїнської установчої конференції економістів. На цьому форумі, у зв'язку з прийняттям Декларації про державний суверенітет України та Закону «Про економічну самостійність України», республіканське правління Всесоюзного економічного товариства було реорганізовано у громадську організацію «Спілка економістів України» (СЕУ).

За час своєї діяльності Спілка стала згуртованою всеукраїнською громадою вчених-економістів, фахівців усіх галузей економіки, працівників державних органів влади, фінансових і банківських установ, вишів та інших навчальних закладів економічного профілю, різноманітних трудових колективів. Загалом спільнота Спілки складається з понад 30 тисяч членів, які завдяки розгалуженій структурі – СЕУ має регіональні і первинні (районні, селищні, міські) осередки у всіх областях України – активно і плідно реалізують свій інтелектуальний потенціал практично в кожному куточку країни, а отже, впливають на розвиток та розбудову держави від рівня місцевих громад до рівня найвищих владних інституцій. При цьому, завдання, які ставить перед собою і успішно реалізує Спілка, стосуються різних сфер суспільного життя країни. Умовно їх можна поділити на три групи: 1) популяризація та розвиток економічної думки і впровадження передових ідей у практику господарювання; 2) розробка та публічне обговорення пропозицій щодо удосконалення економічної політики, які подаються до органів влади; 3) всебічна реалізація прав і свобод членів Спілки, задоволення і захисту їх спільних інтересів у різноманітних сферах соціального буття.

Додає ваги громадській організації й те, що її керівниками за час існування були і є відомі державні діячі, політики, вчені, видатні особистості в історії незалежної України. Зокрема, її

першим очільником був видатний економіст і талановитий топ-менеджер Дзись Георгій Васильович – Заслужений економіст України, академік Академії економічних наук України, к.е.н., заступник голови Ради Міністрів УРСР, заступник голови Урядової комісії з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, який, на превеликий жаль, передчасно пішов із життя у 2003 році.

Нині Спілку очолює Валентин Володимирович Оскольський – відомий вчений і громадський діяч, професор, академік Академії економічних наук України, Заслужений економіст України, голова правління Української фондової біржі, Президент Асоціації Товарної Нумерації «ДжіЕс1 Україна», автор понад 100 наукових праць, в тому числі монографій та навчальних посібників.

Серед членів правління Спілки були і є відомі не лише в Україні вчені, зокрема: М.Г. Чумаченко – академік НАН України, д.е.н., професор; В.М. Геець – академік НАН України, д.е.н., професор, директор ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Заслужений діяч науки і техніки України; О.І. Амоша – академік НАН України, д.е.н., професор, Президент Академії економічних наук України, директор ДУ «Інститут економіки промисловості НАН України», Заслужений діяч науки і техніки України; П.Т. Саблук – академік НААН України, д.е.н., професор, раніше обіймав посаду директора ННЦ «Інститут аграрної економіки НААН України»; В.К. Симоненко – член-кореспондент НАН України, д.е.н., професор, экс-голова Рахункової палати України, та ряд інших вчених.

Значну роботу проводять також очільники регіональних (обласних) і первинних осередків – люди високопрофесійні, з великим досвідом наукової та організаторської діяльності, ентузіасти своєї справи, самовіддані та ініціативні. Серед них є академіки і члени-кореспонденти НАНУ, галузових академій, заслужені економісти, працівники освіти і науки, президенти обласних торгово-промислових палат, керівники вишів і НДІ,

декани і завідувачі кафедрами, керівники облдержадміністрацій, мери міст, майже всі мають учені ступені доктора та кандидата наук. Наукові секції та обласні осередки СЕУ щорічно проводять близько 250 науково-практичних конференцій з найбільш актуальної для країни і регіонів тематики. Рекомендації таких форумів подаються органам державної влади і органам місцевого самоврядування для практичної реалізації, широко висвітлюються у мас-медіа, публікуються у збірниках наукових праць.

Загалом за 30 років проведено 5 з'їздів, 27 пленумів правління СЕУ, тисячі науково-практичних конференцій, інших громадських і наукових заходів – круглих столів, семінарів, публічних лекцій тощо.

Члени Співки брали участь у підготовці загальнодержавних програм структурної перебудови економіки, переведення її на міжнародну систему обліку і статистики, зокрема у розробці Концепції створення і розвитку єдиної системи фондової торгівлі в Україні, Стратегії сталого розвитку та структурно-інноваційної перебудови української економіки до 2015 року. На розгляд уряду вносилися пропозиції щодо підтримки та розвитку малого і середнього бізнесу як важливого рушія у відродженні національної економіки, невідкладного прийняття Доктрини економіки знань з побудовою національної інноваційної системи, пропозиції до Національної програми кластеризації економіки України на період до 2020 р., розвитку агропромислового комплексу і відродження українського села, пропозиції до Стратегії економічної політики в Україні та її регіонах щодо виходу з кризи та переходу країни на шлях сталого розвитку. У 2006 р. Співка та її Херсонський обласний осередок (на той час його очолював В.Є. Труш) безпосередньо брали участь у розробці Стратегії економічного і соціального розвитку Херсонської області до 2015 року. Вся ця робота стала помітним вкладом вітчизняних економістів у розвиток економіки держави і підвищення добробуту її населення.

Важливо, щоб економічну еліту почули. На нашу думку, однією з причин кризового стану економіки України є брак єдиної довгострокової стратегії державної політики в економічній і соціальній сферах. Відтак, реформи мають безсистемний характер, дії виконавчої влади у більшості випадків не є стратегічно вивіреними, не спрямовуються на забезпечення національних інтересів держави та реальне дотримання конституційних прав і свобод громадян.

Перед владою держави стоїть нелегке завдання. На жаль, за минулі десятиліття через низку об'єктивних і суб'єктивних чинників шанси України швидко наблизитися до розвинених країн були втрачені. На кінець 2018 р. ВВП України (у порівнянних цінах 2010 р.) склав лише 62,7% від рівня 1991 року. Політика надмірної відкритості національної економіки, поки що не готової для відкритої конкуренції на світових ринках, якраз і завдала найбільшого удару економіці країни.

Розуміючи складну ситуацію та прагнучи зробити свій внесок у побудову нової високорозвиненої соціальної економіки, Співка неодноразово зверталася до органів влади з низкою важливих документів, підготовлених і апробованих на багатьох міжнародних і всеукраїнських форумах, що проводилися під егідою Співки, тематика яких стосувалася вирішення базових питань формування в країні державної економічної політики, адекватної вимогам часу. Знаковим у цьому відношенні став другий Пленум Правління Співки, що пройшов 22 квітня 2010 р. у Києві. До Пленуму було приурочено проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції на тему «Економічна політика в Україні: вихід з кризи та перехід на шлях сталого інноваційного розвитку».

Саме тоді Співка винесла на розгляд громадськості три концептуально важливі для майбутнього країни документи – Доктрину економічної політики в Україні, законопроект про державну економічну політику в Україні та проект Стратегії економічної політики в Україні щодо виходу з кризи та переходу країни на шлях сталого розвитку. Сьогодні важливо, щоб думку економічної еліти країни почули.

Нова стратегія розвитку економіки. Варто зауважити, що СЕУ згідно з думкою переважної більшості своїх членів завжди була послідовним прихильником еволюційного шляху ринкових реформ, відстоювала активну роль держави в здійсненні всіх трансформацій суспільства, централізацію функцій держави, життєво необхідних для виконання її прямих конституційних обов'язків.

Така позиція Спільки не є одкровенням чи утопією. Адже на різних етапах розвитку світового господарства в період після зародження товарно-грошових відносин роль держави в соціально-економічному житті багатьох країн, що сповідували різні моделі ринку, змінювалась. Причому в досить широкому інтервалі – від активної державної політики та протекціонізму представників школи меркантилізму до ліберальних моделей, де державі відведена роль «нічного сторожа», та неокласиків, що покладалися на економічну свободу, приватну ініціативу і невтручання держави в ринкову систему, і, далі, до кейнсіанських принципів регулювання економіки за активної ролі держави, що були використані урядами провідних західних країн після Другої світової війни у побудові так званої моделі соціально орієнтованої ринкової економіки.

За останнє десятиліття зазнала фіаско неоліберальна модель ринку. Світ на прикладі Китаю побачив нову модель керованого переходу до ринку з дотриманням перш за все інтересів, прав і свобод людини, модель так званого неосоціалізму. Проте людство досі не виробило універсальної й ефективної, прийнятної для будь-якої країни моделі ринку. Це, напевно, і неможливо зробити, бо кожна країна має свої особливості і специфічні умови – від світогляду, історичних традицій і звичок населення, до відтворювального потенціалу національної економіки.

Нині для України життєво важливо визначити шлях здійснення реформ. Як рухатись? Знову хаотичними кроками, сподіваючись на закордонних інвесторів, чи плановірно, виважено і з активною державною структурною політикою, ресурсною основою якої будуть не лише відповідні державні

кошти, а, насамперед, знання та інтелект нації, які, зокрема, мають сформувати довгострокову стратегію розвитку країни, орієнтовану на кардинальне оновлення техніко-технологічної бази виробництва та інноваційні рішення в усіх сферах економіки, забезпечену відповідними регуляторно-стимулюючими заходами держави.

При побудові нової стратегії розвитку економіки України, на нашу думку, треба виходити з фундаментальних засад, що спиралися б на синергетичне поєднання всіх гуманітарних наук і культури. Базовою засадою такої стратегії в постіндустріальному суспільстві є так зване ноосферне спрямування економіки. Має бути запроваджена нова ідеологія законотворчості у сфері економіки, що враховувала б кризовий стан усіх сфер суспільного життя країни, існуючих етико-моральних цінностей, духовності та культури.

Нинішнє керівництво держави, радикально змінюючи систему влади та прагнучи забезпечити узгодження зусиль усіх її гілок на досягнення позитивних зрушень в соціально-економічному розвитку України, її піднесення на високі рубежі постіндустріального суспільства, побудову інформаційного суспільства на основі сучасних знань і технологій, дає кожному з нас як громадянам нашої Богом дарованої держави Віру в світле майбутнє, наповнює Любов'ю наші серця при згадці про ближнього, про те, що кожен із нас потрібен один одному і про те, що наше майбутнє в наших руках, в наших спільних зусиллях у розбудові нової, могутньої і багатой країни. І в цьому є наша Надія, і кожному з нас буде дарована Мудрість пізнати і усвідомити це, ставши духовнішим, моральнішим, людянішим – гідним учасником ноосферного буття прийдешнього часу.

*Президент Співки економістів України,
Заслужений економіст України,
академік АЕНУ, професор
Валентин ОСКОЛЬСЬКИЙ*

РОЗДІЛ І. ПАМ'ЯТІ ФУНДАТОРА СПІЛКИ – ГЕОРГІЯ ВАСИЛЬОВИЧА ДЗІСЯ¹

Спілка економістів України глибоко шанує та дбайливо береже пам'ять про ініціатора і засновника Спілки Г.В. Дзіся. Жоден із форумів Спілки чи за її участю – з'їзди членів Спілки, пленуми Правління, науково-практичні конференції тощо – не проходить без шанобливої згадки і пам'ятних оповідей друзів Георгія Васильовича та членів Спілки, які мали честь співпрацювати з ним, про нього як Людину з великої літери, про його завзятість, людяність, високі професіоналізм і бездоганні моральні якості, його жертвність під час Чорнобильської біди на благо, без перебільшення, всього людства, адже вона стала бідой світового масштабу.

1 листопада 2011 р. відбувся позачерговий Пленум Правління Спілки, присвячений пам'яті Г.В. Дзіся з нагоди 85-річчя від дня його народження. Учасники Пленуму поділилися своїми згадками про спілкування з ним і не лише при виконанні службових обов'язків, але й у неформальних стосунках під час дружніх бесід, зустрічей, торжеств, на відпочинку та у випадках, коли перебували в одній зв'язці з ним під час підкорення гірських вершин від Кавказу до Гімалаїв,

¹ Георгій Васильович Дзісь (1926 – 2003) – видатний український державний і громадський діяч, академік Академії економічних наук України, дійсний член Міжнародної академії менеджменту, кандидат економічних наук, Заслужений економіст України, Заступник голови Ради Міністрів УРСР у 1986-1990 роках, Заступник Голови Урядової комісії Радянського Союзу з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, перший Президент Спілки економістів України, ініціатор і засновник стандарту штрихового кодування в Україні.

адже Георгій Васильович був членом Спілки альпіністів України, доклав зусиль до розвитку цього мужнього виду спорту і сам брав участь у багатьох сходженнях.

Варто згадати цей Пленум та виголошену на ньому доповідь Президента Спілки В.В.Оскольського, а також інтерв'ю з Г.В.Дзісем від 1999 р., матеріали якого люб'язно надав член Спілки Б.Я.Панасюк, та пам'ятні спомини окремих членів Правління Спілки, якими вони поділилися з учасниками п'ятого з'їзду Спілки, що відбувся через п'ять років (1 листопада 2016 р.) після згаданого Пленуму, в день 90-х роковин від дня народження Г.В.Дзіся (подаються нижче в редакції стенограми).

1. Доповідь² Президента Спілки економістів України В.В.Оскольського «ЛЮДИНА З ВЕЛИКОЇ ЛІТЕРИ» на позачерговому шостому Пленумі Правління Спілки (1 листопада 2011, м. Київ).

Саме такою людиною був Георгій Васильович Дзісь. 1 листопада йому виповнилося б 85. Яскравий життєвий шлях пройшов Георгій Васильович. Шлях, повністю відданий служінню своєму народу, справі, в яку він свято вірив і робив її самовіддано, пристрасно, професійно.

Народився Георгій Васильович Дзісь 1 листопада 1926 р. в Києві, у сім'ї науковців-аграріїв, нащадків древнього козацького роду. Дитинство і юність пройшли у Ніжині від чуйним піклуванням бабусі, адже батько був репресований у 1937-му. Роки фашистської окупації, тяжкі повоєнні часи, виснажлива робота в полі сформували і загартували характер юнака.

У квітні 1945 р. Георгія Васильовича після закінчення Ніжинського технікуму механізації сільського господарства призначають головним механіком Олевської МТС на Житомирщині. Нелегко було працювати молодому спеціалісту. З розбитих танків, автомобілів, літаків, що загрузли в поліських

² Оpubлікована у журналі «Економіка України», №11 за 2011 р.

болотах, доводилося знімати придатні для роботи деталі і пристосовувати їх до довоєнної сільгосптехніки. Тож головному механіку МТС доводилося проявляти неабияку ініціативу, винахідливість, кмітливість.

Потім було навчання у Київському технологічному інституті легкої промисловості. Активна участь у громадському житті, наполеглива праця, спортивні успіхи – усе це відзначало студента Дзіся. Тому не дивно, що після закінчення вузу випускника залишили в інституті на викладацькій роботі. Молодий викладач вже готувався до здачі кандидатських іспитів. Та вищим керівництвом країни було прийняте рішення про направлення на село 10 тисяч спеціалістів промисловості – потрібно було виводити із повоєнного занепаду сільське господарство. Одним із таких «десяти тисячників» був Г.В. Дзісь.

Десять років – з 1953 по 1963 – Георгій Васильович працював на Чернігівщині. Почав з посади головного інженера Борзнянської МТС. Згодом – директором Олишівської МТС. Ну, а потім радянська та партійна робота. Г.В. Дзісь обирається головою райвиконкому, першим секретарем Олишівського райкому партії, другим, потім першим секретарем Чернігівського міськкому партії. В 1963 р. ініціативного та енергійного працівника призначають заступником завідуючого відділом легкої та харчової промисловості ЦК Компартії України. Відомо, що відбір працівників для роботи в центральному апараті республіки був серйозний, випадкові люди туди не потрапляли. А з 1972 р. – відповідальні державні посади: перший заступник міністра легкої промисловості, заступник Голови Держплану, заступник Голови Ради Міністрів Української РСР у 1986-1990 роках.

З іменем Г.В. Дзіся пов'язані значні досягнення того часу в легкій промисловості республіки. Це удосконалення виробництва, встановлення нового обладнання, впровадження нових технологій, будівництво нових підприємств. Була здійснена комплексна програма оновлення та модернізації провідних підприємств галузі, що дозволило збільшити випуск продукції та підвищити якість українських товарів легкої

промисловості. Програми економічних та технологічних реформ, які пропонувалися Г.В. Дзісем, завершувалися, як правило, їх масштабною реалізацією.

Окремими, трагічними і в той же час героїчними рядками біографії Георгія Васильовича, стали самовідданість і жертвна робота з ліквідації наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС. Після страшної події у квітні 1986 р. від безпосередньо перебував в Чорнобильській зоні як заступник Голови Урядової комісії СРСР. Про гіркий досвід чорнобильських буднів, про героїзм ліквідаторів можна прочитати в його яскравій публіцистичній книзі «В епіцентрі людської біди», в якій зібрані як документальні свідчення, так і особисті враження автора. Ті жаркі, насичені радіацією дні літа 1986-го і підрубали його могутній козацький корінь.

Унікальність характеру Георгія Васильовича полягала в його умінні забезпечити найвищу продуктивність своєї праці. І ще: Георгій Васильович вмів цінити людей не за звання, посади чи нагороди, а за їх ділові якості, порядність, чесність, людяність. Велике значення для нього, як для лідера, мала також інтуїція, здатність передбачити розвиток подій і тенденцій, наслідки яких будуть в перспективі мати неабияке значення.

Активна натура Георгія Васильовича і після закінчення державної служби у 1990 р. постійно шукала можливостей продовжити корисну для суспільства працю, реалізувати свій життєвий та науковий потенціал. Це був постійний пошук – від пізнання глибин своєї професії та конкретної праці до осмислення філософських проблем людського буття. Технікум, інститут, диплом інженера-механіка. А пізніше, коли, працюючи на відповідальних державних посадах, Г.В. Дзісь відчув, що йому бракує економічних знань, він став не тільки дипломованим економістом, а й захистив дисертацію з економіки.

Тож цілком закономірно, що у 1990 р. він очолив створену ним же Спільноту економістів України. Його наукові інтереси багатопланові: виробництво якісних товарів широкого вжитку,

реформування і реструктуризація економіки, входження у ринкові відносини, розвиток малого та середнього бізнесу, міжрегіональні економічні пропорції. З цих та інших проблем ним опубліковано понад 80 наукових праць, він автор декількох винаходів. За плідну наукову діяльність Георгій Васильович був обраний дійсним членом Академії економічних наук України і Академії інженерних наук України, Міжнародної академії менеджменту. Йому присвоєне почесне звання «Заслуженого економіста України».

Будучи вихідцем адміністративно-командної, планово-розподільчої системи, більш того – її функціонером, Г.В. Дзісь одним з перших політиків та господарників України зрозумів необхідність економічних змін. Змін на основі ринку, конкуренції, фондової торгівлі, свободи діяльності товаровиробників. Це і стало основою роботи Спілки економістів України та інших організацій, створених з ініціативи Г.В. Дзіся.

Ентузіазм та енергія Георгія Васильовича були воістину безмежними. У 1991 р. він став одним з ініціаторів створення Української фондової біржі – першого в країні організованого ринку цінних паперів, флагмана національного фондового ринку. Був керівником інституту радників Голови правління, Головою Ради старійшин біржі. А у 1994 р. саме завдяки його активності та наполегливості була створена Асоціація товарної нумерації України «ЄАН-Україна» (сьогодні «GS1 Україна»). Штрихове кодування товарів та послуг стало в країні правилом, яке відповідає усім світовим стандартам. Характерна деталь. Україні нав'язувалося кодування товарів штриховими позначками іншої держави. Та Г.В. Дзісь домігся, щоб українські товари і послуги маркувалися власними штрих-кодами. Так, ідентифікаційний код «482» став візитною картою України в усій світовій економічній спільноті.

Шлях щаблями влади, високі державні пости не перетворили Георгія Васильовича в бездушного кар'єриста. В своїх практичних діях, не зважаючи на жорсткі «правила гри» у вищих ешелонах влади, він ніколи не зраджував своєму

життєвому кредо, яке він виніс ще зовсім юним із бабусиної науки: чесність, порядність, людяність.

Не можу не згадати про Г.В. Дзіся і як спортсмена. Альпінізм, волейбол, шахи, теніс, гірські лижі – незважаючи на всю зайнятість, постійні тренування, змагання, чергові спортивні розряди. Головним все ж залишився альпінізм. Гори були життям Георгія Васильовича, його філософією. Підкорюючи найвищі вершини світу від Кавказу до Гімалаїв, в захмарних висотах гартував він свою волю, набував життєвої стійкості, вміння переборювати будь-які перешкоди і в «рівнинному» житті. Реаліст і прагматик у повсякденному житті, в горах Георгій Васильович ставав романтиком і мрійником. Навіть на сьомому десятку життя Г.В. Дзісь організував та очолив альпіністів збірної України у Гімалаях.

Весь подум'яний життєвий шлях Георгія Васильовича можна охарактеризувати одним словом – пошук. Пошук, насамперед, самого себе, свого місця в житті, серед людей. Його внутрішнім метрономом були повага до людини-трудівника, відчуття пульсу часу, вирішення питань дня сьогоднішнього та передбачення проблем майбутнього. За свою самовіддану працю, служіння людям Г.В. Дзісь відзначений державними нагородами, лауреатськими званнями. Георгій Васильович Дзісь пішов із життя 27 липня 2003 року. Україна втратила вірного сина, друзі – надійного і чуйного товариша.

Кажуть, що людина живе, поки живе пам'ять про неї. Пам'ять про Георгія Васильовича – пам'ять світла і вдячна – буде завжди жити в серцях тих, хто працював, дружив з ним, любив його – Людину з великої літери.

2. До 85-річчя з дня народження відомого державного, громадського і політичного діяча, засновника і першого Президента Спілки економістів України, народного депутата УРСР 11-го скликання, Заслуженого економіста України, академіка АЕН України Дзіся Георгія Васильовича (інтерв'ю 1999 року)

Минали перші роки незалежності України, ламались стереотипи мислення, руйнувались структури державного управління, виявлялись недоліки та давались оцінки минулому і окреслювались перспективи бачення майбутнього. Розпочиналась нова, досі небачена епоха переходу від соціалізму до ринкових відносин про складнощі входження в яку розповів Георгій Васильович Дзісь. Георгій Васильович Дзісь – яскравий представник української еліти вищого державного управління епохи директивної системи, яка у переважно більшій своїй масі дотримувалась вищих цінностей людського життя. В основі їхньої діяльності було не задоволення власних меркантильних потреб, а переважали національні інтереси, великі та малі потреби народу і держави.

Своїми спогадами і поглядами на майбутнє Георгій Васильович поділився у 1999 р. у приміщенні Кабінету Міністрів України з тодішнім заступником завідуючого відділом аналізу та прогнозування соціально-економічного розвитку Служби Прем'єр-міністра України, професором, доктором економічних наук, Заслуженим економістом України, членом Спілки економістів України Б.Я. Панасюком.

«Шановний Георгій Васильович! Закінчується друге тисячоліття нової ери. Ви відігравали і відіграєте важливу державну роль як в недавньому минулому, так і тепер, в новій системі незалежної України, а тому хотілося б почути Ваші думки про минуле, сучасне і майбутнє нашої батьківщини. А найперше, – звідкіля Ви родом і де ваші коріння?

Народився я у Ніжині, але мати і батько були студентами, то зареєстрували моє народження в м. Києві, хоч ріс я в Ніжині у баби. Я із козацьких родів: у Ніжині є околиця Шикера Гринівка, а Шикер – це мій рід, це дуже древній рід Ніжина, там споконвіку було наше родове гніздо на березі Ніжин-озера, якого уже немає, висушили і забудували. Тобто, я нащадок дуже древнього козацького роду і коли писали про соціальний стан моїх дідів і батьків, то у діда написано «козак», у мами «козачка».

Найбільше я Вас пам'ятаю, як заступника Голови Держплану Української РСР, де я працював. Що Ви могли б сказати про планову систему, про Держплан, якому я, як і Ви, вивдав кращі роки своєї трудової діяльності?

Про Держплан Української РСР і його роль в державному управлінні можу сказати тільки позитивне. В інших розвинутих країнах немає Держплану, але в них є міністерство економіки з такими ж функціями, вони не розробляють директивних планів, але є економічний прогнозний план, фінансовий план. Є в них аналітичні центри, в яких працюють найбільш кваліфіковані кадри спеціалістів, які можуть відстежувати виконання економічних прогнозів, здійснити аналіз сучасного соціально-економічного стану і прогнозувати стратегію економічної політики держави. Такі центри є прототипами нашого держплану, де менше директивності, але багато вимогливості.

У нас, коли була адміністративна система, Держплан був покликаний розробляти план на основі цілого ряду показників, забезпечуючи їхню ув'язку, так як будь-яка економічна система є єдиним організмом, що пов'язаний з усіма його елементами. Не можна відірвати один елемент від іншого, так якщо ти деś щось порушуєш, то воно впливає в іншому місці і дає про себе знати в соціальній чи економічній сфері. Щоб такого не сталося Держплан аналізував і збалансовував в цілому всю економіку на основі доведених до виробників системи показників соціально-економічного розвитку.

Я тоді працював у Зведеному відділі народногосподарського плану і якраз в ньому висококласні спеціалісти робили багато того, про що Ви кажете.

Не можна сказати, що один Зведений відділ народногосподарського плану все аналізував і збалансовував. Зведений відділ зводив всю роботу галузевих відділів. Він ще й виконував велику технічну роботу, давав оцінку галузевим планам і балансам, але кінцеве рішення було за Колегією Держплану, рішення якої було обов'язковим для всіх

міністерств і відомств України, а для розгляду кінцевих планів і балансів проводились спеціальні наради. Якщо під час розгляду і обговорення виявлялись недоліки в динаміці, ресурсах, їхньому розбалансуванні, то всі проблеми уже виносились на обговорення на самому високому рівні – Кабінет Міністрів, Секретаріат ЦК та Політбюро ЦК. Звичайно, економічні плани розглядались і схвалювались Колегією Держплану і затверджувались Кабінетом Міністрів та партійними органами. П'ятирічний же план, як ти знаєш, розглядався і схвалювався на Політбюро ЦК, партійному з'їзді ЦК КПУ та затверджувався Верховною Радою України.

Ваша думка про трудові, матеріальні і фінансові баланси, їхня роль і їхнє майбутнє?

Адміністративно-директивне управління вимагало вести величезну кількість балансів. Держплан базувався на тому, що він вів баланси Союзу, баланси республіки, баланси найважливіших продуктів сутність яких: виробляється – споживається; потреба – виробництво; доходи – видатки; потреба трудових ресурсів – наявність і т.д. Враховуючи величезну номенклатуру балансів влада прийняла рішення, що ті баланси, які не впливають серйозно на макроекономічну ситуацію передавались для розробки Держпостачу.

Чи були дублювання функцій Держплану?

Що стосується економічних планів і прогнозів, то ні. А ось у збалансуванні матеріальних ресурсів важлива роль належала Держпостачу. Проте його функція тут виконавча, так як те, що вироблялось, надходило на його склади чи обліковувалось по його документації. Держпостач мав право переадресовувати вироблену продукцію від одного до іншого споживача, але він все це робив як виконавець і реалізатор всього того, що передбачалось планом, розробленим Держпланом.

Держплан був єдиним виконавчим органом, який розробляв і реалізовував соціально-економічну політику держави, яка схвалювалась і затверджувалась вищими органами виконавчої і законодавчої влади держави.

Виходить, що Держплан, Держпостач і Мінторг виконували різні функції, але деякі структури об'єднали, а деякі ліквідували. Ваша думка на це?

Функції Держплану і Держпостачу кардинально протилежні, або значно відмінні, а тому їх об'єднувати ніяк не було потреби. Якщо уже відповідати навіщо таке об'єднання, то я не можу відповісти для чого, бо як можна прийняти рішення про об'єднання двох структур: одна структура аналітично-інтелектуальна, де концентрується інтелект держави, інтелект нації, а інша, то виконавча структура, будемо говорити – комірник. Тому, об'єднувати функції інтелектуала з функціями комірника не природно і не практично.

Ліквідували Міністерство торгівлі, яке виконувало дві функції: одна – директивно-командна функція стосовно роздрібною торгівлі; друга – ведення балансів оптової торгівлі. Якщо в умовах ринку, мабуть, перша функція стає зайвою, то друга функція, що стосується оптової торгівлі і ведення величезної роботи з балансів товарів, а це величезна ланка товарів народного споживання, то це не вірно. Адже Міністерство торгівлі вело баланси величезної кількості оптової торгівлі товарами народного споживання. Оптова ланка торгівлі товарами народного споживання вимагає збалансування на макрорівні і Міністерство торгівлі зводило баланси: наприклад, наявність і потреба пальто зимових, пальто літніх і т.д. Частина балансів розроблялась в Держплані на макрорівні, тобто узагальнюючи показники товарів народного споживання, а саме швейні вироби, трикотажні вироби і т.п. Якщо баланси в асортименті цих товарів, то це уже справа Міністерства торгівлі.

Чи існують об'єктивні причини ліквідації одних і створення інших управлінських структур? Яка Ваша думка?

Я з великою пошаною відношусь до марксистського вчення. Воно сьогодні знову має значення, я сповідаю вчення Гегеля, його діалектику. Існує таке поняття: кількість переходить у якість; продуктивні сили, які ми створили в нашої

державі, настільки були потужні, що вимагали зміни виробничих відносин. Ми на основі нашого догматичного мислення не пішли на те, щоб змінити ці старі виробничі відносини. Ми, в часи директивного управління, тільки відійшли від ідеалізму до постіндустріального суспільства, а це високий розвиток виробничих сил і їхній вплив на соціальний розвиток. Але постіндустріальний розвиток називати соціалізмом ще не можна. В країні виникло сильне протиріччя між виробничим потенціалом і виробничими стосунками, а це вело до величезної не стільки економічної скільки соціально-суспільної напруги.

Не можна думати, що цього не розуміли, в тому числі на самому високому рівні. У свій час М.С. Хрущов сказав, що ми проведемо Пленум ЦК КПРС з науково-технічного прогресу. Але коли підготували матеріали до Пленуму, а він був викладений на 170 сторінках, проаналізували їхній зміст і висновки експертів, то прийшли до висновку, що треба модернізувати не економіку, а систему, треба вносити зміни в політичні реалії. Врешті Пленум ЦК відклали і, вийшло, назавжди. Я про це розповідаю, бо був причетний до його підготовки, працюючи в партійних органах України.

Уже після Хрущова Л.І. Брежнев двічі оголошував, що буде проведений Пленум ЦК знову ж таки з науково-технічного прогресу. Звичайно, це тільки була назва з науково-технічного прогресу, а треба було відповісти на запитання чому ми відстаємо від передових країн, чому ми розвиваємося тільки кількісно, або «вшир», а не розвиваємося якісно. Ось тобі екстенсивність, а інтенсивного розвитку немає, а це тому, що немає стимулу для розвитку науково-технічного прогресу. І знову зробили аналіз, одержали висновки про те, що слід зробити насамперед і Пленум ЦК відклали.

Як дивилися на ці проблеми в Україні? Адже В.В. Щербицький навіть написав книгу про науково-технічний прогрес.

Ти розумієш, в період, коли В.В. Щербицький писав цю книжку, в Україні не було ключових міністерств, які впливали

на технічне переоснащення, вірніше вони були, але підпорядковані Москві. Тому Україна не могла вирішувати глобальні проблеми науково-технічного прогресу, хоча корисні думки були. В Україні був свій інтелект і розуміли, що саме треба було робити.

У мене, між іншим, була розмова з В.В. Щербицьким, я до нього відносився і відношусь з глибокою повагою. У нас постійно в чомусь були дефіцити, дефіцити і дефіцити. То у нас немає бюстгальтерів, то немає трусів, то недостає сухої ковбаси. У розмові з Володимиром Васильовичем він мене запитав у чому тут справа? А я йому кажу, – Володимире Васильовичу, система не спрацьовує, система повинна бути саморегулюючою. Іде збуджений якийсь імпульс знизу і він повинен оперативно знаходити відповідь у виробництві, тобто кожен імпульс повинен знаходити і свою відповідь. У нас же, прийшов імпульс на другому році п'ятирічки, – пояснював я Володимирі Васильовичу, – і я нічого не можу зробити, є п'ятирічний план, я не можу інвестувати ті галузі, які зобов'язані відповісти на імпульси, що з'явилися знизу.

Чи може розвиватись науково-технічний прогрес, коли інженер, конструктор з вищою освітою одержував 120 карбованців зарплати, а верстатник п'ятого розряду, маючи середню освіту, більше 500 карбованців?

Ти сказав стосовно диспропорцій в оплаті праці і це існує в усьому народному господарстві, особливо шкідлива зрівнялівка. Я після ЦК прийшов працювати першим заступником Міністра легкої промисловості. Міністерство легкої промисловості – це 15 млрд карбованців виробництва товарів народного споживання в роздрібних цінах. Враховуючи, що долар коштував 60 копійок, то це було десь 20 млрд доларів США. І за керівництво таким обсягом виробництва Міністр одержував 500, а його перший заступник 420 карбованців місячної платні. В той же час Міністерство місцевої промисловості, в якому працював мій колега Гаєвський, мав обсяг виробництва 1,3 млрд карбованців (також у роздрібних цінах), тобто більше як у десять разів менше, але місячна

зарплата у них така ж як і у нас: міністр – 500, а його перший заступник 420 карбованців.

З цього приводу я прийшов до Олександра Павловича Ляшка, а він дуже розумна людина, глибокомисляча, і кажу, – Олександр Павловичу, як же це так, Ви мене б'єте і лаєте, вимагаєте з мене відповідальності за 15 млрд карбованців товарів, а в місцевій промисловості тільки 1,3 млрд карбованців товарів, а зарплата у нас однакова, ми платимо єдині податки. Він засміявся і каже, – ну що ти зробиш, такий порядок, нічого не вдієш. Не було мотивації праці на всіх рівнях, – від робітників до вищих керівників.

Офіційно про викривлення в оплаті праці не було прийнято говорити.

Про мотивацію праці тоді уже почали говорити. Я повинен тобі сказати, що дуже світла голова, критичне мислення з цієї проблеми спостерігалось у Гаврила Харитоновича Попова. Ми з ним познайомилися давно, років тридцять тому. Коли зустрічаєшся з такими спеціалістами як Попов, то мова йде про життя. Як-то він мені розповів, що написав в ЦК Доповідну записку про мотивацію праці, а тоді запровадили тринадцяту зарплату. В розмові він казав, що розподіл житла залежить не від якості праці, а від галузі, оборонна галузь отримує житла майже до потреби, а легка промисловість має мізерне забезпечення.

Якщо у будь-кого з'являється можливість отримати житло, то він кидає все, в тому числі і тринадцяту зарплату і переходить працювати туди, де дають житло. Ось тобі і мотивація праці, тут не якість праці, а інтерес життя. Ту записку Попов дав мені, вона була добре аргументована, я її віддав В.В. Щербицькому і він її прочитав. Потім він перетелефонував мені і спитав чи я її читав, я відповів, – звичайно читав. В.В. Щербицький сказав мені, щоб я розмножив записку і роздав членам Політбюро. Проте, більше ні про записку, ні про її зміст та пропозиції ніхто і ніколи не згадував.

В часи Горбачова чомусь про це мовчали.

Я не можу з тобою погодитися, що Горбачов до цього не має ніякого відношення. Уже було відомо як провести зміни, уже можна було спокійно це зробити, тим паче, що було відомо як це здійснити, тобто змінити виробничі відносини: економічні відносини Центру з республіками, а також між республіками, впровадити госпрозрахунок, запровадити конкуренцію. Тобто, уже було відомо, що робити, але треба було поетапно і вдумливо це робити, а не розвалювати всю систему.

Чому економіка, яку Ви будували, докладали багато зусиль, постійно поступалась економіці розвинутих країн, тобто Заходу?

Перешкодою всьому, я вважаю, була існуюча тоді економічна доктрина: попит випереджував пропозицію. Не вироблялись товари, які користувались попитом і основна причина в тому, що були товари групи «А» і групи «Б»: завжди група товарів «А» випереджала темпи росту товарів групи «Б», а це ж товари народного споживання. А це уже доктрина, її треба дотримуватись, нікуди не дінешся. Наприклад, легка промисловість виробляла товарів на 15 млрд карбованців, а інвестицій туди направляли тільки 50 млн карбованців. Отже, галузь легкої промисловості розвивалась недостатньо, всі інвестиції спрямовувались в групу «А», а там лівова частина їх йшла на оборону, де і ціни, і технології, і зарплата, і все інше, ніж в усьому народному господарстві. Тобі про це не розповідати, бо ти працював у Держплані і знаєш добре.

Тепер ми йдемо до ринкових відносин, можливо щось зміниться?

В системі, яка зараз у нас, то тут уже навпаки, пропозиція випереджає попит. Основна цінність, – де заробити гроші? – а заробити гроші не просто. Саме краще звернутись до історії: Косигін і його реформа, яку ще у 1967 р. він запроваджував, була кроком вперед, але її, на жаль, не зрозуміли ті, котрі повинні були допомагати втілювати її в життя. Реформа передбачала заходи, які дозволяли в умовах соціалізму досягти випередження пропозиції над попитом. Це не така проста

штука, тому, що я, як виробник не можу сказати, що зроблю оцей галстук, який на тобі, бо він темно-синій, а на мені червоний. Коли я вироблю червоні галстуки, а їх не куплять, то ніхто не знає, що з ними робити. Попит буде на темно-синій, розкуплять, а їх мало і ось дефіцит. Косигін своєю реформою все це передбачив, була зроблена система страхова, система уцінки та багато іншого, але її не сприйняли і повернулись в період доктрини випереджуючого попиту над пропозицією.

Ми не враховували потреби людини, як це має місце в промислово розвинутих країнах з соціально орієнтованою економікою, зокрема Швеції, Німеччини, Італії, в яких держава піклується про створення робочих місць, щоб людині дати можливість заробити. Створюється система, коли пропозиція випереджає попит, дає можливість нормально задовольняти свої потреби. В такій системі торгівлі немає корупції, бо коли ти хочеш щось придбати, то пішов та й придбав, коли хочеш щось продати, то продаєш без обмежень, аби якісний товар.

Держава і її органи, спеціалісти і управлінці всіх рівнів управління докладали багато зусиль для покращення соціально-економічного розвитку, а дефіцити не зникали. В чому, на Вашу думку, глибинна причина?

На жаль, нам приходится наздоганяти світову цивілізацію. Через війну і відбудову всього зруйнованого ми тільки вступили в нову фазу переходу до постіндустріального суспільства. І тут для нас є проблема в тому, що світ уже йде в інформаційне суспільство, а нам ще треба освоїти постіндустріальне. Щоб йти в руслі світової цивілізації нам треба було б переступити через одну формацію. В такому випадку ми залишаємо постіндустріальну зону розвитку і змушені перейти в зовсім іншу – інформаційну, бо світ уже живе в ній. Але це не так просто, а може й неможливо.

Ваша державна діяльність, як видно, спиралась як на теоретичні знання, так і величезну практику.

Я повинен тобі сказати, що у мене було на що і на кого спиратися у своїй роботі, бо я пройшов шлях від самого низу до самого верху: від викладача вузу до першого заступника

Міністра легкої промисловості. Я закінчив Інститут легкої промисловості, один рік працював механіком виробничих майстерень, після цього три роки працював викладачем в Інституті і звідти пішов головним інженером і директором майстерень. Далі державна служба: голова райвиконкому, перший секретар райкому партії, другий секретар Чернігівського міськкому і потім мене запросили працювати в ЦК Компартії України. В ЦК я працював заступником завідуючого відділом легкої і харчової промисловості.

Можу тобі сказати, що чи то із-за складу свого характеру я мав підтримку у секретарів ЦК, в Кабінеті Міністрів, в Держплані. Я мав підтримку і в конкретних високих посадових осіб. Хочу згадати дуже добрим словом про Ольгу Ілліну Іващенко, вона була секретарем ЦК і членом Політбюро, вела всю групу товарів народного споживання, до мене відносилась з теплотою. Прекрасно розуміла питання, душевно працювала, використовувала свій авторитет в Москві, щоб вирішувати багато питань для українських галузей, що виробляли товари народного споживання, багато зробила для відновлення художніх народних промислів. Раніше вона була директором заводу «Точелектроприлад», і мабуть досконало не знала товарів народного споживання, але будучи мудрим спеціалістом, прекрасно все розуміла. Я спеціаліст в цій галузі, але інколи вражався, коли вона давала завдання. Якось вона розповідала, що жінки не мають в чому працювати на полі і просила зустрітися з ними та вияснити який кращий робочий одяг для них виготовити. Нарешті, дуже допомагала розвитку легкої промисловості.

Ще хотів би сказати, що дуже добре відносився до галузі товарів народного споживання П.Ю. Шелест. В 1968 р. він зателефонував і запросив до себе мене і Крючкова В.Д. та повідомив, що домовився з Косигінін провести Пленум ЦК з виробництва товарів народного споживання. Я міг з питань виробництва заходити до першого секретаря ЦК, мав його підтримку і П.Ю. Шелест розумів проблему і що треба розвивати галузі, які виробляють товари народного

споживання. Хочу сказати, що якби не було таких кардинальних змін в державі, то можливо ми навіть краще збалансували б виробництво товарів, ніж виробництво сировини, тому що в Україні був великий дефіцит синтетичних волокон, шерсті, лавсану. Щоб вирішити проблему ми намітили переорієнтувати та збудувати шість заводів для виробництва сировини, включили все в план, але потім ситуація змінилась і далі тобі відомо про становище, яке зараз склалося в Україні.

Приємно було працювати з Яковом Петровичем Погребняком. Він, як куратор, розумів всі проблеми, які були і які насувалися, хоча не завжди наполегливо їх пробивав, але він ніколи не ображався, коли це робив я. Тепер ми зустрічаємося, дружимо, він дуже порядна людина, при ньому ми досить багато зробили доброго для розвитку виробництва товарів народного споживання. Він ще займався торгівлею, на ньому лежало забезпечення і розподіл м'яса і м'ясопродуктів. Я цими справами не займався, але він мене підтримував у питаннях розвитку легкої промисловості.

Дуже добре слово хочу сказати про Петра Акимовича Розенка. Він був спочатку Головою Уккранаргоспу. Якось в теперішньому приміщенні Верховної Ради проводили нараду працівників легкої промисловості. Він мені зателефонував і каже, – Георгій Васильович, я в цій легкій промисловості нічого не розумію, а тому давай ти сядеш рядом зі мною і будеш коментувати, якщо будуть складні для мене питання. Ми просиділи нараду, все пройшло добре. Після тієї наради він багато питань стосовно легкої промисловості знімав, мене уже більше підтримував, коли потрібно було одержати для легкої промисловості якісь матеріали, він прекрасно розумів галузі, які виробляли товари народного споживання. Тому, мабуть не випадково він мене забрав до себе в Держплан своїм заступником з виробництва товарів народного споживання. Прекрасно мені було працювати з П.А. Розенком.

В Держплані у мене були дуже добрі відносини з В.А. Масолом, а коли він уже став Головою Держплану, то вони ще

більше вдосконалилися. Його керівництво Держпланом було добрим, мені імпував стиль його керівництва, він не директорував, а давав можливість кожному проявляти ініціативу, мовляв пробивай свої ідеї і проблеми. Більше підтримки, більше уваги розвитку товарів народного споживання, ніж за часів управління Держпланом і Кабінетом Міністрів В.А. Масолом Україна не мала. Це я тобі кажу відверто. Ми удвох могли поставити те чи інше питання і його вирішити. Особливо це було помітно, коли розроблялась Програма розвитку товарів народного споживання і послуг до 2000 року. Я був керівником групи з розробки цієї програми і мав підтримку О.П. Ляшка. Керівник Уряду О.П. Ляшко – це людина, яка осмислювала кожен показник, баланс товарів, грошові доходи і грошові витрати, структуру грошових витрат, структуру споживання.

Як Ви оцінюєте тодішню організацію розробки державних документів?

З Управлінням справами і Кабінету Міністрів і Держплану, їхніх підходах до роботи я зустрівся тісно тоді, коли прийшов працювати в Держплан. Треба віддати належне Керуючому справами Кабінету Міністрів України Бойку Кость Петровичу. Це була унікальна людина, організатор вищого класу, у нього була висока працездатність, такої віддачі справі я не зустрічав, таких людей дуже мало.

Скажімо, він запровадив порядок, якщо заступник Голови Держплану не завізував питання, яке розглядається на засіданні Кабміну для прийняття відповідної постанови чи в робочому порядку, то його або не виносять на розгляд, або розглядають, але не випускають для виконання до погодження з Держпланом. Тобто, була висока повага до Держплану, до його керівництва і спеціалістів. Довіра супроводжувалась відповідальністю.

А ті, що приймали рішення, мали певні повноваження?

Заступник голови Держплану був розпорядником певної галузі: я формував план, відстежував як він виконується,

працював з міністрами, щоденно у мене було як мінімум два міністра для обговорення питань виробництва товарів народного споживання в тій чи іншій галузі.

Крім того, директивна система управління має свою структуру підготовки і висування кадрів, ця кадрова структура контролювала і відповідала за просування кадрів. Проте, навіть у цій системній структурі траплялися дурні на високих посадах. Ти подивись на наші наукові заклади в яких навколо того спеціаліста, який може щось робити, сотні людей лінивих і безталанних. Крім того, категорія наукового закладу залежала тільки від кількості працюючих, а не від якості наукової роботи. Якось я сказав про це Президенту Академії наук Б.Є. Патону, а він відповів мені, що для того, щоб був один Патон, треба, щоб було тисяча дурнів, як мінімум.

Як склалася Ваша доля, як Ви себе почуваєте, коли вийшли на пенсію після багаторічної державної служби?

Я не можу скаржитися на свою долю: по-перше, зараз у мене вік, я пішов з Кабінету Міністрів, коли мені було 64 роки; по-друге, я в Чорнобилі фундаментально підірвав своє здоров'я, я хвора людина. На жаль, лікарі в Україні приховали від мене справжній стан мого здоров'я, а коли я побував в Америці і мені зробили хромосомне дослідження, то спитали мене, – як Ви ще живете, – я ж отримав 200 бер і організм хворий.

Зрозуміло, що я уже не маю тієї енергії, щоб розпочинати нове трудове життя, а його треба розпочинати уже по-новому. Але я не можу на долю свою ображатися... Люди, які зі мною працювали, продовжують працювати, мої помічники працюють, мої учні. Сьогодні я очолюю Спілку економістів України, у цьому році провів два Пленуми Правління на яких обговорили глобальні питання економіки і розвитку держави в умовах глобалізації. Глобалізація економіки – це об'єктивний процес, який притаманний саме інформаційному суспільству. Ми розглянули стратегію промислового виробництва України, Пленум Правління СЕУ був дуже представницьким, були представники науки, міністерств і відомств, були вчені з Москви.

Дійсно, у Вас величезний досвід управління, який Ви застосували й до себе після насиченої державної служби.

Коли я пішов з Кабінету Міністрів України, то шукав де я міг би себе проявити. Йти на оперативну роботу, створювати якусь комерційну структуру, або йти очолювати якесь виробництво я, з об'єктивних причин – тобто віку і здоров'я, уже не міг. Але я знайшов собі застосування: створив Асоціацію товарної нумерації продукції. Я створив систему, яка дає нашій економіці можливість увійти в інформаційне суспільство, використовуючи нові технології. Не всі це ще розуміють, але уже сьогодні членами Асоціації товарної нумерації є 3500 підприємств, вони користуються нашими технологіями, ми присвоїли 55 тисячам товарів штрих-коди, ведеться аналітична робота, є банк даних штрих-кодів. Держава повинна розуміти, що я знайшов застосування своєму інтелекту. Одночасно, я вважаю помилкою влади, що вона не використовує повноцінний мій досвід, мої напрацювання і знання. Я тобі скажу, що за складом свого інтелекту, стану освіти і практики я маю природжене відчуття нового.

Саме тому, коли я прийшов працювати в галузь, я мав можливість бачити те, що є нове у світі. Маючи ще й непогану інтуїцію, я виловлював те, що найбільш перспективне. Повинен сказати, що у цьому відношенні у мене були прекрасні відносини з Союзним міністром Тарасовим Миколою Никифоровичем. Він мене запрошував до себе, коли я приїздив із-за кордону та бував на міжнародних виставках. Я йому розповідав про нові верстати, новітні технології, а це було те, що нам необхідне. Ось така дрібниця як лакове взуття: робити лакову шкіру за старою нашою технологією було малоефективно, тому що вона була вся ручною. І я побачив на виставці меблевої промисловості агрегат, який покриває лаком дошки і купив цей агрегат. Його поставили на одному Київському заводі легкої промисловості і почали робити лакову шкіру.

Правда, що тоді цінувались не тільки знання, але й особисті відносини?

У зв'язку з тим, що зі мною рахувались як зі спеціалістом, мене підтримували, у мене були прекрасні стосунки з союзними органами, що давало мені змогу «вибивати» дуже багато грошей для легкої промисловості України. Коли я був заступником глави Уряду, то тоді пішли японські, англійські, американські кредити на переоснащення легкої промисловості, і я «вибив» 15 мільярдів крб. цих кредитів для української легкої промисловості. Такого ніколи не мала Україна, а це були 1989–1990 роки, і ми отримали величезну кількість першокласного обладнання. Наші швейні підприємства мали таке обладнання, якого й на Заході важко було знайти. Особливо трикотажні підприємства отримали техніку, яку уявити тоді було важко. Наприклад, ти малюєш виріб, закладаєш у комп'ютер, який розробляє програму роботи для машини, яка вже в'яже цей виріб. Моделювання взуття: комп'ютер видає всі розрахунки за 5-6 годин.

Ми переоснастили всі підприємства легкої промисловості. Звичайно, все це обладнання є, але воно зараз стоїть, наявних потужностей підприємства не використовують. Багато обладнання «розбазарили» і про це я довідався, коли побував у Львові, директора звільнили аферисти і роблять свою злочинну справу. Проте є приклади, коли підприємства працюють, але як спільні підприємства, тобто виробляють взуття в Україні, на українських підприємствах і за українською технологією, а етикетку чіпляють італійську чи ще якусь. Якщо подивитись на ринку, то все взуття, багато трикотажу зроблено в Україні, а етикетки іноземні. І все це виробляється на обладнанні, яким ми переоснастили підприємства легкої промисловості України у 1989–1990 роках. Але більшість з них приватизовані кримінальним шляхом в середині 90-х років.

Дякую за бесіду з якої я черпатиму багато відомостей з економіки, політики і державного управління, бажаю міцного здоров'я і доброї долі.»

3. Згадка про Г.В. Дзіся члена Правління Співки економістів України В.К. Симоненка (стенограма виступу на п'ятому з'їзді Співки 1 листопада 2016 р.)

«Я хочу свое маленькое выступление начать со слов Валентина Владимировича Оскольского, который сказал: «Человек жив до тех пор, пока его помнят и вспоминают». И вспоминают не все, а вспоминают, когда решается тот или иной вопрос.

Вот мы с Борисом Владимировичем в прошедшую пятницу презентовали мою книгу в Доме ученых, собралось где-то человек 150 или под 200, и когда я выступал, сказал, что мы потребляем 94 процента продукции легкой промышленности импортной. Если у нас раньше носки и трусы были советскими то ли синие, то ли черные, то теперь и они уже либо китайские либо польские.

После того, как закончилась презентация, собралась небольшая группа людей, руководителей, человек 10-15, и все в один голос, как один, вспомнили Дзіся Георгия Васильевича: «Валентин Константинович, а помните, когда мы на Украине выпускали 62 миллиона пар обуви? А вы помните нашу трикотажную фабрику? А вы помните наш родной обувной завод?» И так далее, и тому подобное. И везде было слово «Георгий Васильевич». Я вам даю слово. Потому что он действительно был локомотивом вот этой самой нужной отрасли – легкой промышленности.

Как сказал Валентин Владимирович, Георгий Васильевич был по-настоящему многогранный, многоплоскостной человек.

Я с ним познакомился, когда я был молодым парнем, он уже работал. Мы с ним были на восхождении в Чегет-Кара-Баши (такая есть небольшая вершина, Приэльбрусье, это Центральный Кавказ, рядом мастера спорта по альпинизму, я только подбирался к этому званию. И что, когда ты связан веревкой, какие слова: «Страхуй! Давай! Выбирай!» – а веревка заклинила, вспоминаешь старые слова, доходчивые слова. Это все к тому, что он был человечный, доступный, и самое главное был каким-то абсолютно коммуникабельным человеком. Мы

подходим к чабанам, он о чем-то с ними разговаривает, через 5 минут балкарцы уже несут нам айран – он с ними уже обо всем договорился.

Вот, с одной стороны, многогранность, с другой стороны, это коммуникабельность. Вот в альпинистском лагере вечером в небольшом бараке Георгий Васильевич всегда был как кинозвезда, потому что он знал массу вещей, и всегда это было в порядке обсуждения тех или иных вопросов.

Но больше всего мне запомнились, ну, так, выпукло запомнилось, 1986 год, трагедия с «Адмиралом Нахимовым». Меня туда направили, а из Москвы приехал Гейдар Алиев. Кратко, чтобы вы понимали, какая организация работ была: причал, конец августа, уже начинает дуть этот ветер, каждый день привозят по 10-15 трупов, которые поднимают со дна, их выкладывают на пирсе, там за стеной стоит вой, крик, стоят люди, приходят родственники, нужно одеть (ну, голые все ж), обуть и так далее. И вот я помню, пришел Гейдар Алиев такой – ему томагавк в руки, он бы всех поубивал. Георгий Васильевич говорит: «Спокойно!» Ровно через сутки появился ряд магазинчиков, там все атрибуты для того, чтобы одеть, похоронить достойно. Приходит Гейдар Алиев и из «дикого вепря» вдруг превращается в «ласкового оленя». То есть это человек, который умел организовывать любое дело, казалось, которое не касалось его.

И последний раз мы с ним в 1999 году или в 2000, точно не помню, были на Эльбурсе. Это Баксанское ущелье, мы поднялись, конечно, все изменилось, многое, 30 лет мы туда ездили. И вот, вы понимаете, что значит внутренний мир человека? Когда живет человек многогранной жизнью, когда он не просто работает и его окружает аппарат, а когда он самодостаточный человек – это самый достойный человек и самая достойная заключительная часть его жизни.

Поэтому, что можно сказать? Большое спасибо, что мы его помним. Большое спасибо, что вот так достойно мы отмечаем этот день. И пусть ему там будет хорошо. А мы должны всегда помнить, что он был, что он есть, и что он по-настоящему

честный Человек с большой буквы. Я это говорю со своих контактов, которые у нас были. Чтобы вы меня поняли, ушел этот лозунг, а он сейчас нужен, как воздух «раньше думай о Родине, а потом о себе». И ни у кого не было хватательного рефлекса. Для меня он олицетворяет именно эти жизненные позиции, которые сейчас «канули в Лету». Теперь же «хватай больше – кидай дальше». Спасибо».

4. Згадка про Г.В. Дзіся члена Правління Спілки економістів України С.М. Гребенюка *(стенограма виступу на п'ятому з'їзді Спілки 1 листопада 2016 р.)*

«Я хочу сказать, что Георгия Васильевича помнит Черкащина. Второй момент. Он приезжал в Канев, в святыя места Тараса Григорьевича Шевченко, принимал соответствующие решения о развитии, социально-культурном строительстве Канева. И как председатель облплана я помню, когда принималась программа по развитию товаров народного потребления, платных услуг, как он кропотливо к каждой отрасли относился. Вот таким Георгия Васильевича мы и помним».

5. Згадка про Г.В. Дзіся члена Правління Спілки економістів України В.Ю. Пехоти *(стенограма виступу на п'ятому з'їзді Спілки 1 листопада 2016 р.)*

«Я думаю, что этот человек умел каждому сказать то, что нужно, кто с ним сталкивался по работе, в быту или в общественном месте. Я с ним познакомился во Львове. Я выступаю не для того, чтобы повторить какие-то эпизоды жизни этого замечательного человека.

Я вот так сию и думаю, у нас мосты называют мост Патона, все выборные блоки имеют почему-то имя. А не проработать ли нам вариант – человек, который основал, дал жизнь нашему общественному объединению, дать его имя. Давайте проработаем, и это было бы память каждого из нас и, кроме того, люди бы знали, кто основал, кто работал, кто создавал и тому подобное. У нас иногда те, кто работал,

создателей забывают, а потом чествуют тех, кто не заслуженно к этому примазался. В этом уже практика у нас богатейшая. Поэтому давайте подумаем».

6. Згадка про Г.В. Дзіся члена Правління Спілки економістів України П.Т. Саблука *(стенограма виступу на п'ятому з'їзді Спілки 1 листопада 2016 р.)*

«Шановні колеги, шановні друзі, я став членом Спілки економістів завдяки Георгію Васильовичу. Видно, селянська його душа, а я все життя зв'язаний з аграрним виробництвом, коли він ще був віце-прем'єр-міністром, його душа, видно, відчула мене, а моя – його. І коли він організував Спілку економістів, він запропонував мені туди вступити, і я з вдячністю згадую той час, коли він запропонував.

І ось ця аграрна проблематика і вже теперішня, що ви мені доручаєте вести секцію аграрного виробництва, аграрної політики, я можу відчитатися перед Георгієм Васильовичем, що завдяки навіть його настановам, я б вам сказав, що ми все-таки добилися того, що аграрне виробництво сьогодні стало визначальною галуззю діяльності. Він це всіма фібрами душі відчував, тому що, за нашими підрахунками, кажуть, що Україна – це житниця Європи, а я кажу, що Україна – це житниця світу. Якби ми вийшли на рівень виробництва бельгійського чи голландського і на нашу площу їхнє виробництво, ми би годували 1,5-2 мільярда людей.

Тому і сьогодні, коли мені довелось працювати вже не на тій посаді, а на рівній посаді віце-прем'єр-міністром, я згадував таких, як Георгій Васильович. І я підтримую, що треба таких людей не забувати і віддавати їм належну пам'ять.

Зараз ми вже довели, що аграрна галузь є пріоритетною. З аграрних позицій ми переносимо центр ваги в низинні ланки управління, туди, де виробництво. Задекларовані зараз оці напрями, але зробити їх прийдеться в пам'ять Георгію Васильовичу нам.

Ви не вважайте мене нескромним, але лауреати Нобелівської премії з Бангладеш, з Америки свого часу

висунули мене, зареєстрували – я був одним із претендентів на Нобелівську премію по економіці. Я вважаю, що це заслуга всієї економічної спільноти. Але коли почали там розглядати, то кажуть: «А як же це дати премію з економіки в державі, де розвалена економіка!?» Ось ми з цього повинні виходити. В державі, яка ходить з протягнутою рукою по світу, а вона не повинна ходити! Вона не повинна ходити з протягнутою рукою! Ця я не про себе, а про державу, а ми економісти. А Він аграрник був – базова освіта, директор МТС і секретар райкому. То й говорю про те, що наша Спілка, і коли мене вернули зараз в Академію аграрних наук і дали відділення економіки (влада міняється – того туди, того туди), вернули туди, і я стою перед проблемою: а що ж робити?

І от я ставлю питання перед вами, перед собою, перед всіма. Якщо децентралізація влади, то треба кожній області створити центри розвитку сільських територій, центри розвитку аграрного виробництва, тому що Георгій Васильович працював там. А якщо це так, то на базі кого ці центри робити? Ми повинні, Валентине Володимировичу, сісти з вами і продумати, яка має бути структура. Є організації, які це робили. І ми повинні вийти на район, ми повинні вийти на суб'єкти господарювання, вийти в науковому плані, в економічному плані з тим, щоб ми все-таки управляли процесом. Це мої пропозиції.

І оці регіональні центри, хтось пропонував, щоб були імені Дзіся. А чому не назвати Чернігівський центр розвитку сільських територій імені Дзіся? Він заслуговує на це. Це я як приклад. Там, де він працював. Віддати належне, і я думаю, що і громадська організація «Спілка економістів України», і у нас є Конгрес економістів-аграрників, який працював рука-об-руку зі Спілкою за ці звітні 7 років, підтримують таку пропозицію. Я вдячний за те, що ви підтримуєте нас і були разом з нами. Але треба йти далі.

Я вважаю, що ми знайшли алгоритм дій, який ми повинні взяти на озброєння. Якщо ми кажемо, що «труд – батько багатства», то «земля – його мати». Так давайте рахуватися з

цією матір'ю. Ця матір вимагає, щоб віддати їй все належне, вона вимагає стільки-то основних засобів, оборотних засобів, вона вимагає такої-то прибутковості, вона вимагає, щоб забезпечити хоча б просте відтворення на основі рентабельного виробництва. Ми цей алгоритм дій дамо, але давайте розставимо свої сили так, щоб ми управляли процесом, щоб, не дай Бог, на прикладі цього, що я сказав по Нобелівській премії, хто б не йшов туди, за які відкриття, в першу чергу дивляться, в яку державу це йде. Якщо це держава без економіки, то на що ви претендуєте, чи особисто чи разом? Прикро, але що поробиш, коли воно так!

Тому я закликаю так, як це вмів робити покійний Георгій Васильович, давайте за консолідацію зусиль, за консолідацію того, що ми знаємо, ми можемо, ми повинні зробити, і опираючись на його думки, опираючись на наші дії, і опираючись особливо на розстановку сил і на консолідацію наших зусиль, з позиції – як не ми, то хто. А я вам скажу, що я був на всяких рівнях, девальвувались міністерства, девальвувалась влада, але комусь треба брати на себе відповідальність. А покійний Дзись це вмів робити. Світла йому пам'ять!»

На завершення виголошених на п'ятому з'їзді Спілки споминів про Г.В. Дзіся Президент Спілки В.В.Оскольський подякував всім за виступи і від себе додав: «Георгій Васильович – це наш ангел-хранитель нашої Спілки економістів України. І я не побоюся сказати, що це мій особистий ангел-хранитель. Царство йому небесне! Георгій Васильович і звідтіля керує нами. Вічна йому пам'ять».

На цьому ж, п'ятому з'їзді Спілки, одностайним рішенням його учасники доручили Президії Спілки вивчити питання про увічнення пам'яті першого Президента Спілки Дзіся Георгія Васильовича та внести відповідні пропозиції на розгляд Правління Спілки.

Слід зазначити, що Спілка економістів України в особі Президента Спілки В.В.Оскольського свого часу доклала

значних зусиль, насамперед у подоланні різних бюрократичних процедур і бар'єрів, до увічнення пам'яті Г.В. Дзіся. Вже через рік після кончини Г.В. Дзіся – 26 липня 2004 р. на фасаді будинку №26 по вул. Січових Стрільців у м. Києві, де розташована президія Спілки і де Г.В. Дзісь працював у 1990–2003 роках, була урочисто встановлена меморіальна дошка із зображенням Г.В. Дзіся роботи скульптора В.В. Одрехівського.

Будинок №26 по вул. Січових Стрільців у м. Києві, зведений 1890 р. за проектом Миколи Горденіна, в якому розташовані керівні органи Спілки економістів України

Меморіальна дошка, встановлена 26 липня 2004 р. на будинку №26 по вул. Січових Стрільців у м. Києві, в якому Г.В. Дзись працював у 1990–2003 роках як Президент Співки економістів України.
Скульптор В.В.Одрехівський.

Похований Г.В. Дзись на Байковому цвинтарі у м. Києві

Нижче подана інформація про Г.В. Дзіся, оприлюднена на сайті «Хто є хто в Україні»

(джерело: <https://web.archive.org/web/20100923193905/http://who-is-who.com.ua/bookmaket/knutd2005/5/143.html>)

У 1950 р. закінчив механічний факультет КТІП. Обіймав посади президента Союзу економістів України, президента Асоціації товарної нумерації України «ЕАН-Україна». Академік Академії економічних наук України, дійсний член Міжнародної академії менеджменту. Кандидат економічних наук Заслужений економіст України. Автор понад 80 наукових публікацій. Нагороджений орденами Трудовою Червоною прапора (1971 р.),

Дружби народів (1981 р.), «Знак пошани» (1966 р., 1971 р., 1976 р.), багатьма медалями / грамотами Президента України, Президії Верховної Ради України, Української Православної Церкви Київського патріархату, дипломом Міжнародної спілки економістів та ін.

Народився 1 листопада 1926 р. в м Києві. Батько – Дзись Василь Наумович (1902–1937 рр.) – працював агрономом. Мати – Шекера Івга Семенівна (1902–1967 рр.) – працювала хіміком.

Закінчив Ніжинський технікум електрифікації і механізації сільського господарства (1945 р), Київський технологічний інститут легкої промисловості (1950 р.). Академію народною господарства при Раді Міністрів СРСР (1979 р.).

Трудову діяльність розпочав старшим механіком Олевської МТС (Житомирська область) у 1945 р. Упродовж 1951–1953 рр. Георгій Васильович працював викладачем КТІП.

З 1953 р по 1963 р його життя було тісно пов'язане з Чернігівщиною: працював головним інженером Борзнянської МТС (1953–1956 рр.), директором Олишівської МТС (1956–1958 рр.), головою Олишівського райвиконкому, першим секретарем Олишівського райкому КПУ (1958–1959 рр.), другим секретарем (1959–1960 рр.) та першим секретарем Чернігівського міськкому КПУ (1961–1963 рр.).

З 1963 р. – заступник завідувача відділу легкої і харчової промисловості ЦК КПУ, згодом – перший заступник міністра легкої промисловості України (1972–1978 рр.), заступник голови Держплану України (1978–1986 рр.), заступник голови Ради Міністрів України (1986–1990 рр.).

Депутат Верховної Ради УРСР 11 скликання, Чернігівської обласної і міської рад.

Керівник розроблення Комплексної програми розвитку виробництва товарів громадського споживання і сфери послуг на 1986–2000 роки (виробництво товарів на душу населення в республіці було одним з найвищих у колишньому СРСР). Під безпосереднім керівництвом Георгія Васильовича проведено технічне переоснащення майже всіх підприємств легкої промисловості України.

За ініціативою Г.В. Дзися у вересні 1994 р. було засновано Асоціацію товарної нумерації України «САН-Україна».

Георгій Васильович був мужньою і самовідданою людиною, він завжди був там, де найважче. Протягом червня 1986 р. очолював і безпосередньо брав участь як заступник голови урядової комісії Радянського Союзу в роботах з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

На основі вперше оприлюднених офіційних документів і свого чорнобильського щоденника написав книгу «В епіцентрі людської біди», яка вийшло у світ у 2003 р. У цій книжці про працю ліквідатора в Чорнобильській зоні, написаній з вірою в майбутнє, сплелися в єдиний ланцюг і біль, і гнів, і почуття обов'язку, і розуміння честі, і все єство Георгія Васильовича.

У вересні 1986 р. Г. В. Дзись був заступником голови Державної комісії СРСР з ліквідації наслідків катастрофи – загибелі теплоходу «Адмірал Нахімов».

Безмежно закоханий у гори, в життя, Георгій Васильович захоплювався альпінізмом, безпосередньо організовував експедиції в Гімалаї, Тянь-Шань, Памір, Кавказ. Його захопленням також були фотографія, теніс, гірські лижі, волейбол.

27 липня 2003 р. перестало битися серце Георгія Васильовича Дзіся – людини честі, совісті то обов'язку, щирого патріота, видатного державного та громадського діяча, людини, яка все своє життя активно працювала для розбудови незалежної України. Важка втрата і велика скорбота всіх, хто знав і любив цю світлу і красиву людину.

РОЗДІЛ II. З'ЇЗДИ СПІЛЧАН

1. ЧЕТВЕРТИЙ З'ЇЗД СПІЛКИ ЕКОНОМІСТІВ УКРАЇНИ

(25 вересня 2009 р., м. Львів)³.

1.1. Вступне слово на IV з'їзді СЕУ Президента Спілки економістів України Оскольського В.В.

Шановні делегати з'їзду! Шановні учасники конференції! Шановні колеги!

Перш за все, дозвольте від імені Правління Спілки, Президії, від себе особисто подякувати керівництву Львівської облдержадміністрації, обласної Ради, міському Голові міста Львова, директору Інституту регіональних досліджень НАН України Василю Степановичу Кравціву, Голові Львівського обласного правління СЕУ Янківу Мирону Дмитровичу за сприяння в організації та проведенні IV з'їзду Спілки економістів України та Всеукраїнської науково-практичної конференції у цьому прекрасному, історичному місті.

Текст моєї доповіді надрукований і знаходиться на руках у кожного делегата. Ви з ним ознайомитесь. Це робота нашої громадської організації Спілки економістів України за період, що пройшов від минулого з'їзду в листопаді 2009 р. СЕУ виповниться 19 років.

Крім того, Вам роздано детальні щорічні звіти про діяльність Спілки за останні п'ять років – 2004–2008 рр., в яких висвітлена робота як Спілки в цілому за кожний рік, так і її наукових секцій, обласних (міських) організацій та їх первинних осередків. Думаю, що більшість делегатів з ними знайомі, так як щорічно Президія направляла їх всім обласним об'єднанням СЕУ, членам Правління СЕУ, а також адміністрації Президента, Кабінету Міністрів України, Верховній Раді України,

³ Під час проведення IV З'їзду відбулася міжнародна науково-практична конференція на тему «Інвестиційно-інноваційний розвиток економіки регіону»

міністерствам і відомствам, обласним радам і облдержадміністраціям.

Як Ви бачите із розданих матеріалів робота за звітний період проведена значна.

Виконуючи рішення III з'їзду СЕУ, Правління, Президія Співки, регіональні та первинні організації, наукові секції зосередили свою роботу на розробці наукових концепцій, прогнозів і рекомендацій щодо соціально-економічного розвитку України, окремих галузей та регіонів, пропаганді економічних знань серед населення, наданні практичної допомоги органам виконавчої влади всіх рівнів у здійсненні заходів по ринковому реформуванню національної економіки, створенні для цього необхідної законодавчої та правової бази, забезпеченні системної роботи по реалізації структурних пріоритетів економічного зростання, побудові постіндустріальної, інвестиційно-інноваційної економіки, підвищенні національної конкурентоспроможності.

Та перш, ніж перейти до наших нагальних проблем, хочу засвідчити свою і, сподіваюсь, Вашу шану місту, яке нас гостинно приймає.

Овіяний сідиною віків, Львів був заснований Данилом Галицьким у XII столітті і названий в честь його старшого сина Лева (місто Лева – так і сьогодні його називають).

Нині Львів переживає як би другу молодість. Це пов'язане із тим, що Львів, приймає у 2012 р. фінальні ігри чемпіонат Європи з футболу. Ми розуміємо, що для цього попереду ще багато роботи. Але сподіваємося що все буде гаразд, чого ми Вам всі дуже бажаємо.

Члени Співки, наукових секцій, Правління і Президія СЕУ приймали активну участь у парламентських слуханнях, засіданнях комітетів ВРУ, працювали у складі робочих груп, що створювались Урядом та його структурними підрозділами по підготовці проектів законів, прогнозів соціально-економічного розвитку країни, регіонів, окремих галузей.

Однією з найбільш результативних форм роботи Спілки є щорічне проведення пленумів Правління СЕУ та економічних форумів і науково-практичних конференцій.

В роботі цих форумів брали участь відомі вчені-економісти України, представники ВУЗів, науково-дослідних інститутів, міністерств і відомств України, обласних рад і облдержадміністрацій. Колективно вироблені рекомендації з обговорюваних проблем, направлялись Президенту України та його Секретаріату, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, міністерствам і відомствам, обласним радам і облдержадміністраціям для врахування у їх практичній діяльності.

За матеріалами конференцій та пленумів видавались збірники виступів учасників.

Переконалий, все що нам вдалося зробити за звітний період, ми маємо завдячувати людям, вченим – членам Спілки економістів України, які на громадських засадах самовіддано працювали, віддаючи свої знання, час і здоров'я в ім'я виведення економіки держави з кризи, в ім'я сталого розвитку її економіки та підвищення на цій основі добробуту населення.

Найбільш вагомий вклад у діяльність Спілки вносять відомі, і не лише в Україні, вчені-економісти, такі як: віцепрезиденти СЕУ Геєць В.М., Павлов В.І., члени Президії СЕУ Пахомов Ю.М., Чумаченко М.Г., Саблук П.Т., Соколенко С.І., Перший віцепрезидент СЕУ Ярош М.Ф. та багато інших.

Спілкою проведена велика організаційна робота по відновленню діяльності 14 обласних об'єднань економістів з відповідним оновленням складу їх правлінь, створено Севастопольську міську організацію СЕУ, значно зросла за звітний період загальна чисельність Спілки, яка перевищує нині 30 тис. членів.

У звітному періоді значно активізували свою діяльність більшість обласних об'єднань економістів.

Працюють найбільш плідно: Волинське обласне правління (голова – Науменко С.В.), Житомирське (голова – Цаль-Цалко Ю.С.), Закарпатське (Президент – Бойко М.М.),

Луганське (голова – Воронкова А.Е.), Львівське (голова – Янків М.Д.), Миколаївське (голова – Парсяк В.Н.), Одеське (голова – Букринський Б.В.), Рівненське (голова – Кушнір Н.Б.), Харківське (голова – Внукова Н.М.), Херсонське (голова – Труш В.Є.), Чернівецьке (голова – Бідюк М.С.), Чернігівське (голова – Суховірський Б.І.), Севастопольське міське (голова – Вишня Л.І.) та ряд інших.

Науковими секціями та обласними організаціями Спілки економістів України щорічно проводиться понад 250 науково-практичних конференцій, понад 300 семінарів, зустрічей та круглих столів, організовується близько 50 тематичних виставок, читається біля 1000 лекцій, видається близько 90 збірників наукових праць, учбових посібників та монографій.

Ось такий, якщо коротко, доробок громадської організації «Спілка економістів України» у загальну справу відбудови економіки України, виходу її із нинішньої кризи та побудову постіндустріальної держави єдино можливим шляхом – шляхом реалізації Доктрини економіки знань.

А тепер кілька слів про другу частину нашого порядку денного. За доброю традицією наші зібрання, – пленуми і з'їзди, – завжди супроводжувалися обговоренням актуальних економічних проблем. Ось і сьогодні, після завершення організаційної частини з'їзду, ми заслухаємо, а потім обговоримо доповіді на тему: «Інвестиційно-інноваційний розвиток економіки регіону».

Гармонійний розвиток України як суверенної держави, що прямує до побудови громадянського суспільства та конкурентоспроможної економіки на основі демократичних цінностей, неможливий без ефективного та стабільного розвитку кожного її регіону.

Ми вже не раз звертали до розгляду економічного розвитку регіонів країни. Згадайте хоча б, наші зібрання в Кам'янець-Подільському, Рівному, Херсоні. Чому ми вважаємо це важливим?

Без економічного розвитку регіонів взагалі неможливо говорити про економічне зростання держави. Це аксіома, що доказів не потребує.

Звичайно, на сучасному стані економіки регіонів не могла не позначитися затяжна економічна криза 90-х років, а тепер на нашу ще не відновлену економіку «наїхала» нова вже світова криза. Спілка економістів підготувала свої пропозиції по виходу із кризи. Україна може і повинна вийти з кризи більш сильною, більш конкурентоспроможною.

Як це зробити?

Єдиною безальтернативною можливістю для України наблизитися до країн цивілізаційного ядра світу є реалізація Доктрини економіки знань і побудова своєї Національної унікальної інноваційної системи, яка повинна базуватися на вже наявних випереджальних конкурентних перевагах у гуманітарній, геополітичній, економічній сферах, – висококваліфіковані кадри, високий рівень науково-технічного розвитку, вигідне географічне положення тощо. Адже конкурентоспроможність країни – це її здатність генерувати та швидко опановувати інновації.

Нова економіка – це вже не суто ринкова система, а переплетіння ринку, державного регулювання та соціальної стабільності. Сьогодні метою кожної цивілізованої держави є побудова інформаційного суспільства. Суспільства, яке здатне винаходити і використовувати високотехнологічні інноваційні досягнення. Неможливим є довготривале економічне зростання без принципово нових ідей і механізмів. Саме інновації сьогодні є шляхом до високорозвиненої конкурентоспроможної постіндустріальної держави, якою бажає стати Україна.

Переконаний, що саме цей напрямок буде детально висвітлений в доповідях та у виступах делегатів і запрошених на конференцію в процесі дискусії. За підсумками обговорення ми приймемо Рекомендації, проект яких вам роздано.

Дякую за увагу.

1.2. Звітна доповідь центрального Правління Спілки економістів України IV з'їзду СЕУ *(доповідач – Президент Спілки економістів України, академік АЕН України, професор В.В.Оскольський)*

Шановні пані та панове!

Термін, що пройшов після минулого третього з'їзду Спілки економістів України – це період творчої роботи Центрального Правління, Президії СЕУ, наукових секцій, обласних, Київської та Севастопольської міських правлінь і їх первинних осередків, колективних та індивідуальних членів Спілки.

Виконуючи рішення III з'їзду СЕУ, Центральне правління, Президія Спілки, регіональні та первинні організації, наукові секції зосередили свою роботу по розробці наукових концепцій, прогнозів і рекомендацій, наданні практичної допомоги органам виконавчої влади всіх рівнів у здійсненні заходів по ринковому реформуванню національної економіки, створенні для цього необхідної законодавчої та правової бази, забезпеченні системної роботи по реалізації структурних пріоритетів економічного зростання, побудові постіндустріальної, інвестиційно-інноваційної економіки, підвищенні національної конкурентоспроможності шляхом реалізації Доктрини економіки знань.

Члени Спілки, зокрема, брали безпосередню участь у підготовці Концепції переходу країни до ринкових відносин, розробці загальнодержавних програм структурної перебудови економіки, переведення її на міжнародну систему обліку і статистики, реформуванні системи оплати праці, проведенні наукових досліджень та складанню галузевих програм розвитку, підготовці «Стратегії сталого розвитку та структурно-інноваційної перебудови української економіки на період до 2015 р.», проекту державної програми забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в процесі європейської інтеграції та після вступу до СОТ, підготовці пропозицій для Уряду щодо невідкладного прийняття і реалізації Доктрини економіки знань з побудовою своєї

національної інноваційної системи, пропозицій щодо розробки і затвердження Національної програми кластеризації економіки України на період до 2020 р., розвитку агропромислового комплексу в Україні тощо. Все це сприяло зміцненню економіки держави і підвищенню добробуту її населення.

Варто відмітити, що у звітному періоді, не дивлячись на політичну нестабільність і часті вибори, економіка України, подолавши затяжну кризу дев'яностих років, розвивалася досить високими темпами. Щорічне (за 2002–2008 рр.) зростання валового внутрішнього продукту становило в середньому 6,6%. Зрозуміло, що в поточному році, через світову кризу, що в повній мірі охопила і Україну, цей показник за підсумками року може бути від'ємним і не лише в Україні, але і в більшості країн світу.

Як свідчать дослідження вітчизняних вчених, нинішня криза означає кінець неолібералізму, поразка тих, хто, заперечуючи необхідність державного регулювання в економіці, сподівався на те, що всі завдання економічного зростання вирішить сам ринок. Цей глибоко помилковий постулат був покладений в основу економічної політики ще на початку перебудовного процесу в Україні (за порадами зарубіжних «консультантів») і приніс нашому народу немало біди, відкинувши Україну у своєму господарському розвитку на десятки років. Він же лежить і в основі причин, які породили «ракову пухлину» фінансової кризи в США, метастази якої пішли по всьому світу. Характерно, що в боротьбі з нинішньою кризою застосовуються, головним чином, державні, а не неоліберальні заходи. І почали цей процес, як ми бачимо, Великобританія і ті ж Сполучені Штати.

Локомотивами виходу світової економіки з кризи уже сьогодні є Китай, Індія, Росія, Бразилія, Туреччина. Тобто ті країни, в яких є резерви для зростання продуктивності праці, зростання споживання і дешеві сировинні ресурси. Китай, наприклад, проводить активну політику стимулювання внутрішнього споживання, сприймаючи кризу як можливість

підвищити добробут народу. І цей крок вже дає позитивні результати.

Цікаву думку з приводу нинішньої кризи висловлює ректор Київського університету ринкових відносин, Заслужений діяч науки і техніки України, проф. Володимир Черевань. Він вважає що все найближче десятиріччя триватиме перезавантаження капіталізму. Перезавантаження економічної теорії, з урахуванням посилення ролі держави, її регулюючих функцій, особливо у сфері фінансового ринку. Тобто ліберальна економіка відступатиме. Не випадково вже сьогодні оголошено війну офшорним зонам, що активно використовуються тіньовим капіталом. Можливо, його тепер більше залишиться в Україні.

Таким чином, серед заходів протидії кризовим явищам можна назвати такі: обмеження відкритості економіки і розвиток внутрішнього ринку, збільшення ліквідності банківської системи, активізація товарообороту між резидентами, стимулювання процесів імпортозаміщення, підтримка цінової конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників.

Розуміючи свою роль і прагнучи внести свій вклад для пом'якшення і якнайшвидшого подолання кризових явищ в нашій державі, Президія та наукові секції Співки, провідні вчені – члени СЕУ, регіональні об'єднання економістів та їх первинні осередки на всіх рівнях активно включилися в роботу по підготовці відповідних проектів законів, програм і заходів з цих болючих питань. Підготовлено узагальнені пропозиції Президії Співки економістів України «Спільно подолаємо кризу», які опубліковані у Звіті про діяльність Співки за 2008 р. і передані відповідним комітетам Верховної Ради, Уряду та його структурам, а також розіслано місцевим органам влади і органам місцевого самоврядування, правлінням регіональних організацій Співки для практичного використання в роботі.

Господарювання в умовах ринку потребувало у звітному періоді підвищення ролі Співки економістів України у розробці концепцій та прогнозів розвитку економіки України, її галузей

та регіонів, підготовці кадрів риночників та зміцненні економічних служб підприємств, підрозділів по збуту і маркетингу, розробці методик і схем для істотного вдосконалення організації виробництва.

Про напрямки діяльності Центрального правління та Президії СЕУ за звітний період свідчить тематика науково-практичних конференцій і форумів, що проводилися у форматі пленумів Правління Співки економістів щорічно. Ця практика виправдала себе, тому і на IV з'їзді пропонується обговорити вкрай актуальну проблему *«Інвестиційно-інноваційний розвиток економіки регіону»*.

В роботі економічних форумів і конференцій брали участь відомі вчені-економісти України і сусідніх держав, представники ВУЗів, науково-дослідних інститутів, зацікавлених міністерств і відомств України, обласних рад і облдержадміністрацій. Колективно вироблені рекомендації з обговорюваних проблем, схвалені відповідним Пленумом Правління Співки економістів України, направлялись Президенту України та його Секретаріату, Верховній Раді України та зацікавленим комітетам, Уряду та Секретаріату КМУ, міністерствам і відомствам України, обласним радам і облдержадміністраціям для врахування у їх практичній діяльності.

За звітний період проведено сім пленумів Правління СЕУ. На першому Пленумі (2001 р.) розглядалися організаційні питання.

Другий Пленум (січень 2003 р. м. Луцьк) був присвячений новій для України формі організації ведення бізнесу – кластерній. Обговорюючи тему *«Виробничі системи (кластери) і розвиток економіки України»* учасники Пленуму і економічного форуму відмічали великий інтерес у світі до кластерної форми організації виробництва, який останнім часом серед більшості урядів незмірно зріс у зв'язку з трансформацією світової економіки. Міжнародна конкурентоспроможність у багатьох розвинутих країнах спочатку розвивалася навколо окремих кластерів:

в Італії – галузеві комбінації: мода-дизайн, шкіра-взуття, деревообробка-меблі;

у Франції – косметика;

Німеччині – машино- та автомобілебудування;

Данії – агробізнес і харчова промисловість;

Швеції – целюлозно-паперовий сектор (від устаткування до сірників).

Отже, нині кластери визнано в усьому світі як ефективний засіб формування національних конкурентних переваг, підвищення ефективності виробництва за рахунок вертикальної та горизонтальної інтеграції як окремих галузей, так і підприємств. В рішеннях економічного форуму і Пленуму рекомендовано прискорити організацію кластерних форм ведення бізнесу і на теренах України.

Третій пленум (травень 2004 р., м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область) та економічний форум *«Регіони України: їх можливості і перспективи розвитку»* був проведений на Поділлі з метою обговорення регіональних аспектів економічного і соціального розвитку нашої держави. Після виходу із затяжної системної кризи Україна вступила на шлях сталого економічного зростання. За 2000–2003 рр. зростання ВВП склало 32,9% . За місяць до Пленуму в Києві, за ініціативою Президента України Л.Д. Кучми, відбулась дводенна науково-практична конференція, присвячена обговоренню Стратегії сталого розвитку та структурно-інноваційної перебудови української економіки на період до 2015 року. Інтелектуальна еліта України, в тому числі і провідні вчені-члени Співки економістів України, яка зібралася на цю конференцію, визначила стратегію соціально-економічного розвитку нашої країни на найближче десятиріччя (вперше за роки незалежності).

Отримавши чіткі стратегічні орієнтири щодо майбутнього нашої держави, основним завданням стає практичне втілення їх в життя. І далеко не останнє місце в цьому процесі належить регіонам. Адже важливою передумовою закріплення і поглиблення позитивних тенденцій економічного зростання в

Україні, що сформувалися протягом останніх років, є забезпечення стабільного економічного зростання в регіонах на основі ефективного використання ресурсного потенціалу, запровадження інноваційної моделі розвитку, підвищення конкурентоспроможності регіональних економік як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Не випадково місцем проведення форуму вибрана Хмельницька область. Саме на Поділлі в кінці 90-х розпочався перший на Україні експеримент формування кластерів. В цьому регіоні протягом 5-6 років поступово сформувалися кластери по виробництву продуктів харчування, одягу, різних видів туризму. У 2006 р. на Поділлі розпочався новий етап формування інноваційних кластерів у галузі виробництва сучасних будівельних матеріалів, вирощування і переробки фруктів, розвитку інформаційно-освітньої сфери.

В Рекомендаціях економічного форуму, схвалених третім Пленумом Правління СЕУ, було прохання до Мінекономіки України доручити своєму НДЕІ вивчити практику роботи існуючих кластерних об'єднань, зокрема «Поділля Перший» та розповсюдити позитивну практику цих об'єднань на інші регіони. Однак, через політичну нестабільність, вибори та зміну складу Уряду, ця рекомендація форуму не була виконана. Не дивлячись на те, що на державному рівні цій прогресивній формі організації виробництва не приділяється ще належної уваги, завдяки зусиллям Правління і Президії Спілки, створенню спеціальної наукової Секції, яку очолив член Президії СЕУ, вчений і фанат цієї справи Соколенко С.І., практика розвитку інноваційної конкурентоспроможної економіки на основі кластерної моделі набула нині широкого розповсюдження практично у всіх регіонах України.

Враховуючи світовий досвід по розвитку виробництва з використанням мережевих структур, законодавчій і виконавчій владі нашої держави вкрай необхідно терміново прийняти Національну програму кластеризації економіки України на період до 2020 р. Створити Координаційну раду конкурентоспроможності економіки України на основі

концепції формування та розвитку регіональних інноваційних промислово-виробничих кластерних об'єднань.

Фондовий ринок і банківська система є рушійною силою розвитку ринкової економіки. Обидві ці складові мають працювати в умовах прозорості та конкурентності. Ця важлива проблематика і стала предметом обговорення на *четвертому Пленумі Правління СЕУ* (квітень 2005 р. м. Київ) та Міжнародній економічній українсько-німецькій конференції на тему: *«Стандарти прозорості на конкурентоспроможному фондовому ринку та в банківській системі України»*.

У ґрунтовній доповіді з якою виступив Президент Спілки, Голова правління УФБ професор Оскольський В.В. та у виступах учасників конференції та Пленуму відмічалось, що не дивлячись на наявність в цілому позитивних тенденцій у розвитку вітчизняного фондового ринку, його нинішній стан не є задовільним. Фондовий ринок України поки що не став ні прозорим, ні цивілізованим.

Головною проблемою фондового ринку України є несприятливий інвестиційний клімат, низький рівень захисту прав власників і покупців цінних паперів та незадовільний стан механізмів їх забезпечення: правових регуляторних, судових. Як наслідок – невисокий інвестиційний рейтинг країни. Нині в Україні склалася ситуація, коли розвиток ринку стримують застарілі рамки діючого законодавства.

Серйозні недоліки мають місце і в організації торгівлі на фондовому ринку. Міжнародні стандарти і практика визначають обов'язковість централізованого фондового ринку, який забезпечує, перш за все, справедливе та прозоре ціноутворення. В розвинених європейських країнах існує єдина загальнонаціональна система фондової торгівлі на єдиній платформі, що об'єднує в собі усіх учасників ринку. В Україні ж, незважаючи на світові тенденції, створюється безліч фондових бірж, ТІС, зберігачів, реєстраторів, депозитаріїв, які працюють за різними своїми правилами та технологіями, створюючи умови для корупції і тіньової приватизації.

Така ситуація не сприяє розвитку вітчизняного фондового ринку. Вона розрізняє його учасників, гальмує розвиток як фінансового ринку, так і економіки в цілому.

У прийнятих конференцією та схвалених Пленумом Рекомендаціях визначені найважливіші пріоритети для забезпечення цивілізованих стандартів прозорості і відкритості на фондовому ринку та в банківській системі України. Зокрема, удосконалення чинного законодавства щодо функціонування ринку цінних паперів та наближення його до законодавства країн ЄС; забезпечення виваженого державного протекціонізму до національних інститутів інфраструктури фондового ринку України; удосконалення правил торгівлі, норм обігу цінних паперів та посилення вимог щодо дотримання міжнародних стандартів у торгівлі цінними паперами, особливо на неорганізованому ринку; для зменшення зловживань та тіньових кримінальних схем приватизації зосередити торгівлю корпоративними цінними паперами, емітованими приватизованими підприємствами виключно на фондових біржах тощо.

Таким чином, необхідністю сучасного фондового ринку України, насамперед, є обслуговування процесів розподілу і перерозподілу державної і корпоративної власності при приватизаційних і постприватизаційних процесах. Україні потрібний ліквідний, надійний, прозорий, зрозумілий для інвестора та ефективно працюючий фондовий ринок, який забезпечував би реалізацію національних інтересів України і сприяв зміцненню її економічного суверенітету.

Стан і напрямки кардинального поліпшення корпоративних відносин в Україні стали предметом обговорення на *п'ятому Пленумі Правління СЕУ* (травень 2006 р., м. Рівне) та Міжнародній економічній конференції на тему: «*Корпоративне управління в Україні: менеджмент, фінанси, аудит*».

Як показують дослідження, на нинішньому етапі розвитку світової системи господарювання, провідну роль у соціальному, економічному, політичному напрямках розвитку країн відіграють корпоративні структури. Саме вони є потужним

фактором глобалізації економічних відносин, визначають світові тенденції та стандарти щодо розвитку ділової й організаційної культури, соціального менеджменту, економічної демократії та інших складових загальнолюдських цінностей. Україна, яка прагне стати повноправним членом світової спільноти, знаходиться на етапі формування корпоративного сектору економіки.

Зміни в соціально-економічному розвитку України, пов'язані із процесом приватизації й особливостями постприватизаційного періоду, привели до становлення потужного корпоративного сектора. Однак, поява нових власників на багатьох приватизованих підприємствах не призвели до підвищення ефективності функціонування цих суб'єктів.

Понад десятирічна практика корпоративного управління в Україні засвідчує про наявність в цій сфері серйозних недоліків і суперечностей, що негативно впливає на ринкову трансформацію та економічний розвиток корпоративного сектору, гальмує стабільне економічне зростання в країні.

Аналіз, зроблений фахівцями, свідчить, що найбільш складним питанням у процесі розвитку корпоративної форми управління підприємством стає проблема регулювання корпоративних відносин в акціонерному товаристві. Створивши директивним шляхом понад 35 тис. товариств за короткий період масової приватизації, надавши право кожному громадянину на володіння майном колишніх державних підприємств, держава не забезпечила необхідну правову базу по управлінню такими товариствами. Ще й понині мільйони громадян, що стали власникам акцій, практично не одержують дивідендів від прибутку працюючих підприємств; дрібні акціонери не здійснюють впливу на діяльність менеджменту з управління компанією. Корупція і підпільний бізнес – ось наслідки такої політики. А переділ власності, пов'язаний з явно вираженим конфліктом інтересів різних груп акціонерів, продовжується і понині, створюючи штучні кризи, дестабілізуючи суспільство.

Учасники конференції та Пленуму одностайно схвалили розгорнуті Рекомендації щодо кардинального вдосконалення управління корпоративною власністю, реалізації фінансово-інвестиційних інтересів корпоративних формувань, підвищення ефективності менеджменту корпорацій, ролі і значимості аудиту, ефективності діяльності наглядових рад корпоративних об'єднань. Учасники висловили впевненість, що невідкладна реалізація зазначених Рекомендацій дозволить не лише усунути серйозні недоліки і зловживання в сфері управління корпоративною власністю, але і сприятиме підвищенню ефективності економіки країни в цілому, її конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. Нещодавно прийнято парламентом Закон України «Про акціонерні товариства». І в цьому є певна заслуга також Спілки економістів України.

Шостий Пленум Правління СЕУ (вересень 2007 р., м. Херсон) та Міжнародну науково-практичну конференцію «*Перспективи становлення конкурентоспроможної регіональної економіки*» було присвячено обговоренню проблеми реалізації в Україні Доктрини економіки знань. Адже у сучасному економічному житті конкурентоспроможність є однією з найпоказовіших категорій, яка дозволяє оцінити якість не тільки продукції і самого виробництва, але й економічної системи, в межах якої це виробництво здійснюється.

Нова економіка – це вже не суть ринкова система, а переплетіння ринку, державного регулювання та соціальної стабільності. Сьогодні метою кожної цивілізованої держави є побудова інформаційного суспільства. Суспільства, яке здатне винаходити і використовувати високотехнологічні інноваційні досягнення. Саме інновації сьогодні є шляхом до високорозвиненої конкурентоспроможної постіндустріальної держави, якою бажає стати Україна.

Однак, як відмічалось учасниками Пленуму та конференції, не дивлячись на те, що в Україні на законодавчому рівні, проголошений курс на інвестиційно-інноваційний розвиток, фактичний стан справ тут незадовільний. В загальному обсязі

реалізованої промислової продукції лише 6,5% мають ознаки інноваційної.

Низька ефективність державної інноваційної політики пояснюється недосконалістю та фрагментарністю існуючого законодавства, а прийняті відповідні закони виконуються незадовільно. Формування інноваційної інфраструктури відбувається повільно, безсистемно, без належного обґрунтування; відсутні чіткі розмежування завдань та повноважень між центральними і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Не підтримується належним чином діяльність винахідників, раціоналізаторів, науковців, які мають завершені науково-технічні розробки, не створюються центри трансферу технологій. Не в повному обсязі реалізуються освітній та науковий потенціал, насамперед вищих навчальних закладів, у сфері інформаційно-комунікаційних високих технологій, інформаційні ресурси системи науково-технічної та економічної інформації, зокрема бази даних з питань технологій, науково-технічних досягнень.

Ігноруючи законодавство щодо мораторію на приватизацію науково-дослідних та галузевих наукових інститутів, приватизаційні процеси в цій сфері дедалі посилюються. Відбираються приміщення, руйнуються наукові школи, нищиться обладнання та інтелектуальна власність, процвітає рейдерство. Багато вчених і фахівців змушені їхати для роботи за межі України.

Слід твердо пам'ятати, що інноваційна система держави – це новий вимір економічних і соціальних відносин, який базується на пріоритетному розвитку знань і технологій їх використання. Це – перехід у новий стандарт суспільних цінностей, коли знання дійсно стають матеріальною основою існування людини, а технології їх застосування створюють якісно новий вимір благополуччя суспільства. На думку учасників конференції, створення такої системи є викликом часу, але одночасно, як свідчить досвід передових країн світу, прерогативою держави, проявом політичної волі її керівництва,

консолідованих дій усіх органів державної влади та місцевого самоврядування.

Учасники конференції та Пленуму вважають, що зараз єдиною безальтернативною можливістю для України наблизитися до країн цивілізованого ядра світу є розробка та реалізація Доктрини економіки знань з побудовою своєї національної інноваційної системи, що повинна базуватися на ще не втрачених випереджувальних конкурентних перевагах у гуманітарній, геополітичній, економічній сферах, – висококваліфіковані кадри, високий рівень науково-технічного розвитку, вигідне географічне положення тощо. Адже конкурентоспроможність країни – це її здатність генерувати та швидко опановувати наукові, технологічні, промислові, організаційні інновації.

За підсумками обговорення прийняті розгорнуті Рекомендації щодо шляхів становлення конкурентоспроможної регіональної економіки, які опубліковані в журналі «Економіка України» (№12 за 2007 р.) та направлені комітетам Верховної Ради, Уряду України та його структурам, обласним радам і облдержадміністраціям для використання в практичній роботі. Варто відмітити, що Президія Спілки отримала позитивні висновки та подяку за актуальні пропозиції від Комітету ВРУ з питань державного будівництва та місцевого самоврядування, Міністерства регіонального розвитку та будівництва України, Державного агентства України з інвестицій та інновацій.

Сьомий Пленум Правління СЕУ (вересень 2008 р., м. Житомир) та Всеукраїнська науково-практична конференція «Агропромисловий комплекс України: стан та перспективи розвитку» були повністю присвячені проблемам українського села.

Аграрний сектор є особливою галуззю економіки держави, його розвиток має визначальний вплив на рівень життя українського народу. Таким чином, успішне вирішення завдань ефективного розвитку аграрного сектору економіки України, зростання його конкурентоспроможності за умов

невирішеності світової продовольчої проблеми набуває не лише суто національної, а й міжнародної ваги.

Як відомо, аграрний сектор економіки України забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни, формує 17% валового внутрішнього продукту та близько 60% фонду споживання населення. Крім того, аграрний сектор є одним з основних бюджетоутворюючих секторів національної економіки, частка якого у зведеному бюджеті України за останні роки становить 8-9%, а також займає друге місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту.

Найгострішими проблемами на селі є безробіття та бідність, які зумовляють трудову міграцію сільського населення, занепад соціальної інфраструктури, поглиблення демографічної кризи та відмирання сіл. Щороку з карти України зникає 20 сільських населених пунктів, чисельність сільського населення зменшується в середньому на 200 тис. чоловік.

На конференції відмічалася надзвичайна актуальність обговорюваної проблеми. Адже, як свідчить аналіз, в реаліях аграрної сфери нині посилюються процеси соціальної деградації сільських територій, руйнації поселенської мережі. В країні наростає незадоволення тим становищем, яке склалося з нашим селом, селянством і всією аграрною сферою української держави. Поспішність розпочатих аграрних реформ в Україні, після одержання нею незалежності, і їхнє здійснення не підкріплювалось якістю прийнятих законів, які б базувалися на глибоко наукових дослідженнях, а прийняті закони до того ж не виконуються.

Вченими-аграрниками наголошувалося, що стан економічних відносин в аграрному секторі України після 2000 р. дедалі більше загострює необхідність запровадити систему ефективних механізмів, спрямованих на забезпечення коли не європейського рівня, то бодай прийнятих за вітчизняними мірками умов життєдіяльності майже третини населення держави, яке проживає в сільській місцевості. Ігнорування цієї необхідності є однією з головних причин занепаду села як

соціально-територіальної підсистеми суспільства, котра характеризується руйнацією всіх складових сільського потенціалу, передусім людської, і триває досі, незважаючи на окремі позитивні зміни (здебільшого спонтанні та локальні) в сільському господарстві, інженерній інфраструктурі тощо. Деградація села підриває основи подальшого існування всього суспільства, по-перше, через загрозу продовольчій безпеці, по-друге, внаслідок втрати селом демовідтворювальної та інших важливих функцій.

На конференції підкреслювалося, що з урахуванням вступу України до СОТ проблематика подальшого розвитку та забезпечення конкурентоспроможності підприємств АПК виступає на перший план стратегії розвитку всієї національної економіки, що потребує консолідації зусиль вчених-економістів, науковців, усіх гілок влади та суб'єктів господарювання АПК на вирішенні найважливішого практичного завдання, а саме: підвищення зацікавленості мешканців села, підприємців та підприємств АПК у розвитку цієї важливої галузі та забезпечення економічної та продовольчої безпеки України.

Учасники конференції та Пленуму одностайно схвалили узагальнені Рекомендації, як результат колективної думки вчених і практиків щодо перспектив становлення конкурентоспроможної аграрної економіки. Вони висловили впевненість, що невідкладна реалізація зазначених Рекомендацій як на державному, так і на регіональному рівнях дозволить своєчасно вжити конкретних заходів для забезпечення успішного функціонування АПК в умовах вступу України до СОТ, підвищення прибутковості та конкурентоспроможності галузі на базі ефективнішого використання потенціалу агроєкосистем, генофонду сільськогосподарських рослин і тварин, матеріальних, фінансових і трудових ресурсів, що дозволить істотно поліпшити соціальну ситуацію на селі.

Варто сказати, що в березні 2009 р. у Комітеті Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин

пройшли слухання, на яких використані матеріали та Рекомендації конференції, схвалені Пленумом Правління Спілки.

23 травня 2009 р. в м. Києві за ініціативою Уряду відбулась Всеукраїнська нарада з питань соціально-економічного розвитку сільських населених пунктів. Учасники наради, як свідчать їх виступи, повністю поділяють турботу щодо кризи на селі, висловлену на конференції і Пленумі Спілки у вересні минулого року. Доречно буде навести витяг з Резолюції цієї наради:

«Відсутність протягом десятиліть дієвої та послідовної державної політики, спрямованої на всебічний розвиток українського села, призвела до значного занепаду сільських територій, погіршення умов праці та життя мешканців сіл і селищ, катастрофічного погіршення демографічної ситуації».

Ситуація, що склалася, потребує рішучих кроків з боку Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, інших державних органів для припинення негативних тенденцій та проявів, які ще більше загострилися під впливом світової кризи. Сьогодні необхідно мобілізувати всі зусилля з метою створення сприятливих умов для розвитку сільських територій, покращення умов життя на селі».

Як бачите, у звітному періоді Правління СЕУ виносило на обговорення пленумів і конференцій найбільш актуальні проблеми соціально-економічного розвитку України та її регіонів. Узагальнені рекомендації, як результат колективної думки вчених і практиків, направлялись органам центральної і місцевої влади. Як свідчить аналіз, наші пропозиції враховувалися і законодавчою, і виконавчою владою. Можливо не так оперативно і не в тій мірі як нам би хотілося. Тому, роботу Спілки в цьому напрямі можна і варто вважати корисною.

Спілка економістів України, як авангард інтелектуальної еліти фахівців у сфері економіки і управління, приділяє неослабну увагу новим напрямам та суспільним інститутам, що сприяють формуванню в нашій країні громадянського

суспільства, нових сучасних засад вирішення гострих суспільних проблем у співдружності держави та бізнесу. Мова йде про сферу відносин, що нині набули визначення як *державно-приватне партнерство*.

В даний час на розгляді у Верховній Раді України знаходяться кілька варіантів законопроектів з цього питання. Один із них у редакції законопроекту «Про загальні засади державно-приватного партнерства» пройшов перше читання і доопрацьовується профільним Комітетом парламенту для внесення на друге читання.

Над цією проблемою працюють і члени нашої Спілки, зокрема науковці Інституту економіки та прогнозування НАН України під керівництвом віце-президента Спілки, віце-президента НАН України академіка Гейця Валерія Михайловича та доктора економічних наук Єфіменко Тетяни Іванівни. Науковий доробок наших вчених дозволяє вже сьогодні говорити про те, що ми маємо справу з новим організаційно-правовим явищем в реалізації державою її функцій як органу публічної влади, спрямованих на розвиток об'єктів ринкової інфраструктури, соціальної сфери, екологічної безпеки тощо.

У травні цього року в Запорізькому інституті економіки та інформаційних технологій відбувся другий Міжнародний науково-практичний семінар на тему «Державно-приватне партнерство: інвестиції та регіональний розвиток», інтерес до якого проявили понад 20 шанованих наукових і державних інституцій з України, Польщі та Великобританії. У рекомендаціях семінару висвітлено найбільш актуальні питання подальших досліджень з цієї проблеми.

З огляду на викладене, варто звернути увагу на те, що відносини державно-приватного партнерства мають будуватися з урахуванням тієї правової моделі і масиву законодавства, які вже існують в Україні. Прийняття закону про засади державно-приватного партнерства у редакції вищезгаданого законопроекту на думку більшості експертів, у тому числі й членів Спілки економістів, не сприятиме прогресу у створенні

умов для якнайширшого залучення бізнесу до вирішення проблем державної ваги, насамперед соціального спрямування (транспортна інфраструктура, житлово-комунальне господарство, екологія). Це обумовлено тим, що згаданий законопроект фактично не спрямований на створення нового і діючого правового інституту для регулювання відносин держави і бізнесу на засадах партнерства, а лише дублює окремі положення спеціальних законів, які вже давно прийняті і набрали чинності.

Для того, щоб новий закон зайняв своє позитивне місце в системі законодавства його прийняттю мають передувати ретельний аналіз нинішньої практики застосування законів, що мають ознаки партнерства (про концесії, про розподіл продукції, про лізинг тощо), ідентифікації кола та істотних особливостей тих відносин, що формуються при цьому, та визначення таких відносин, що потребуватимуть законодавчого регулювання.

В цьому напрямі має докласти вагомих зусиль і наша Спілка, беручи активну участь в публічному обговоренні актуальних проблем партнерства на шпальтах наукових видань, в засобах масової інформації, в наукових дискусіях за круглими столами і на науково-практичних конференціях. Вважаю, що нам не завадило б провести під егідою Спілки спеціальну міжнародну конференцію з проблем державно-приватного партнерства та визначитися з позицією Спілки в цій важливій сфері формування ринкового середовища в Україні.

Громадська організація «Спілка економістів України» не є політичною. Але ми не можемо стояти осторонь гасел передвиборних політичних партій щодо соціально-економічного розвитку країни. У 2006 р., як відомо, відбулися чергові вибори депутатів до Верховної Ради України за новими умовами реформованої виборчої системи. На зміну виборам за мажоритарним принципом (чи змішаною системою) відбулися вибори на пропорційній основі, тобто виключно за участю політичних партій і блоків. В передвиборній кампанії 2006 р. взяли участь 45 політичних партій і блоків. В цих умовах для

виборця істотно зросли суть і значення економічних і соціальних програм партій і блоків.

Тому, за рішенням Президії СЕУ при сприяттві Центральної виборчої комісії були отримані матеріали, підготовлена та видана Спілкою економістів України брошура «Економіка України у передвиборних програмах партій і громадсько-політичних блоків». Вона надіслана ЦВК, керівництву і окремим підрозділам Кабінету Міністрів України, керівництву та комітетам і фракціям Верховної Ради України, економічним міністерствам і відомствам, обласним радам і облдержадміністраціям, членам Центрального правління Спілки економістів України, обласним відділенням СЕУ для ознайомлення та можливого використання при підготовці прогнозів та програм соціально-економічного розвитку України і її регіонів, після виборів. Ця робота знайшла досить позитивний відгук і у партіях та фракціях, і в областях, і в економічних міністерствах і відомствах.

У звітному періоді були прийняті ряд принципових організаційних рішень, а також вирішені деякі кадрові питання. Так, у зв'язку зі смертю Президента СЕУ Дзися Г.В., а потім і віце-президента СЕУ Герасимчука М.С, за рекомендацією Президії СЕУ на третьому Пленумі Правління Спілки економістів України (21 травня 2004 р.) Президентом Спілки економістів України було обрано члена Центрального правління СЕУ Осколь-ського В.В., а віце-президентом СЕУ – члена Центрального правління СЕУ Яроша М.Ф.

Крім того, на цьому ж Пленумі було прийнято рішення про введення до штатного розпису Спілки додатково посад віце-президента СЕУ з питань науки, на яку обрано члена Центрального правління Спілки, академіка НАН України Гейця В.І., а також віце-президента СЕУ з питань роботи регіональних об'єднань СЕУ, на яку обрано члена Центрального правління Спілки, Голову Волинського обласного правління СЕУ Павлова В.І.

Центральним правлінням Спілки та його Президією проведена велика організаційна робота по відновленню

діяльності 14 обласних об'єднань економістів з відповідним оновленням складу їх правлінь, створено Севастопольську міську організацію СЕУ, значно зросла за звітний період загальна чисельність Співки, як перевищує нині 30 тис. членів.

У звітному періоді значно активізували свою діяльність більшість обласних об'єднань економістів, хоча, на жаль, не всі.

Найбільш плідно, ініціативно, як правило, в тісному контакті з обласними радами та облдержадміністраціями, за активної участі економічних підрозділів ВУЗів і НДІ, що розташовані в регіонах працюють: Волинське обласне правління (Голова – Науменко С.В.), Житомирське (Голова – Цаль-Цалко Ю.С.), Асоціація економістів Закарпаття (Президент – Бойко М.М.), Луганське (Голова – Воронкова А.Е.), Львівське (Голова – Янків М.Д.), Миколаївське (Голова – Парсяк В.Н.), Одеське (Голова – Буркинський Б.В.), Рівненське (Голова – Кушнір Н.Б.), Харківське (Голова – Внукова Н.М.), Херсонське (Голова – Труш В.Є.), Чернівецьке (Голова – Бідюк М.С.), Чернігівське (Голова – Суховірський Б.І.), Севастопольське міське (Голова – Вишня Л.І.) та ряд інших.

На жаль, не виконує своїх обов'язків Голова Вінницького обласного правління Савельєв С.М., погіршило роботу Запорізьке обласне правління (Голова – Алексєєв І.Р.), вже другий рік не можуть обрати нового Голову Кримського республіканського правління СЕУ.

Варто відмітити, що особливо активізувалася робота в тих регіонах, де колективними членами обласних організацій СЕУ стали регіональні торгово-промислові палати. Правління Співки рекомендує залучати ТПП в наші ряди всім обласним організаціям СЕУ.

За звітний період створено додатково дві наукові секції: Секцію розвитку конкурентоспроможності економіки на основі кластерної моделі та Секцію освіти і науки. Таким чином, нині у складі Співки активно працюють вже 7 наукових секцій, які очолюють відомі вчені-економісти.

Науковими секціями та обласними організаціями Співки економістів України щорічно проводиться понад 250-300

науково-практичних конференцій з найбільш актуальних для України і регіонів тематики. Їх рекомендації направлялись органам законодавчої і виконавчої влади, місцевим органам влади і органам місцевого самоврядування для практичної реалізації, широко висвітлювались в засобах масової інформації, публікувались в збірниках наукових праць.

Велика робота проводиться членами Співки по пропаганді економічних знань, роз'ясненню нових законів та інших законодавчих актів щодо напрямів розвитку економіки України, необхідності прискорення переходу на інноваційний шлях розвитку. За оперативними даними, членами обласних об'єднань економістів проводяться щорічно більше 300 семінарів, зустрічей та круглих столів, організовується близько 50-60 тематичних виставок, читається біля 1000 лекцій, видається близько 90 збірників наукових праць, учбових посібників та монографій.

Особливо слід відзначити роботу вчених наукових секцій по підготовці проектів Прогнозів соціально-економічного розвитку України, окремих галузей і регіонів, а також проектів законів України.

В листопаді 2004 р. Президія затвердила емблему і бланк Співки економістів України, в січні 2005 р. встановлена заохочувальна відзнака СЕУ та затверджено бланк Почесної Грамоти Співки економістів України, якою вже нагороджено близько 100 активістів Співки, видатних вчених, громадських діячів, керівників міністерств і відомств, трудових колективів.

Особливо позитивно оцінюється реалізація ініціативного рішення Президія щодо підготовки і видання окремою брошурою узагальненого Звіту про діяльність Співки економістів України за рік, що минув. В них детально висвітлюється робота кожної наукової секції, обласної (міської) організації СЕУ (згідно їх письмових звітів), а також приводиться аналітична довідка щодо економічних підсумків минулого господарського року. Такі звіти видаються щорічно, починаючи з 2004 р., і розсилаються членам Центрального правління і Президії СЕУ, керівникам обласних організацій,

Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, економічним міністерствам і відомствам, обласним радам та облдержадміністраціям.

За звітний період проведено 39 засідань Президії СЕУ на яких розглянуто 100 важливих питань щодо життя і діяльності Спілки економістів України.

Більш тісною і плідною стала співпраця Спілки економістів України з іншими громадськими організаціями, особливо з Академією економічних наук України та Торгово-промисловою палатою України. Спілка є членом Громадської колегії ДПА України та ГоловКРУ України, де її представляють Президент СЕУ та віце-президент, а також членом вчених рад багатьох ВУЗів, де її представляють Президент СЕУ, віце-президент СЕУ, наукові керівники секцій СЕУ, Голови обласних об'єднань економістів. На останніх зборах НАН України віце-президента СЕУ академіка Гейця В.М. обрано віце-президентом Національної академії наук України.

Спілка економістів України є активним членом «Міжнародного Союзу економістів», а також одним із засновників Спілки громадських об'єднань «Міжнародная академия менеджмента».

Відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» у 2008 р. Спілка економістів України пройшла перереєстрацію та одержала Свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи нового (єдиного) зразка. Президія «Міжнародного Союзу економістів» наділила Спілку економістів України правом офіційного представництва МСЭ з правами юридичної особи на території України (Постановление Президиума МСЭ от 19.08.1993 г. № 58).

Спілка економістів України, Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне) та Інститут європейської інтеграції створили друковане видання – збірник наукових праць, на який отримано Свідоцтво про Державну реєстрацію за № 10457, серія КВ «Проблеми потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції», з

періодичністю видання 4 рази на рік. Постановою Президії ВАК України від 18 січня 2007 р. № 1-05/1 *це видання включене до переліку фахових видань України*, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук. Це істотно розширює можливості членам Спілки публікувати результати своїх наукових досліджень.

Зрозуміло, що залишилося ще багато невикористаних резервів для подальшого поліпшення діяльності наукових секцій, обласних правлінь та Спілки в цілому. Зокрема, це відновлення в повній мірі роботи всіх обласних, Кримського республіканського і Київського міського правлінь СЕУ, розширення мережі первинних осередків в районах і містах України, залучення до складу Спілки колективів обласних ТПП, ВУЗів та НДІ, пошук шляхів розширення госпрозрахункової діяльності тощо.

Більш детально інформація про діяльність Спілки економістів України, її наукових секцій і регіональних об'єднань за останні п'ять років викладена у щорічних звітах СЕУ, які роздані делегатам з'їзду (на 367 аркушах).

Звітна доповідь затверджена Президією Спілки економістів України (Протокол № 39 від 22.07.2009 р.).

1.3. Рекомендації Міжнародної науково-практичної конференції «Інвестиційно-інноваційний розвиток економіки регіону», схвалені IV з'їздом Спілки економістів України 25 вересня 2009 р.

Під час роботи IV з'їзду Спілки економістів України та Міжнародної науково-практичної конференції «Інвестиційно-інноваційний розвиток економіки регіону» їх учасниками розглянуто та обговорено низку доповідей та повідомлень з актуальних питань регіонального розвитку стосовно залучення інвестицій та ефективності реалізації інноваційного фактору підвищення економічного потенціалу регіонів, зростання продуктивності праці, конкурентоспроможності економіки

регіону та створення сприятливих умов для розвитку підприємництва.

За підсумками фахових і наукових дискусій учасники з'їзду та конференції вважають за необхідне констатувати спільну думку щодо нинішньої економічної політики та висловити узгоджені пропозиції органам державної влади і органам місцевого самоврядування, які б стали запорукою нового етапу розбудови регіонального господарства на засадах інноваційного мислення, зорієнтованого на активне сприяння інвестиціям у нові технології, у прикладні розробки та зростання частки наукомісткої продукції, поширення знань і нових методів менеджменту, що притаманні новому змісту ринкової конкуренції за умов глобалізації економічних відносин.

Сучасне соціально-економічне становище України характеризується збитковістю стратегічно важливих підприємств, істотною структурною деформацією вітчизняного виробництва, посиленням сировинної спрямованості експорту з незначною часткою доданої вартості, значною залежністю економіки від зовнішніх джерел енергоносіїв, істотним зменшенням національного багатства з одночасним прискореним збільшенням боргової залежності держави, посиленням диференціації соціально-економічного розвитку регіонів, критично низькою народжуваністю та надмірно високою смертністю, зростанням демографічного навантаження на населення працездатного віку, низькими матеріальним рівнем та якістю життя громадян, зростанням бідності, значним поширенням практики протиправної діяльності суб'єктів господарювання, що пов'язана з вкрай високим рівнем корупції та зловживань суб'єктів владних повноважень при виконанні ними функцій держави. Зупиняється робота колись передових потужних підприємств, занепадають цілі галузі, практично зруйнована соціальна сфера, зникли з карти вже сотні сіл і селищ, гине родовідна основа України – село і селянство. Держава в особі центральних органів влади виявилася нездатною ефективно виконувати свої конституційні функції,

що має прямим наслідком наростання апатії, деструктивних настроїв та соціальної напруженості в суспільстві.

Велику занепокоєність вчених викликає сучасна світова фінансова криза, що є безпрецедентною за масштабами та глибиною. На думку фахівців вона продемонструвала кризу ідеології «ринкового фундаменталізму» та ліберальної ідеї саморегулювання ринку, викликала необхідність докорінного переосмислення механізмів і моделей державного впливу на економічні і соціальні процеси.

Найбільш відчутними проявами кризи в Україні вже стали: «параліч» платіжно-розрахункової системи і криза банківської ліквідності, зменшення доходів бюджету та валютних надходжень при значному нагромадженні зовнішньої та внутрішньої заборгованості, прискорений спад виробництва, обсягів ВВП та інвестицій, скорочення імпорту й експорту, істотне зниження реальних доходів і рівня життя населення.

За обсягами виробництва ВВП за неповний рік кризи Україна опустилася на рівень 2002–2003 років, а темп зменшення цього узагальнюючого показника економічного стану країни у поточному році є безпрецедентним в новітній історії України. На тлі такого різкого спаду економічної активності надходження до бюджету забезпечуються у значній мірі узаконенням підвищених ставок непрямих податків і зборів та за рахунок критичного нагромадження державного боргу. Звичним явищем стало неконтрольоване та безпідставне зростанням цін на енергоносії, споживчі товари та послуги, в той час як держава практично ігнорує виконання владних повноважень у сфері регулювання цін та антимонопольної політики.

Учасники з'їзду та конференції переконані, що навіть в цій складній ситуації Україна має потенційні можливості вийти з кризи більш сильною, більш конкурентоспроможною, за умови рішучого і системного переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку, побудови нової економіки знань та вдосконалення регулятивної функції держави з урахуванням глобальних інтеграційних факторів.

Нова економіка – це не лише належним чином врегульовані та прогнозовані ринкові відносини, а переплетіння ринку, державного регулювання та соціальної стабільності. Нині кожна розвинена країна прагне побудувати нове інформаційне суспільство, яке здатне винаходити і використовувати високотехнологічні інноваційні досягнення. Саме інновації сьогодні є засобом побудови високорозвиненої конкурентоспроможної постіндустріальної держави, якою має стати Україна.

Попри те, що в Україні на законодавчому рівні проголошений курс на інвестиційно-інноваційний розвиток, прийнято близько п'ятнадцяти законів та кілька десятків концептуальних підзаконних актів з питань розвитку освіти, наукових досліджень, фінансово-організаційної підтримки інновацій, зокрема розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. №680 схвалено Концепцію розвитку національної інноваційної системи, фактичний стан справ у цій сфері залишається незадовільним. В загальному обсязі реалізованої промислової продукції лише 5,9% мають ознаки інноваційної, питома вага промислових підприємств, що впроваджували інновації, зменшилась з 14,8% у 2000 р. до 10,8% у 2008 р., частка обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП зменшилась у 2008 р. до найнижчого рівня за всі роки незалежності України і склала лише 0,9%. Показово, що аналогічний показник у розвинених країнах світу складає не менше 2-3%, при цьому, частка держави в таких витратах досягає в середньому 35-40%.

Низька ефективність державної інноваційної політики пояснюється недосконалістю та фрагментарністю існуючого законодавства, а прийняті відповідні закони виконуються незадовільно. Формування інноваційної інфраструктури відбувається повільно, безсистемно, без належного обґрунтування; відсутні чіткі розмежування завдань та повноважень у сфері реалізації інноваційної політики між центральними і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Не отримує належної державної підтримки діяльність винахідників, раціоналізаторів, науковців, які мають завершені науково-технічні розробки, не створюються центри трансферу технологій. На низькому рівні реалізується освітній та науковий потенціал, насамперед вищих навчальних закладів, у сфері інформаційно-комунікаційних високих технологій, інформаційні ресурси системи науково-технічної та економічної інформації, зокрема бази даних з питань технологій, науково-технічних досягнень.

Всупереч законодавству щодо мораторію на приватизацію науково-дослідних та галузевих наукових інститутів, обсяги протиправного відчуження майна в цій сфері постійно зростають. Наукові установи втрачають власні приміщення, руйнуються наукові школи, нищиться обладнання та інтелектуальна власність, процвітає рейдерство. Багато вчених і фахівців змушені їхати за межі України в пошуках роботи.

Інноваційна система держави – це новий вимір економічних і соціальних відносин, який базується на пріоритетному розвитку знань і технологій їх використання. Це перехід у новий стандарт суспільних цінностей, коли знання дійсно стають матеріальною основою існування людини, а технології їх застосування створюють якісно нові критерії добробуту суспільства. На думку вчених – учасників з'їзду та конференції, створення такої системи є викликом часу і прерогативою держави, проявом політичної волі її керівництва і основою економічної політики, консолідованих дій усіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

У доповідях і виступах на конференції наголошувалось, що гармонійний розвиток України як суверенної держави, що прямує до побудови громадянського суспільства та конкурентоспроможної економіки на основі демократичних цінностей, неможливий без ефективного та стабільного розвитку кожного її регіону.

На сьогодні, на жаль, місцева влада – як представницька, так і виконавча – має дуже обмежені можливості, особливо фінансові. Надмірна централізація розподілу ресурсів країни,

жорсткий податковий тиск, «ручне», часто непрофесійне керування економікою зверху, спрямоване не на стратегічну перспективу, а на латання перманентних дірок, гальмує ініціативу місцевої влади. Істотного негативного впливу, як і на рівні центральних органів державної влади, завдає економіці регіонів повсюдне поширення корупції. До корупційних діянь все частіше стають причетні не лише органи місцевої влади, але і правоохоронні і судові органи, що за своїм статусом зобов'язані викорінювати це соціальне зло. У далеко не правовому полі, почасти з використанням сили неправосудного судового рішення, ведеться боротьба за земельні ділянки, нерухомість, право власності на майно. Останнім часом значного розмаху набуло рейдерство, що здійснюється за типовими схемами, побудованими на недоліках чинного законодавства, небезпека якого досі адекватно не сприймається відповідними державними органами, зокрема тими, що причетні до реєстрації майнових та немайнових прав та здійснення нагляду за дотриманням законності.

Велика увага на конференції приділялась пропозиціям щодо зменшення диференціації в рівнях розвитку окремих регіонів. Диспропорції в соціально-економічному і культурному розвитку регіонів України, які склалися в процесі централізованого, перш за все, галузевого управління економікою вимагають невідкладних істотних змін в регіональній політиці. Наявність таких диспропорцій ускладнює проведення єдиної державної політики соціально-економічних перетворень, збільшує загрозу виникнення кризових явищ на рівні регіонів, що безпосередньо завдаватиме шкоди правам та інтересам громадян, а відсутність активної, зваженої державної регіональної політики призвело до значного послаблення, почасти навіть до фактичного припинення міжрегіональних економічних зв'язків і порушення ефективної взаємодії за вертикаллю «центр – регіони». Тому першочерговим завданням держави повинен стати пошук раціонального балансу між обсягом делегованих владних повноважень на рівень регіонів та тими публічними

повноваженнями і функціями, що здійснюватимуться виключно центральними органами державної влади.

На думку учасників З'їзду та конференції, головною метою державної регіональної політики у сучасних умовах має бути сприяння пропорційному соціально-економічному розвитку України та її регіонів, що забезпечував би максимальну реалізацію їх економічного потенціалу в напрямі поліпшення умов господарювання і підвищення рівня життя населення до показників найбільш розвинених регіонів, дотримання гарантованих державою соціальних стандартів для громадян, незалежно від місця їх проживання.

Зрозуміло, що для вирішення цих проблем і забезпечення сталого розвитку економіки країна потребує значних за обсягами прямих інвестицій, зокрема іноземних, у вигляді сучасного обладнання, наукоємних технологій, прав інтелектуальної власності, які держава здійснювати не може. Частка іноземних інвестицій в економіку України за 2008 р. склала в загальній сумі інвестицій лише 2,7%, що зовсім недостатньо. Нерівномірність розвитку регіонів та їх економічного потенціалу поглиблюється і відповідною структурою іноземного інвестування, за якої, наприклад, в економіку міста Києва надійшло 32% обсягу прямих іноземних інвестицій в Україну за 2008 р., а решта таких інвестицій приходить на всі інші регіони країни із значним лідерством Дніпропетровської області, частка багатьох регіонів за цим показником не перевищує 1 відсотка. Експерти ООН віднесли Україну до двадцятки найпривабливіших для прямих іноземних інвестицій країн. Але для їх залучення необхідно створити сприятливий інвестиційний клімат, постійно піклуватися про формування та підтримку позитивного ділового і політичного іміджу країни.

Для іноземного інвестора привабливими є вигідне географічне розташування України, різноманітні природні ресурси, родючі землі, кваліфіковані кадри та високий науково-технічний потенціал. Але поряд з цими перевагами є й недоліки, які знижують інвестиційну привабливість країни, а

саме: нестабільність та подекуди явно лобістський характер законодавства, відсутність прозорості, простої і стабільної податкової системи, низький рівень життя населення, бюрократичні перепони у здійсненні підприємницької діяльності та відведенні земельних ділянок для будівництва, триваюча глибока політична криза та непередбачуваність державної політики, свавілля і корупція в діяльності, насамперед, правоохоронних і судових органів та органів, що видають ліцензії та інші державні документи дозвільного характеру, повсюдне і практично безкарне рейдерство. Особливий наголос зарубіжні експерти роблять на високому рівні корупції, яка загрожує безпеці держави, призводить до порушення принципів демократії та верховенства права.

На підставі узагальнення підсумків обговорення проблем становлення в Україні конкурентоспроможної регіональної економіки шляхом прискореного переходу до інноваційної моделі розвитку, усунення недоліків в податковому законодавстві, створення позитивного іміджу України в зовнішньому світі для залучення інвестицій учасники З'їзду та конференції висловлюють наступні **рекомендації**.

Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, місцевим органам влади і органам місцевого самоврядування:

1. З метою забезпечення стабільного, керованого і передбачуваного розвитку економіки України та її регіонів, перш за все, необхідно кардинально змінити роль держави в системі ринкових відносин на засадах новітніх моделей кон'юнктурного регулювання економіки і економічного зростання з активним впливом на пожвавлення інвестиційної діяльності, формування інноваційних форм конкурентоспроможного господарювання.

Пропонується невідкладно **перейти до державного стратегічного планування (прогнозування) розвитку країни** на основі загальнодержавної Програми стратегічного соціально-економічного розвитку України та її регіонів на довгостроковий період (15–25 років), яка має бути прийнята

Верховною Радою України згідно з її конституційними повноваженнями.

В основу такої Програми необхідно покласти новітню ідеологію економіки знань та інноваційного ділового мислення, що забезпечить потужний потенціал реальних трансформацій всіх сфер суспільного життя країни та її регіонів, зорієнтованих на подолання кризових явищ і динамічне зростання економіки в умовах об'єктивних процесів інтеграції господарської системи країни у світовий економічний простір та очікуваного значного посилення конкурентної боротьби на міжнародних ринках у зв'язку із наступним циклом стабілізації та зростання економічної кон'юнктури у глобальному вимірі. Ця Програма має стати методологічною базою для розробки середньострокових п'ятирічних планів-прогнозів соціально-економічного розвитку України, окремих її регіонів, цільових державних галузевих та регіональних програм. У свою чергу на основі таких п'яти-річних прогнозів соціально-економічного розвитку України повинен формуватися щорічний бюджет країни та регіонів.

2. Виходячи з того, що основною ознакою конкурентоспроможності країни є її здатність генерувати та швидко опановувати наукові, технологічні, промислові, організаційні інновації, набувають актуальності **розробка та реалізація Доктрини економіки знань, спрямованої на побудову національної інноваційної системи**. При побудові такої системи мають максимально враховуватися існуючі та поки що не втрачені Україною гуманітарні, геополітичні, економічні, науково-технічні переваги – вигідне географічне розташування, висококваліфіковані кадри, високий рівень науково-технічного потенціалу тощо. Для цього необхідно:

- виходячи з Концепції розвитку національної інноваційної системи, невідкладно розробити і затвердити в установленому порядку довгострокову Стратегічну програму інноваційного розвитку країни на найближче десятиріччя та наступні 25 років;

- розробити та прийняти спеціальні закони України про венчурну діяльність в інноваційній сфері, про державну підтримку розвитку високих технологій, про кластерну модель економічного розвитку, про іннополіси, про інноваційну інфраструктуру. Завершити створення законодавчої бази у сфері економіки знань прийняттям Інноваційного кодексу України;

- для поліпшення організації інноваційної діяльності при Кабінеті Міністрів України та обласних державних адміністраціях утворити економічні ради із висококваліфікованих спеціалістів і науковців. Запровадити у складі державного та місцевих бюджетів «Бюджет інноваційного розвитку», за рахунок якого передбачати видатки для окремих бюджетних програм, зокрема, на фінансування державного замовлення на інноваційну продукцію, фінансову підтримку інфраструктури інноваційної діяльності тощо. Джерелами формування «Бюджету інноваційного розвитку» могли б стати також кошти, отримані від приватизації державного майна, надходження податку на нерухоме майно, частина прибутку державних та комунальних підприємств, що не впроваджують інновації, тощо;

- створити Державний венчурний банк з відділеннями в областях, що буде стимулювати кредитно-фінансову діяльність в інноваційній сфері. Сприяти створенню приватних інноваційних банків та венчурних компаній, запровадити державні гарантії та механізми стимулювання залучення заощаджень громадян у довгострокові інвестиції;

- прискорити реформування податкової системи, створивши таку систему оподаткування, яка стимулювала б розвиток економіки знань. Зокрема, слід передбачити зниження податку на прибуток в тій частині, яка спрямовується на інновації, встановлення податкових канікул (пілль) для компаній, що впроваджують технічні інновації, податкові послаблення для нових компаній та малих підприємств, які працюють у високотехнологічному секторі споживчого ринку;

- в економічній політиці держави передбачити істотне розширення ринку «довгих грошей», доступних вітчизняним виробникам, зростання капіталів державних банків. З цією метою вдосконалити механізм рефінансування банків, що кредитують високотехнологічні сектори економіки, запровадити надання гарантій держави під кредити на розвиток нанотехнологій та пріоритетних галузей, розробити інструментарій з недопущення надмірного вивозу капіталу за кордон;

- створити інтегровану багаторівневу державну систему інформаційно-консультативної підтримки інноваційної діяльності на всіх етапах впровадження новацій (ідея – дослідження – розробка – впровадження). До складу загальнодержавної інформаційної мережі (банку даних) інновацій мають вноситися відомості стосовно учасників інноваційної діяльності та об'єктів інноваційної інфраструктури, напрямів нових фундаментальних і прикладних розробок та можливостей їх впровадження у виробництво;

- активізувати процес інтеграції вузівської науки з дослідницьким сектором академічної і галузевої науки шляхом створення дослідно-освітнянських комплексів (центрів) інноваційної спрямованості на зразок провідних європейських і світових університетів.

Для належної реалізації вищевикладених пропозицій щодо формування державної політики у сфері інновацій необхідно створити і забезпечити функціонування:

- патентних підрозділів на державних підприємствах;
- підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності в центральних органах виконавчої влади;
- мережі регіональних інноваційних структур – інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів, наукових парків на базі провідних вищих навчальних закладів, технополісів, центрів трансферу технологій тощо;

▪ об'єктів інфраструктури кадрового забезпечення здійснення інноваційної політики шляхом розробки і впровадження у навчальних процесах профільних вузів та інститутів (центрів) підвищення кваліфікації пілотної бізнес-освітньої програми у сфері інноваційної діяльності, спеціалізованих курсів та семінарів підвищення кваліфікації тощо;

3. Головною умовою реалізації програми інноваційного розвитку країни та її регіонів є **інвестиційне забезпечення**. Для створення інвестиційної привабливості регіонів і економіки України в цілому необхідно:

- розробити і здійснити комплекс заходів щодо кардинального поліпшення інвестиційного клімату як в країні в цілому, так і в кожному регіоні, а також всебічно стимулювати інноваційні вкладення коштів вітчизняних підприємств в пріоритетні проекти, стримуючи «втечу» капіталу за кордон. Головним стимулом у цьому напрямі має стати поетапне звільнення від оподаткування податком на прибуток витрат підприємств на інвестиції в основні фонди;

- стабілізувати політичну ситуацію в країні, знизити рівень корупції, рішуче припинити рейдерські захопи підприємств, лібералізувати умови здійснення підприємництва, сприяти розвитку фондового ринку, упорядкувати та максимально спростити правила та інструкції стосовно ліцензування, дозвільного режиму, оподаткування і репатріації прибутку тощо;

- в інвестиційній політиці держави та при удосконаленні законодавства передбачити правові та інші гарантії для інвесторів, у тому числі іноземних, щодо належного захисту вкладених ними коштів та прав на об'єкти інвестування, гарантування безперешкодного використання доходів від інвестицій та стабільного і передбачуваного правового середовища;

- надати правовий захист таким фінансовим операціям як кредитування інновацій та страхування комерційних ризиків, переглянути податкову систему в частині надання податкових

та інших фіскальних пільг суб'єктам господарювання, що створюватимуться та діятимуть в пріоритетних, особливо в наукоємних галузях економіки на початкових етапах їх діяльності;

- збільшити обсяги державного замовлення на виробництво космічної, авіаційної техніки та судноплавних засобів, а також на будівництво доріг, транспортних розв'язок, стадіонів, готелів, кемпінгів, об'єктів туристичної інфраструктури тощо;

- розробити програму освоєння або розширення виробництва в Україні на рівні світових зразків комп'ютерної та високотехнологічної побутової техніки, яка сьогодні, в основному, імпортується;

- передбачати в планах-прогнозах соціально-економічного розвитку країни та регіонів заходи щодо розбудови об'єктів регіональної інфраструктури, підготовки цільових інвестиційних проектів для вирішення нагальних проблем регіонального розвитку з метою залучення інвестицій та підвищення інвестиційної привабливості регіонів, поліпшення умов запровадження передових інноваційних технологій;

- у кожному регіоні розробити програму оперативної реструктуризації збиткових підприємств (їх в країні понад 40%) за спільної участі держави і бізнесу, а також модернізації неконкурентоспроможних виробництв;

- розробити комплекс заходів по відновленню економічної бази малих міст і селищ, запровадженню механізму підтримки розвитку депресивних територій, передбачити п'ятдесятивідсоткову податкову пільгу для інвесторів, які здійснюють інвестиції в об'єкти на таких територіях (за переліком, затвердженим Верховною Радою України);

- на державному та регіональному рівнях формувати і систематично оприлюднювати в засобах масової інформації та мережі Інтернет інформацію про пріоритетні для інвестування об'єкти та про потребу в інвестиційних ресурсах, сформувати перелік державних підприємств-банкрутів для безоплатної

передачі їх приватним особам, за умови здійснення останніми інвестицій для оздоровлення цих підприємств;

- відновити широку пропаганду в засобах масової інформації, на радіо і телебаченні кращих методів господарювання, обмін передовим досвідом управління і ведення бізнесу, особливо малого і середнього.

4. З метою прискорення інноваційного розвитку країни і регіонів, підвищення конкурентоспроможності та досягнення регіонами самодостатності пропонується:

- розробити в кожній області, районі, місті програму прискорення розвитку малого і середнього бізнесу, як стратегічного напрямку розвитку територій і країни в цілому. Головною метою таких програм має бути забезпечення стабільних умов для подальшого функціонування малих та середніх підприємств, відродження малих міст і селищ, залучення широких верств населення до підприємницької діяльності, збільшення кількості нових робочих місць. Для прискорення розвитку малого бізнесу необхідно посилити фінансову підтримку цього важливого сектору регіональної економіки, впровадити більш ефективні системи фінансування, кредитування й страхування, і на цій основі забезпечити збільшення надходжень коштів до місцевих бюджетів, що позитивно вплине на динаміку економічного та соціального розвитку регіонів;

- прискорити упорядкування і вдосконалення законодавчої та нормативної бази, що регламентує діяльність суб'єктів малого підприємництва. Підвищити мотивацію для місцевих органів влади у створенні сприятливого клімату для малого підприємництва шляхом збільшення частки податкових надходжень, яка залишається у місцевих бюджетах;

- забезпечити якісне оновлення трудових, зокрема інтелектуальних ресурсів, розробити і запровадити систему організаційно-освітніх заходів, спрямованих на підвищення фахового рівня, знань та навичок учасників підприємницької діяльності щодо ведення бізнесу, відновлення роботи професійно-технічних закладів на новій сучасній базі

отримання знань, поширення серед населення правових та економічних знань;

- прискорити розробку Національної програми кластеризації економіки країни на період до 2025 р., передбачивши в ній найбільш суттєві питання формування інноваційних виробничих мережових структур, зокрема заходи щодо:

- аналізу конкурентоспроможності продукції, що виробляється підприємствами регіону і на цій основі виявлення «точок зростання» економіки на довгострокову перспективу, які стали б основою для розвитку кластерів;

- соціальної експертизи наслідків кластеризації за результатами моніторингу процесів формування та діяльності кластерів;

- створення інформаційно-аналітичної системи обслуговування учасників кластерних об'єднань, моніторингу процесу їх розвитку і поширення позитивного досвіду;

- розробки критеріїв та показників економічної і соціальної ефективності діяльності українських кластерних об'єднань у державній статистичній звітності;

- сприяння формуванню в кожному регіоні мегакластерів, які б забезпечували сталий розвиток регіональної інноваційної ділової інфраструктури;

- створення умов для формування та розвитку міжрегіональних інноваційних кластерів, а також транскордонних кластерів в рамках єврорегіонів, в яких бере участь Україна;

- розвитку міжрегіонального і міжнародного співробітництва кластерів та мегакластерів України з кластерними об'єднаннями країн ЄС, ОЧЕС, СНД;

- введення у вищих навчальних закладах програм підготовки та перепідготовки спеціалістів в галузі створення і функціонування інноваційних мережових структур (кластерів);

- стимулювання створення потужних та конкурентоспроможних фінансово-промислових корпорацій – національних економічних лідерів: горизонтально та

вертикально інтегрованих холдингових компаній, здатних виконувати функцію локомотивів економічного розвитку країни, а також створення та удосконалення діяльності інституцій, які надають фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні послуги у забезпеченні інноваційної діяльності;

▪ розширення інтеграційних процесів через транскордонне співробітництво з метою підвищення конкурентоспроможності регіонів, забезпечення їх сталого розвитку на сучасній технологічній основі та високого рівня продуктивності праці і зайнятості населення.

5. Вирішенню регіональних проблем значною мірою має сприяти проведення нового етапу адміністративної реформи, пов'язаного з делегуванням владних та управлінських функцій центральних органів влади на регіональний рівень і всебічний розвиток місцевого самоврядування. При цьому, в регіоні повинні бути законодавчо розмежовані повноваження і відповідальність між окремими органами влади.

2. П'ЯТИЙ З'ЇЗД СПІЛКИ ЕКОНОМІСТІВ УКРАЇНИ

(1 листопада 2016 р., м. Київ).

2.1. Звіт Правління Спілки «Діяльність Спілки економістів України за період від з'їзду до з'їзду» (з 25 вересня 2009 р. по 1 листопада 2016 р.).

Діяльність Правління СЕУ, її Президії, наукових секцій та регіональних організацій (осередків) Спілки у звітному періоді була зосереджена у декількох традиційних статутних напрямках:

пленуми, науково-практичні конференції й економічні форуми, науково-дослідницька, навчально-педагогічна та просвітницька робота, лекції і семінари, підготовка наукових доповідей та пропозицій парламенту та урядовим структурам, органам місцевого самоврядування, участь в розробці проектів законів, написання та видання монографій і навчальних посібників, проведення виставок тощо.

Характер і зміст наукових досліджень вчених Спілки значною мірою визначалися стрімкими змінами в економіці розвинених країн, обумовлених системною кризою, яка розпочалася у 2009 р. і значною мірою виявила хибність неоліберальної політики прихильників вільного ринку та підтвердила необхідність розширення ролі держави в управлінні господарською діяльністю. Світова економіка нині перебуває на шляху переходу до нового технологічного і світогосподарського укладу.

Для прискорення виходу України з кризи та переходу до сталого розвитку більшість вітчизняних вчених вважають за необхідне *кардинально підвищити роль держави в системі ринкових відносин на засадах новітніх моделей кон'юнктурного регулювання економіки та економічного зростання з активним впливом на її поживлення інвестиційної складової, формування інноваційних механізмів конкурентоспроможного господарювання на основі кластеризації. Слід невідкладно перейти до державного стратегічного планування (прогнозування) розвитку економіки на основі загальнодержавної Програми соціально-економічного розвитку України та її регіонів на довгостроковий період (15–25 років), яка має бути розроблена Національною Академією наук та прийнята Верховною Радою України відповідно до її конституційних повноважень.*

Виконуючи рішення IV з'їзду СЕУ та пленумів Правління, Президія Спілки, її наукові секції та регіональні організації зосередили свою роботу на розробці наукових концепцій, прогнозів і рекомендацій щодо соціально-економічного розвитку України, окремих галузей та регіонів, пропаганді економічних знань серед населення, підготовці кваліфікованих

кадрів, забезпеченні системної роботи по реалізації структурних пріоритетів економічного зростання, побудові постіндустріальної, інвестиційно-інноваційної економіки, підвищенні її конкурентоспроможності.

Члени Президії і Правління СЕУ, керівники наукових секцій брали активну участь у парламентських слуханнях з проблем економіки, засіданнях комітетів ВРУ, працювали у складі урядових робочих груп по підготовці проектів законів, концепцій та прогнозів соціально-економічного розвитку країни, регіонів, окремих галузей. Налагоджена плідна співпраця з Інститутом законодавства Верховної Ради України.

Однією з найбільш результативних форм роботи Спілки є щорічне проведення пленумів Правління СЕУ, науково-практичних конференцій та інших економічних форумів.

Запроваджена з 2004 р. практика роботи чергових пленумів Правління Спілки у форматі проведення міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій має незаперечний суспільний резонанс, оскільки такі поважні і представницькі зібрання вчених-економістів, фахівців різних галузей економіки, їх потужний інтелектуальний потенціал дають значні наукові і прикладні результати у вигляді рекомендацій та пропозицій органам влади і органам місцевого самоврядування щодо вдосконалення політики та регуляторної діяльності держави у найбільш важливих сферах соціально-економічного розвитку, забезпечуючи безпосередній зв'язок науки з практикою ринкових перетворень в країні.

Рекомендації конференцій, схвалені їхніми учасниками та Правлінням Спілки, разом з доповідями учасників щорічно видаються окремими збірками, які надсилаються до Адміністрації Президента, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, обласних та Київської міської рад і держадміністрацій, обласних (регіональних) організацій Спілки для використання у практичній роботі.

На підставі матеріалів вказаних форумів, керівники обласних та Київської міської організацій Спілки систематично

проводять тематичні конференції, семінари, круглі столи, навчання з актуальної проблематики економічного розвитку України та її регіонів.

Показово, що значна кількість внесених Спілкою пропозицій реалізована у виданих актах законодавства, в концепціях і програмах, методичних і інструктивних документах державних органів і органів місцевого самоврядування.

25 вересня 2009 р. у м. Львові на базі Інституту регіональних досліджень НАН України відбувся черговий IV з'їзд громадської організації «Спілка економістів України». Зі звітною доповіддю про роботу Правління Спілки економістів України та його Президії виступив Президент Спілки економістів України, академік АЕН України, професор Оскольський В.В. Делегати з'їзду одноголосно визнали роботу Центрального правління та його Президії *задовільною*. На з'їзді Президентом Спілки економістів України було одноголосно обрано **Оскольського** Валентина Володимировича – академіка АЕН України, Заслуженого економіста України, професора. Делегати з'їзду обрали також новий склад Центрального правління в кількості 64 чоловік, Президії СЕУ в кількості 11 чоловік, Ревізійної комісії в складі трьох чоловік, а також Першого віце-президента і трьох віце-президентів Спілки та Вченого секретаря.

У форматі з'їзду проведено Міжнародну науково-практичну конференцію на тему: **«Інвестиційно-інноваційний розвиток економіки регіону»**. В обговоренні цієї проблеми виступили: **Чумаченко М.Г.** – член Президії СЕУ, Президент АЕН України, академік НАН України; **Симоненко В.К.** – Голова Рахункової палати України, член Правління СЕУ, член-кореспондент НАН України, д.е.н.; **Асаул А.М.** – директор Інституту проблем економічного відродження (м. Санкт-Петербург), почесний член СЕУ, Заслужений діяч науки РФ, д.е.н., професор; **Саблук П.Т.** – член Правління СЕУ, науковий керівник секції СЕУ, Герой України, директор ННЦ «Інститут аграрної економіки, академік УААН,

д.е.н., професор; **Соколенко С.І.** – член Правління СЕУ, науковий керівник секції СЕУ, академік УАН, к.е.н.; **Хвесик М.А.** – член Правління СЕУ, науковий керівник секції СЕУ, в.о. Голови РВПС України НАНУ, член-кореспондент УААН, д.е.н., професор та ряд інших делегатів з'їзду та учасників конференції.

В доповіді Президента СЕУ професора Оскольського В.В. та у виступах делегатів з'їзду та учасників конференції відмічалось, що нинішня світова економічна криза суттєво загострила проблеми та протиріччя в соціально-економічному розвитку України. Різке падіння обсягів виробництва, зниження ділової активності суб'єктів господарювання, масштабне безробіття, «параліч» платіжно-розрахункової системи і криза банківської ліквідності, скорочення експорту й імпорту, зменшення доходів бюджету та валютних надходжень при значному нагромадженні зовнішньої та внутрішньої заборгованості, істотне зниження реальних доходів і рівня життя населення не лише вказали на нераціональність структури та рівня розвитку окремих елементів і підсистем економіки, але й чітко відобразили недоліки і грубі прорахунки в господарському механізмі країни.

На думку вітчизняних вчених криза наглядно продемонструвала кризу ідеології «ринкового фундаменталізму» та ліберальної ідеї саморегулювання ринку, викликала необхідність докорінного переосмислення механізмів і моделей державного впливу на економічні і соціальні процеси.

Але, як підкреслювалось виступаючими, навіть в цій складній ситуації Україна має потенційні можливості вийти з кризи більш сильною, більш конкурентоспроможною за умови рішучого і системного переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку, побудови нової економіки знань та вдосконалення на основі прогнозування і планування регулятивної функції держави з урахуванням глобальних інтеграційних факторів. Саме на це спрямовані Рекомендації,

схвалені делегатами четвертого з'їзду Співки економістів України та учасниками Міжнародної науково-практичної конференції, в яких відображена колективна думка вчених-економістів і практиків.

За період після останнього за часом IV з'їзду Співки економістів України проведено 10 пленумів Центрального Правління СЕУ.

На *першому Пленумі*, що відбувся 25 вересня 2009 р. у м. Львові, було розглянуто питання *про створення наукових секцій Співки*. Було прийнято рішення (одноголосно) створити у складі Співки економістів України сім наукових секцій, а саме:

- економічного прогнозування;
- світової економіки;
- по вивченню продуктивних сил України;
- регіональних досліджень;
- аграрної політики;
- освіти та науки;
- розвитку конкурентоспроможної економіки на основі кластерної моделі.

Пленум також затвердив науковими керівниками секцій таких відомих вітчизняних вчених: Гейця В.М., Пахомова Ю.М., Хвесика М.А., Кравціва В.С., Саблука П.Т., Воротіну Л.І., Соколенка С.І.

Другий Пленум (квітень 2010 р., м. Київ) був присвячений економічній політиці в Україні. У форматі Пленуму проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію на тему: **«Економічна політика в Україні: вихід з кризи та перехід на шлях сталого інноваційного розвитку»**. Учасникам Пленуму та конференції були надані для обговорення проекти Стратегії економічного розвитку України, Доктрини економічної політики України та відповідного закону України.

За підсумками обговорення цих документів Правлінням Співки схвалено **Стратегію економічної політики України щодо виходу з кризи та переходу країни на шлях сталого розвитку, Доктрину економічної політики в Україні та**

відповідний законопроект, які надіслані Президенту України, Голові Верховної Ради та членам Уряду України, облдержадміністраціям.

Основна мета економічних реформ, які пропонуються в Стратегії, – забезпечити стабільне економічне зростання, що є єдиним засобом підвищення рівня життя населення. Стратегія визначає цілісну систему поглядів на збалансованість гуманістичного, соціального, економічного та екологічного розвитку України, правові основи, принципи, завдання та організаційні заходи щодо переходу країни до сталого розвитку і є базовим документом для розробки Національного прогнозу сталого розвитку на найближчу і віддалену перспективу.

Необхідність такого системного підходу до організації економічного життя країни обумовлена вкрай незадовільним станом справ в економіці та інших сферах суспільства, що склався за роки незалежності та значно погіршився внаслідок впливу світової фінансової кризи.

Як відзначали учасники конференції, замість країни, яка прогресивно розвивається, розумно використовуючи найбільшу в Європі територію з родючою землею, талановитий народ, ще не втрачений високий рівень освіти, науки і техніки та вміння опановувати найсучасніші технології, вигідне географічне розташування, ми маємо сьогодні занедбане суспільство, збідніле матеріально і духовно населення, зруйновані економіку, культуру, освіту і природне середовище та корумповану по усій владній вертикалі бюрократію.

Але навіть у цій ситуації, як вважають вітчизняні вчені, Україна має потенційні можливості вийти з кризи більш сильною, більш конкурентоспроможною *за умови духовного оздоровлення суспільства, переходу до сучасної інвестиційно-інноваційної моделі розвитку, побудови нової економіки знань, вдосконалення регулятивної функції держави з урахуванням глобальних інтеграційних факторів.*

Це свідчить про актуальність розробки нового стратегічного бачення перспектив соціально-економічного розвитку держави, *заснованого на принципово новій доктрині, коли*

в основі державної політики будуть духовні та моральні цінності, а людина, незалежно від її соціального чи майнового статусу, її життя, здоров'я та духовне вдосконалення дійсно і реально стануть найвищою цінністю і надбанням держави, як це і передбачено Конституцією України.

Доктрина економічної політики в Україні (далі – Доктрина) визначає сукупність керівних принципів, політичних, господарських, правових, соціальних, етичних поглядів на економічну політику, стратегію і практику розбудови економіки України з метою забезпечення гідних людини якості життя та умов духовного вдосконалення, відчуття у громадян досягнення суспільного блага на основі зростання економічної могутності і безпеки держави, її високого авторитету у світі.

Необхідність Доктрини обумовлена тим, що за роки незалежності України у державі в цілому та в центральних органах державної влади так і не склалося цілісне, всебічно обґрунтоване і стратегічно виважене бачення економічної політики, спрямованої на ефективні ринкові трансформації господарства країни. Крім того, Доктрина проголошує принципово нові завдання і ідеологію законотворчості у сфері економіки, що враховують кризовий стан всіх сфер суспільного життя країни, існуючих етико-моральних цінностей та духовності.

Вперше на такому представницькому форумі його учасники наголошували на тому, що нині значно актуалізуються проблеми **духовно-моральної складової інноваційного розвитку**, як головної умови успіху в побудові нового суспільства. Тому структурну перебудову економіки і модернізацію всього суспільного життя слід починати саме з неї.

Вітчизняні вчені переконані, що здійснити глибокі економічні реформи та побудувати конкурентоспроможну державу неможливо, не подолавши корумпованість, некомпетентність, кумівство, маніпулювання свідомістю людей на користь політичних чи кланових інтересів. Не можна

розривати й протиставляти економіку і духовно-моральну сферу життя суспільства і людини. *Економічні досягнення неможливі в аморальному бездуховному суспільстві.* Економічним й ефективним є все те, що людяне, моральне і духовне, а за великим історичним рахунком – *Боголюдяне.*

Світова фінансово-економічна криза ще раз підтвердила, наскільки нестабільна і вразлива економіка, побудована на спекулятивному капіталі. У нинішній ситуації *державі та суспільству необхідно зробити все можливе для відродження трудової етики, глибокої поваги до людської праці і до людини праці.* Це найважливіша умова переходу до інноваційного розвитку. Адже сталого економічного зростання можна досягти лише за рахунок ефективності реального сектору економіки, побудованого на ненасильницьких результатах людської праці.

Третій Пленум (вересень 2010 р., м. Київ) був присвячений проблемам фондового ринку в Україні. В форматі Пленуму на базі Української фондової біржі відбулася Міжнародна науково-практична конференція на тему: *«Сучасний стан та перспективи розвитку фондового ринку в Україні».*

Учасники конференції наголошували на актуальності обговорюваних проблем. **Адже основною метою формування ліквідного, надійного та прозорого фондового ринку є забезпечення реалізації національних інтересів України та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.** Необхідність розв'язання проблем функціонування фондового ринку невіддільне від заходів щодо посткризового відновлення економіки країни.

Фондовий ринок у розвинутих країнах – це потужний фактор прискорення науково-технічного прогресу, удосконалення структури економіки за рахунок сучасних передових галузей і виробництв, які оперативно реалізують новітні досягнення науки, техніки і технології. На жаль, в Україні він нерозвинутий, охоплює лише близько 5% фактичних оборотів з цінними паперами. Тому, майже всі операції з ними здійснюються на неорганізованому ринку, що не забезпечує дотримання встановлених законом і правилами процедур,

створює можливості для фінансових зловживань і нелегального відтоку капіталів з країни.

Учасники конференції та Пленуму, на основі активного обговорення порушених проблем, *одногласно схвалили відповідні узагальнені Рекомендації* щодо перспектив становлення ліквідного та прозорого фондового ринку України, звернувши увагу на те, що сильний і ефективний фондовий ринок – це, перш за все, показник сильної та ефективної економіки країни. Розвиток виробничої і фінансової сфер має відбуватися паралельно. Адже промисловий потенціал України досить великий, незважаючи на відсталу інфраструктуру та застарілі виробничі фонди. Як тільки вітчизняна економіка почне нормально розвиватися, залучаючи інвестиції для модернізації, то на повну потужність запрацює і фондовий ринок, оскільки на нинішньому етапі – це найбільш ефективний інструмент для заробітку грошей у світі.

Рекомендації були надіслані Президенту України, Верховній Раді, Кабінету Міністрів України та облдержадміністраціям.

Четвертий Пленум (листопад 2010 р., м. Київ) був присвячений 20-річчю від дня заснування громадської організації «Спілка економістів України».

У своїй пленарній доповіді Президент Спілки В. В. Оскольський зазначив, що при створенні СЕУ мотиви і помисли засновників були спрямовані на об'єднання під егідою єдиного громадського формування представників передової економічної думки, найкращих фахівців своєї справи у галузі економіки, видатних науковців, вчених-педагогів, працівників органів державної влади. І цієї мети вдалося досягти. У складі керівництва СЕУ за час її існування були і є відомі державні діячі, політики і вчені, які є видатними особистостями в історії України.

На сьогодні Спілка є потужним інтелектуальним осередком думки та практичної дії щодо формування і здійснення державою економічної політики, підготовки кадрів, популяризації економічної думки серед широких верств

населення, організації інтелектуальних форумів та дискусій щодо визначення оптимальних шляхів реформ, які б були в інтересах народу України, сприяли б зростанню його добробуту та багатства, зміцненню конкурентоспроможності, економічної незалежності та безпеки держави.

В усіх виступах відзначалася значна роль Спілки, як об'єднуючого і організуючого неполітичного центру економістів-професіоналів України. Наукові розробки і пропозиції членів Спілки використовуються в роботі комітетів Верховної Ради України при підготовці законопроектів, в урядових структурах та в регіонах. Спілка робила і робить помітний внесок у розвиток економічної науки, підготовку кадрів, поширення економічних знань серед населення, активно сприяє проведенню економічних реформ та створенню в Україні інноваційної, конкурентоспроможної економіки – *економіки Знань*.

Учасники форуму дали високу оцінку роботі Президента Спілки, її Президії і Правління.

П'ятий Пленум (вересень 2011 р., м. Одеса) був присвячений одній з найгостріших проблем в сучасному світі – проблемі охорони навколишнього середовища. У форматі Пленуму проведена Всеукраїнська науково-практична конференція на тему *«Раціональне природокористування – важлива умова ноосферного розвитку України»*.

На конференції наголошувалася надзвичайна актуальність обговорюваної проблеми. Системне бачення стратегічних напрямів національного природокористування та інституціонального забезпечення сталого розвитку економіки України на основі ноосферної соціально-економічної теорії, започаткованій ще в минулому сторіччі В.І. Вернадським, висвітлили у своїх доповідях Президент Спілки, академік АЕН України, професор **В.В. Оскольський** і директор Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, академік НАНУ, професор **Б.В. Буркинський**.

Учасники Пленуму і конференції констатували, що проблема «людина-природа» є нині надзвичайно важливою не

лише для України, але й для світу в цілому. Наприкінці II тисячоліття людство усвідомило, що життя на планеті перебуває в небезпеці. Занепокоєність учених, політиків, широких верств населення станом навколишнього середовища за останні 50 років різко зросла. В гонитві за одержанням миттєвої вигоди, по-хижацькому викачуючи ресурси з надр Землі й посилюючи техногенний тиск на природу, людство дедалі більше втягується в діяльність, яка призводить до деградації навколишнього середовища.

Оскільки проблеми стану довкілля не можуть бути вирішені в межах національних кордонів, світова спільнота протягом другої половини XX ст. намагалася виробити інструменти міжнародної співпраці. До таких інструментів можна віднести: сукупність міжнародних екологічних угод; глобальний екологічний фонд; міжнародні екологічні стандарти; міжнародні квоти на викиди парникових газів; міжнародну торгівлю квотами на їх викиди; міжнародні квоти на використання природних ресурсів; інституційні структури, які забезпечують дієвість інструментів міжнародної екологічної політики.

Усі ці інструменти екологічної політики дещо загальмували сповзання до екологічної прірви, але не забезпечили усунення глобальної екологічної загрози. У зв'язку з цим триває пошук шляхів вирішення проблем, пов'язаних з глобальним управлінням довкіллям.

Відома заява членів Римського клубу (1968 р.), перша в історії Міжнародна конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 р.), Кіотський протокол (1997 р.), Саміт «Ріо-1992+10», що відбувся в Йоганнесбурзі (2002 р.) дали поштовх вирішенню нагальних проблем довкілля і подоланню глобальних екологічних загроз, але не стали переломними в житті земної цивілізації, яка продовжує рухатися до прірви. Не став доленосним і Саміт 193 держав, який відбувся в Копенгагені в грудні 2009 р., де вирішувалася доля Кіотських домовленостей після 2012 р.

Найбільш радикальними і результативними були кроки щодо оздоровлення довкілля, зроблені в рамках Кіотського протоколу (1997–2009 рр.). Але вони мали супротивників в особі потужних промислових компаній світу, які забруднюють довкілля парниковими газами та вели відкриту і приховану інформаційну війну проти Кіотського протоколу та продовження його дії після 2012 р. Як наслідок, до попередньо узгоджених домовленостей не приєдналися США, Китай та деякі інші країни.

Учасники конференції звернули увагу на те, що Україна володіє значним природно-ресурсним потенціалом – земельним, водним, лісовим та мінерально-сировинним. За земельною площею Україна є після європейської частини Росії найбільшою країною Європи, а за якісним складом ґрунтів та біопродуктивністю угідь – одна з найбагатших держав світу. За роки незалежності зроблені певні кроки щодо поліпшення раціонального природокористування та захисту навколишнього середовища. Парламентом прийнято з цієї проблематики вже півтора десятка законів. Але через відсутність належного контролю та обмежене фінансування прийняті закони не виконуються, а екологічна ситуація з року в рік погіршується.

За оцінкою фахівців, розмір екологічних збитків в країні від виробничої діяльності (втрата земельних, водних і лісових ресурсів, забруднення довкілля тощо) перевищує 50 млрд грн щорічно. Україна нині охоплена не лише соціально-економічною, але й глибокою екологічною кризою.

В сучасних умовах господарювання в Україні особливо загострилася проблема щодо необхідності поліпшення використання *земельних ресурсів*, як основи просторового соціально-економічного розвитку.

На думку учасників конференції, твердження про те, що приватна власність на землю є необхідною умовою виведення сільського господарства з кризи – досить сумнівне і неоднозначне. У Китаї, наприклад, закріплена державна власність на землю з довічно успадкованим правом землекористування орендованих земельних ділянок. В Ізраїлі

95% землі перебуває в державній власності. У Німеччині близько 80% землі орендується. Навіть у США частка орендованої землі у задіяній для виробництва і фермерами, і великими компаніями становить нині 70%.

Щоб користуватися землею, не обов'язково мати на неї повне право власності, достатньо лише отримати її у володіння. Відомий англійський економіст і філософ Джон Стюарт Мілля вважав, що *«земля не є товаром, а засобом виробництва і має бути однаково доступною для всіх»*. В цій ситуації найбільш розумно і людяно, щоб сама держава викупила землю за державною ціною у всіх бажаючих продати паї. Як показує практика, кращих результатів господарювання досягнуто в кооперативах.

Учасники конференції висловили спільну думку стосовно того, що введення нині стихійного ринку землі залишить селян і без землі, і без грошей. Водночас ряд учасників акцентували увагу на необхідності, при завершенні земельної реформи, передбачити перш за все здійснення повної інвентаризації землі та виправлення допущених помилок при її приватизації. В основі будь-яких земельних реформ має лежати постулат, що земля повинна служити не предметом наживи і спекуляцій, а засобом ефективного прояву людської праці.

Шостий позачерговий Пленум (листопад 2011 р., м. Київ) був присвячений 85-річчю з дня народження засновника і першого Президента Спілки економістів України, відомого державного, громадського і політичного діяча, народного депутата УРСР 11-го скликання, Заслуженого економіста України, академіка АЕН України **Дзися Георгія Васильовича**.

З доповіддю *«Про життя і діяльність засновника і першого президента Спілки економістів України Дзися Г.В.»* виступив президент Спілки, академік АЕН України, професор **В.В. Оскольський**. В доповіді зазначалося, що Г.В. Дзись пройшов яскравий життєвий шлях, шлях повністю відданий служінню своєму народові, справі, в яку він свято вірив і яку робив добросовісно, пристрасно, професійно.

Унікальність характеру Георгія Васильовича полягала у його вмінні забезпечити найвищу продуктивність праці. Він

цінував людей не за звання, посади чи нагороди, а за їх ділові якості, порядність, чесність, людяність. Велике значення для нього як для лідера мали також інтуїція, здатність передбачити розвиток подій і тенденцій, наслідки яких у перспективі могли мати неабияке значення.

Г.В. Дзись одним з перших політиків та господарників України зрозумів необхідність економічних змін на засадах ринкових відносин, конкуренції, фондової торгівлі, свободи діяльності товаровиробників. Це й стало основою роботи Співки та інших організацій, створених за його ініціативою.

У 1991 р. він був одним з ініціаторів створення Української фондової біржі – першого в країні організованого ринку цінних паперів, флагмана національного фондового ринку. Очолював інститут радників Голови правління та обіймав посаду голови Ради старійшин біржі. У 1994 р. саме завдяки його активності та наполегливості було створено Асоціацію Товарної Нумерації України «ЄАН-Україна» (сьогодні «GS1 Україна»). Штрихове кодування товарів та послуг стало в країні правилом, яке відповідає всім світовим стандартам.

Всі виступаючі з великою повагою і теплотою згадували різні періоди життя і діяльності Г.В. Дзися, його ентузіазм, високий професіоналізм та невичерпну енергію при виконанні дорученої йому роботи, державницький підхід і турботу про людей праці, вміння дружити і любити. Підкреслювалося, що добра пам'ять про Г.В. Дзися назавжди залишиться в серцях тих, хто знав його, товаришував і працював з ним.

Сьомий Пленум (вересень 2012 р., м. Київ) був присвячений проблемам водних ресурсів. Під час роботи Пленуму відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція на тему: «Рациональне використання водних ресурсів як фактор забезпечення національної безпеки України».

За останні роки у світі суттєво змінилась тенденція щодо водоспоживання. Відповідно до прогнозу відомого гідролога Дж. Родда, зробленого 15 років тому, вже у 2035–2045 рр. обсяги споживання прісної води зрівняються з її доступними збереженими ресурсами. Це означає, що підтримання таких

темпів водоспоживання, як у другій половині XX ст., вже неможливе.

Саме тому, протягом останніх 20 років ведуться міжнародні дискусії щодо політики та управління водними ресурсами. За цей час відбулись шість Всесвітніх Водних Форумів. У зв'язку з важливістю водних проблем 2005–2015 роки *проголошені декадою дій «Вода для життя»*, що спрямовані на досягнення цілей тисячоліття.

Фахівці і наукові експерти Спільки вважають, що для України проблема водогосподарського сектору економіки є також гострою і невідкладною для вирішення.

За даними РНБО України жителі майже 1200 населених пунктів України (розташовані в 15 областях) частково або повністю споживають привізну воду. Лише 25% сільських населених пунктів України і 83% міських забезпечені централізованим водопостачанням. При цьому, в останні десятиліття постійно погіршується і якість забезпечення водою жителів міст з централізованим водопостачанням, оскільки зношеність водопровідних комунікацій нині складає 55%, а більшість річкових басейнів України вже тією чи іншою мірою забруднені.

Як показують результати наукових досліджень, водні ресурси дедалі частіше стають чинником, що обмежує соціально-економічний розвиток і впливає на стан навколишнього середовища існування людини. В зв'язку з цим, вирішення питань *раціонального використання й охорони вод є невід'ємною частиною національної безпеки країни*, її економічного та соціального розвитку.

За роки незалежності України, після прийняття 6 червня 1995 р. Водного кодексу України, мали місце численні спроби на всіх рівнях управління належним чином врегулювати суспільні відносини щодо раціонального використання водних ресурсів. За цей час було прийнято більше 20 законів стосовно водокористування і водозбереження.

Учасники Пленуму та науково-практичної конференції висловили переконання в тому, що тільки від людини залежить

доля планети, і що людству потрібно виробити єдину стратегію взаємодії з природою, для чого вкрай важливо не тільки створювати нові технології для виробництва, але й *формувати екологічне мислення в суспільстві*.

Нині є вкрай необхідним розуміння того, що без зміни ставлення до навколишнього природного середовища більшості громадян, підвищення їхньої свідомості, ніякі закони, природоохоронні заходи, штрафні санкції тощо не зможуть докорінно змінити ситуацію на краще. Тож, щоб нащадки отримали від нас у спадок чисті ріки, прозору воду, насичені життям водойми як передумову щасливого, багатого суспільства, вже сьогодні кожен має усвідомити свою відповідальність за майбутнє. Слід пам'ятати – знищити завжди легко, а відродити не завжди можливо.

Восьмий Пленум (вересень 2013 р., м. Рівне) був присвячений одній з найгостріших проблем сучасного світу – проблемі впровадження і розвитку екологічно чистого виробництва. В рамках Пленуму на базі Національного університету водного господарства та природокористування (НУВГП, м. Рівне), за участю НАН України, АЕН України, Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти та Рівненської облдержадміністрації проведена Всеукраїнська науково-практична конференція на тему: *«Екологічно чисте виробництво – основа підвищення якості продукції на товарних ринках України»*.

Системне бачення стратегічних напрямів екологізації господарської діяльності, впровадження та розвиток екологічно чистого виробництва та послуг, формування нової «зеленої» економіки, яка передбачає зростання ролі держави і міжнародних органів у економічному регулюванні, створенні умов для розвитку бізнесу на основі нових «зелених» технологій, екологізації індустріальних галузей господарства виклали у своїх доповідях Президент Спілки, Заслужений економіст України, академік АЕН України, професор **В.В. Оскольський** та в.о. ректора, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків НУВГП, д.держ.упр., професор **М.Х. Корецький**.

Перехід до «зеленої» економіки та екологічно чистого виробництва, відповідна зміна світоглядних засад суспільства, підвищення духовності людства, збереження екосистеми планети від знищення – проблема, гострота якої досягла критичної межі. Окремі локальні рішення вже не дадуть необхідних результатів. Суть її вирішення – у формуванні державної природоохоронної політики, яка б чітко визначала еколого-економічне партнерство між суб'єктами виробничої діяльності як всередині країни, так і в міжнародній торгівлі, а також здійсненні активної позиції держави у підтримці глобальних екологічних ініціатив. Таким чином, *політику екологізації виробництва слід розглядати як складову національної і глобальної безпеки.*

Держава має забезпечити умови і засоби підтримки: розробки нормативної бази, зокрема, механізмів екологічного управління, аудиту та сертифікації виробництва; розвитку та впровадження механізмів активізації чистого виробництва, а також поширення інформації щодо впровадження ресурсо-енергозберігаючих, безвідходних технологій; підготовки кадрів; створення державної інфраструктури та фінансування екологічно чистих технологій; здійснення пілотних регіональних та міжнародних демонстраційних проектів. Реалізація цього завдання тісно пов'язана з дією відповідних механізмів управління – правового, економічного, організаційного, кредитно-фінансового. Лише діючи в комплексі, вони дозволять створити правове поле, нормативну базу і економічну зацікавленість виробників впроваджувати інноваційні технології для екологічно чистого виробництва.

Економічними інструментами екологізації економіки є: гнучка податкова і цінова політика, пільгове кредитування, стимулююча система платежів за використані природні ресурси, бюджетне і альтернативне фінансування, адресне державне субсидування, компенсаційні і стимулюючі виплати за вилучення і повернення в господарський обіг орних земель, за раціональне використання і відновлення водних і лісових

ресурсів, стимулювання розвитку малого та середнього екологічно чистого виробництва та послуг тощо.

Починаючи з середини 90-х років, до забрудненої води і повітря додалися ще й *генномодифіковані продукти харчування*. Їх виробництво стрімко зростає і може вийти з-під контролю людини та знищити біосферу Землі, а з нею і людство. На жаль, через недостатню вивченість та матеріальну зацікавленість багато політиків і, навіть, деякі вчені продовжують пропагувати ГМО у виробництво, мотивуючи це як найкращий засіб збільшення випуску продуктів харчування і боротьби з голодом у ряді регіонів світу.

Громадськість світу і України турбує швидкість поширення ГМ-рослин. Перше місце надійно утримують США, Бразилія, Аргентина і Канада. В ЄС вирощується поки-що єдина ГМ-культура – це стійка до шкідників кукурудза.

Учасники Пленуму та конференції схвалили проект **Національної Концепції впровадження та розвитку екологічно чистого виробництва в Україні**, розроблений вченими Національної академії наук України, Академії економічних наук України, Спілки економістів України та Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень (м. Одеса).

Національна концепція визначає принципи, завдання, механізми формування державної політики екологізації економіки України та реалізації одного з найважливіших її напрямів – впровадження та розвитку екологічно чистого виробництва в промисловому, аграрно-промисловому, транспортному, енергетичному та інших секторах економіки, а також у сфері надання послуг – з метою поліпшення стану довкілля, збереження природних ресурсів, підвищення конкурентоспроможності за умови переходу України до стратегії сталого розвитку.

Впровадження даної Концепції буде реальним втіленням державою своїх конституційних зобов'язань перед громадянами, а саме передбачених у статті 16 Конституції України: «Забезпечення екологічної безпеки і підтримання

екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави».

Дев'ятий Пленум (вересень 2014 р., м. Київ) був присвячений впровадженню в Україні кластерних форм організації виробництва і надання послуг. В рамках Пленуму проведена Міжнародна науково-практична конференція на тему: *«Кластеризація – вагомий фактор підвищення конкурентоспроможності економіки України»*.

Глибокий аналіз процесів модернізації економіки в розвинених країнах світу на засадах кластерної організації виробництва і послуг, стану і причин відставання кластеризації економіки в Україні зробили у своїх доповідях Президент Співки, академік АЕН України, професор **В.В. Оскольський** та Перший проректор Хмельницького національного університету, член-кореспондент НАН України, д.е.н., професор **М.П. Войнаренко**.

Доповідачі зазначили, що інтерес до кластерів у світі постійно зростає, оскільки в умовах ринкового господарства вони стали дієвою формою підвищення ефективності виробництва в компаніях, що увійшли до складу кластерів. Україні, при розробці і реалізації програм розвитку, слід враховувати те, що *всі країни Європи вже мають свої національні програми кластеризації*. У країнах ЄС реалізуються рішення Лісабонського Саміту 2000 р. про повсюдне впровадження програм розвитку Регіональних Інноваційних систем (PIC), заснованих на кластерній моделі виробництва. Головною метою цього рішення став намір до 2010 р. скоротити відставання Європи від її основних конкурентів на світових ринках – США і Японії – шляхом реалізації стратегії розвитку економіки знань, а також впровадження в країнах-учасницях моделі інноваційного розвитку за допомогою створення ERA (European Research Area) – «Європейського Дослідницького Простору».

Про важливість кластеризації економіки свідчить і те, що Всесвітній Економічний Форум (ВЕФ) у Давосі вже більше 10

років щорічно досліджує, обговорює й публікує показники й індекси сучасного економічного розвитку. У кожній щорічній доповіді ВЕФ є присутнім розділ «Внутрішня конкуренція й розвиток кластерів». Серед 143 показників, субіндексів та індексів доповіді, які вивчаються й публікуються, є 13 показників, які характеризують стан кластеризації економіки кожної з 117 країн, що досліджуються.

Міжнародний досвід свідчить, що кластерна організація національного господарства та регіонального розвитку з урахуванням природних, ресурсних і просторових переваг територій, для яких діяльність виробничих кластерів виступає своєрідними «точками зростання», стає основним механізмом забезпечення соціально-економічного розвитку територій. Активно впроваджуються кластерні форми організації виробництва і в країнах колишнього СРСР (РФ, Республіка Білорусь, Казахстан).

Увагу учасників конференції привернув виступ Першого секретаря Посольства Республіки Білорусь в Україні **Віри Воронко**, яка розповіла про досвід кластеризації економіки в Білорусі. Наші сусіди значно більше зробили в цьому напрямі завдяки активній підтримці розвитку інноваційно-промислових кластерів з боку керівництва держави. Це, зокрема, податкові, митні та кредитні преференції, затверджена довгострокова Програма формування та розвитку інноваційно-промислових кластерів у Республіці Білорусь тощо. Досвідом створення і розвитку кластерів у своїй країні поділився представник Делегації німецької економіки в Україні **Александр Маркус**.

У доповідях інших учасників конференції наголошувалося на тому, що в Україні використання кластерної форми організації виробництва й сфери послуг гальмується недостатнім нормативно-правовим забезпеченням та пасивністю у вирішенні цих проблем відповідних урядових структур. Не дивлячись на це, завдяки ініціативі керівників окремих регіонів та бізнесових структур, за останні 20 років в різних областях України створено і успішно діють близько 30 локальних кластерів різного спрямування. Їх діяльність

підпорядковується, як правило, пріоритетним цілям розвитку областей і районів та підвищенню їх конкурентоспроможності. На часі формування національних кластерів світового і європейського типу, спрямованих на досягнення (чи утримання) лідерства України в певних галузях і сферах. І починати треба з створення вітчизняної системи інноваційно-провідних кластерів.

Адже відновлення та розвиток промислового потенціалу України у вирішальній мірі залежить від рівня його інноваційності, а *головною рисою кластера є його інноваційна спрямованість*. Інноваційний промисловий кластер є найбільш ефективною формою співпраці його учасників задля досягнення високого рівня конкурентоспроможності. Він об'єднує зусилля різних організацій і компаній (підприємств, дослідницьких центрів, вузів, технопарків, бізнес-інкубаторів, органів державного управління, місцевого самоврядування, громадських організацій тощо). При цьому, формування сталих зв'язків між усіма учасниками кластеру є найважливішою умовою ефективної трансформації винаходів в інновації, а інновацій – у конкурентні переваги.

Важко переоцінити можливості кластерного розвитку агропромислового виробництва і сільських територій в нинішніх умовах обезлюднення сільських населених пунктів в Україні та недостатніх фінансових можливостей місцевих громад. Саме кластерна організація виробництва забезпечує формування соціально орієнтованої економіки, вирівнювання пропорцій економічного, соціального і екологічно безпечного розвитку сільських територій, зосередженого на інтересах громади села. У зв'язку з цим, науковцями-аграрниками Спілки запропоновано в якості базових елементів стратегічного управління комплексним розвитком агропромислового виробництва і сільських територій, як цілісної економічної системи, використовувати механізм агропромислової і соціально-економічної кластеризації.

Вітчизняні вчені переконані, що здійснення ефективної кластерної стратегії дозволить успішно використати переваги

мережевого співробітництва і партнерства бізнесу, науки і освіти та влади, забезпечити вихід з кризи та зростання і підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Нові виробничі мережі вже протягом наступного десятиріччя можуть стати реальністю в Україні за умови невідкладної розробки та реалізації *Національної програми підвищення конкурентоспроможності економіки на основі мережевих структур – кластерів*. Такий загальнодержавний документ має включати також основні регіональні і муніципальні програми, засновані на кластерних ініціативах.

Десятий Пленум (вересень 2015 р., м. Київ) відбувся за активною участю відомих вчених НАН України, АЕН України, НАН Білорусі та керівників ряду вітчизняних науково-дослідних інститутів, які зробили цікаві доповіді на пленарному засіданні проведеної під час роботи Пленуму Міжнародної науково-практичної конференції на тему: «Громадянське суспільство і формування нової парадигми соціально-економічного розвитку в умовах глобалізації».

У своїх доповідях учасники переконливо показали, що епоха неоліберального капіталізму у світі завершується. І ніяка «косметична хірургія» ідеології вільного ринку вже не дасть позитивного результату. Зростання, починаючи з 70-х років минулого століття, крупних транснаціональних монополій, нарощування могутності глобального фінансового капіталу призвели до занепаду культури і соціальної солідарності та скасування державного регулювання, викликало глобальну фінансову кризу, яка «жевріє» і понині.

Всі держави сучасного світу, незалежно від світоглядів і моделей розвитку, поєднані у єдину світогосподарську систему. І допоки в цій системі пануватиме фінансовий капітал, залишатимуться постійною загрозою потрясіння глобального і регіональних ринків, гуманітарні і екологічні кризи та воєнні конфлікти.

Сучасні фінансово-економічні, а по суті – політико-економічні кризи є закономірними. Вони являють собою відплату за аморальне прагнення багатьох забезпечувати

власний добробут шляхом насильства і обману, паразитувати на природі, не повертаючи їй борги, за порушення права кожної людини на працю і на одержання достойної зарплати і пенсії, зрештою, за ненаситну жадібність, безглузде здирництво і маніпулювання свідомістю людей.

Світова фінансово-економічна криза ще раз підтвердила, наскільки нестабільна і вразлива економіка, побудована на спекулятивному капіталі. В нинішній ситуації державі і суспільству необхідно зробити все можливе для відродження трудової етики, глибокої поваги до людської праці і до людини праці взагалі. Це найважливіша умова переходу до інноваційного сценарію розвитку. Адже стійкого економічного зростання можна досягти лише за рахунок ефективності реального сектора економіки, зв'язку фінансових інструментів з результатами людської праці.

У своїй доповіді на конференції віце-президент СЕУ **Г.В. Яцюк** наголосила на необхідності формування принципово нового економічного світогляду, заснованого на концептуальному вченні В.І.Вернадського про ноосферу, на протигау доктрині вільного ринку з її пріоритетом вигоди над мораллю, що формує фундамент ліберального капіталізму та є причиною нинішньої світової фінансової кризи. Вона наголосила, що справжні економічні досягнення неможливі в аморальному, бездуховному суспільстві та висловила думку про актуальність переходу до ноосферної економіки, яка має поєднати ідеї відкритої розумної конкурентної організації господарювання та державного регулювання суспільних відносин з метою досягнення соціального блага і забезпечення прогресивного розвитку. При цьому, саме наука може надати позитивного імпульсу створенню інтелектуальних та духовно моральних основ ноосферного мислення. Тому, на її думку, чільна роль у переході до ноосферної економіки належить об'єднанням учених економістів та іншим неформальним інститутам громадянського суспільства.

Ряд важливих проблем порушив у своєму виступі віце-президент Співки економістів України, академік НАН України

В.М. Геєць. Зокрема, він зазначив, що для підтримки економічного розвитку в Україні слід забезпечити зміни в характері економічного життя і поведінки людей, а також системи управління, яка формується людиною. У цьому контексті варто спиратися на соціальний капітал, усвідомлювати його достатньо високий потенціал розвитку. Він звернув увагу також на визначальну роль довіри у всіх сферах суспільного життя, що має протистояти культу споживацького суспільства і багатства, який породив далеко не кращі зразки людської поведінки і призвів до нинішньої світової кризи. На думку В.М. Гейця, нагальним є розвиток інститутів для захисту людиною особистих та суспільних інтересів перед владою і бізнесом. Він також підкреслив необхідність формування так званих інститутів розвитку, наприклад, індустріальних парків, які є одним з елементів інноваційної інфраструктури і мають компенсувати «провали ринку».

Академік НАН Білорусі **П.Г. Никитенко** запропонував розглядати інтелектуальні, духовні та культурні якості людини, які виступають синергетичною основою зростання земного багатства, як категорію продукту нематеріального виробництва. На його думку, вказані нематеріальні цінності людської природи повинні отримати вартісну оцінку і бути включені у систему суспільного відтворення. Це дозволить належним чином ураховувати роль та вплив Розуму і його носія – Людини – при формуванні ноосферної економіки.

У своєму виступі член-кореспондент НАН України **В.К. Симоненко** звернув увагу на проблеми ефективності державного управління в новій парадигмі ноосферного мислення. Базуючись на ідеї розумного формування політики і практики господарювання як умови ноосферного розвитку, він обґрунтував необхідність впровадження сучасних механізмів державного стратегічного, довго- і середньострокового планування і програмування, наголосивши при цьому, що стратегія розвитку країни на тривалу перспективу – це фундамент діяльності будь якого уряду, який перебуватиме при владі протягом усього періоду її реалізації.

Академік НААН України **М.Ф. Кропивко** присвятив доповідь ноосферному розвитку в аграрному секторі економіки України. На його думку, ноосферна ідеологія має поєднати у собі інновації та сталий розвиток, щоб людство, спираючись на свій розум, включило технологічну діяльність у природний кругообіг біосфери. Він запропонував перейти до постіндустріальної моделі аграрної економіки України, заснованій на об'єднанні капіталу землі з капіталом індустрії та концентрації зусиль освіти і науки у сфері використання інформаційних та інших прогресивних технологій. Для цього, на його думку, слід здійснити ряд кроків, зокрема, завершити земельну реформу, сприяти змінам в організації сільськогосподарського виробництва та переведенню сільського господарства на інноваційно-інвестиційну модель розвитку тощо.

Інші учасники конференції та Пленуму виклали своє бачення концепції ноосферного розвитку як основи світогляду ХХІ ст. в умовах глобальних цивілізаційних викликів та посилення ролі інститутів громадянського суспільства у трансформації суспільної свідомості на базі ноосферного світосприйняття.

Учасники конференції звернули увагу на дві головні проблеми, які потребують обговорення науковою спільнотою з метою пошуку шляхів їх вирішення. Перша – це пошук можливих засад нового бачення соціально економічного розвитку в теперішніх умовах глобалізації та загрози біосферних катастроф різного масштабу і характеру, посилення конкуренції з боку великого капіталу на всіх світових і регіональних ринках та неспроможності урядів провідних держав світу приборкати світову фінансову кризу, подальші розвиток та наслідки якої навіть в осяжному майбутньому важко передбачити.

Другою проблемою є інституційне забезпечення, у тому числі й з боку інститутів громадянського суспільства, реалізації можливих напрямів кардинальної трансформації моделі ринкової економіки та інших її гібридних різновидів в нову

систему господарювання, яка б реально враховувала закономірності біосферного розвитку, мала духовні засади і новітнє бачення суспільного прогресу.

Учасники конференції констатували, що неможливо знайти новий шлях економічного розвитку в умовах глобалізації без урахування її планетарного впливу та історичного підґрунтя, соціокультурних особливостей національних держав та інтересів окремих регіональних спільнот на протигагу інтересам великого капіталу і суспільства споживання.

Сьогодні економіки більшості країн світу (у тому числі й України, економіка якої, за твердженням академіка В.М. Гейця, фактично є квазіринковою, оскільки вона не інтегрована у світові ринки капіталів унаслідок ризику невиконання державою її зобов'язань) перебувають у точці біфуркації, і від наявності в суспільстві критичної маси людей, які усвідомлюють ситуацію і зможуть запропонувати розумні перспективи виходу, залежить напрям кардинальних змін в економічному мисленні. При цьому, *зміни мають бути саме кардинальними, аж до повної реформи світової фінансової системи.*

Учасниками конференції особливо наголошувалося, що виробнича та економічна діяльність людини, суспільства не можуть і не повинні протиставлятися функціонуванню біосфери планети, оскільки вони є однією з форм глобального біогеохімічного кругообігу речовин та енергії у природі і не можуть існувати поза ним.

Цю проблему світового розвитку досліджував великий вітчизняний вчений В.І. Вернадський. У своїх працях на основі наукового доробку свого видатного попередника С.А. Подолінського він довів положення про те, що біосфера являє собою планетарний механізм, який здійснює перетворення певної частини енергії, що надходить ззовні (головним чином сонячної), у різні види енергії, а людство, цивілізація в системі «людина – біосфера» є складовою частиною біосфери. І якщо ще 20–30 років тому проблема співіснування людини і природи мала суто академічний характер, то нині вона стала

надзвичайно актуальною, предметом серйозних зіткнень інтересів багатьох держав і транснаціональних корпорацій усього світу. Настав час ідей, які не обмежуються різними варіаціями концепцій вільного ринку, а виходять з єдиного світорозуміння і відповідальності перед майбутніми поколіннями. Йдеться навіть не про конкретну модель, а про майбутнє людства у планетарному масштабі.

В.І. Вернадським було закладено світоглядні основи планетарного розвитку, де домінуючою активною силою є Розум людини. Він дійшов висновку, що еволюційний процес створив нову геологічну силу – наукову думку соціального людства. Ноосферне мислення нині вбачається єдиною продуктивною і антропоцентричною системою знань і підходів до реформування економічних та інших суспільних відносин на засадах дійсного прогресу. Узагальнення В.І. Вернадського відображають екологічний вектор виживання людства в природному середовищі планети Земля і мають бути затребувані в усіх сферах життя на національних та міжнародному рівнях. Вони повинні стати головним критерієм інноваційності технологій, предметів чи засобів виробництва, основним фактором визначення їхньої ефективності на противагу критеріям, зорієнтованим виключно на вигоду для бізнесу.

Учасники конференції дійшли висновку, що людині та праці людини не відведено достатньо місця в економічній теорії. Саме людина є головною продуктивною силою і носієм виробничих відносин. Економіка в цілому та її складові структури мають бути націлені на благо людини і діяти у взаємозв'язку і взаємообумовленості з природними, космічно-природними і суспільними законами. Інтелектуальні, духовні і культурні якості людини, як категорія продукту нематеріального виробництва, порівняно з матеріальною культурою не тільки є вічними, але й послідовно нагромаджуються і виступають синергетичною, тонкою, надчуттєвою матеріальною основою зростання земного багатства. Ця обставина, як зазначалося на конференції,

належним чином не була оцінена класиками капіталоцентричних економічних теорій. Відтак, вказані нематеріальні цінності людської природи не отримали вартісної оцінки.

Зважаючи на те, що характерною функцією ноосферної економіки ХХІ ст. є визнання підвищення, поряд з людським інтелектом, ролі Розуму, особливого значення набуває посилення уваги до духовних і моральних засад розподілу і нагромадження знань у світі та їх використання у національних інноваційних системах, що є засобами і структурами для реалізації набутих людством знань.

Ноосфера поки що залишається за межами свідомого входження у виробничі відносини і не розглядається як головний економічний фактор. Це не дозволяє належним чином урахувувати роль та вплив Розуму і його носія – Людини – у процесі суспільного відтворення, хоча стрімке зростання наукомісткості ВВП є особливістю ноосферної економіки. У цьому зв'язку учасники конференції висловили думку про те, що у ноосферній соціально орієнтованій економіці відомі нині відтворювальні співвідношення галузей за двома сукупними підрозділами суспільного відтворення слід доповнити третім рівнянням у складі фондів (капіталу) – постійних та змінних – і додаткової вартості, яке б відображало процес відтворення людини як соціального продукту (в сукупності розуму, знань, науки, освіти, культури, послуг) і враховувало залучення планетарного розуму в економіку як особливого товару з притаманною йому специфікою визначення вартості і відтворювального циклу.

Стосовно категорії «фонди» як основи ноосферної економіки було зазначено, що за речовим складом вона відрізняється від категорії «капітал», оскільки останній не включає в себе робочу силу та самого працівника як її трудового ресурсного носія. Отже, запропоновано включати до їх складу не тільки засоби виробництва і трудові ресурси, але й природні ресурси, інше майно, фінанси, інтелектуальну власність, інші об'єкти національного багатства. Виходячи з

таких позицій, на думку окремих учасників конференції, можливим є креативне використання досвіду розробки і функціонування у 1965–1980 рр. фондоефективного механізму господарювання колишнього СРСР.

Беручи до уваги роль Розуму в ноосферній економіці та нинішні системні загрози, що несуть у собі процеси глобалізації, *доповідачі наголосили на критичній необхідності розумного стратегічного планування й управління, що має стати базою економічної політики держави ноосферного спрямування. У цьому контексті було звернено увагу на практичну можливість системних альтернатив економічному лібералізму на прикладі досвіду окремих країн пострадянського простору, насамперед Білорусі та Казахстану, які зберегли основні елементи планової, регульованої державою економіки, поєднавши їх з реформами соціальної сфери. Так само досягають високих показників розвитку ряд інших країн, які у своїй економічній політиці використовують механізми стратегічного та індикативного планування (зокрема, Японія, Франція, США, Канада, скандинавські країни, Китай).*

У ноосферній економіці держава має відігравати координуючу і консолідуючу роль, виступаючи, з одного боку, суб'єктом перспективного бачення розвитку суспільства і формування необхідних інститутів прогнозування і програмування суспільної діяльності, а з іншого боку – творцем середовища для вільного інформаційного обміну між усіма соціальними групами та гарантом захисту прав людини і належного функціонування інститутів, що забезпечують їх реалізацію.

Учасники конференції дійшли висновку, що **структурна перебудова економіки, як і модернізація всього суспільства на базі ноосферної парадигми, має починатися з духовної та моральної складових.** Саме вони визначають суть нової моделі соціально економічного розвитку в умовах глобалізації, яка має бути вироблена на основі інтегрального підходу до закономірностей біосферного розвитку і розумної поведінки людини.

Учасники Пленуму та науково-практичної конференції на підставі викладених результатів наукових досліджень і обміну думками сформулювали рекомендації та пропозиції для законодавчої і виконавчої гілок влади, органів місцевого самоврядування, наукових і науково-педагогічних інститутів. Їх реалізація дозволить започаткувати новий напрям наукових досліджень і практичної діяльності по розробці теоретичних засад моделі ноосферної економіки на основі концептуальних ідей видатних мислителів минулого і сьогодення про ноосферу та роль людини, її діяльності і Розуму у перетворенні біосфери в інтересах людства, планетарного прогресу і безпеки життя на планеті.

Беручи до уваги незалежність Співки від будь-яких впливів зовні, як потужного інституту громадянського суспільства, та зважаючи на унікальний науковий потенціал її багатотисячної спільноти, учасники конференції висловили впевненість у тому, що СЕУ має виконати високу громадську місію у справі формування суспільного бачення нової моделі розвитку суспільства, яка б визначила ефективний шлях виходу із кризи і стала б основою економіки третього тисячоліття, економіки ноосферної, що керується Розумом, яка зможе приборкати стихію ринку в ім'я добробуту і всебічного розвитку людини та збереження довкілля для прийдешніх поколінь.

З огляду на це, постановою Пленуму Правління Співки від 25 вересня 2015 р. рекомендовано керівникам обласних та Київської міської організацій СЕУ провести на регіональному рівні конференції, семінари, круглі столи, тематичні навчання тощо з питань впровадження та розвитку ноосферної економіки.

Співка, як неурядова і не політична добровільна громадська організація вчених-економістів, займає активну громадську позицію у питаннях вивчення, аналізу, оцінки поточної ситуації в економіці і соціальній сфері країни, прагне оперативно і науково-обґрунтовано робити адекватні висновки.

Вагомим результатом роботи учасників всіх конференцій та пленумів неодмінно були схвалені ними узагальнені

Рекомендації цих форумів як результат колективної думки вчених і практиків щодо вирішення тих проблем, які обговорювалися. Такі Рекомендації постійно надсилались Президенту України, Верховній Раді і Кабінету Міністрів України, зацікавленим міністерствам та відомствам, органам місцевого самоврядування для можливого використання в роботі та реалізації в законодавчих і організаційних ініціативах влади.

Як наслідок, за період між з'їздами значна кількість внесених Спілкою пропозицій реалізована у виданих актах законодавства, в концепціях і програмах, методичних та інструктивних документах органів державної влади і органів місцевого самоврядування. Проте, більшість пропозицій членів Спілки, відображених у рекомендаціях проведених нею науково-практичних конференцій і пленумів, досі не реалізовано, хоча їх актуальність з часом лише зросла, бо вони спрямовані на вирішення найбільш гострих проблем соціально-економічного розвитку, яким держава, на жаль, не приділяє нині належної уваги.

Саме ця обставина була головним аргументом на користь перевидання у 2012 р. окремою збіркою Рекомендацій пленумів Спілки та науково-практичних конференцій, що проводилися з ініціативи та за активного сприяння Спілки за період з 2004 по 2011 рік.

З цієї ж причини був відкритий і почав функціонувати з 1 січня 2014 р. веб-сайт Спілки за електронною адресою: www.seu.org.ua. На веб-сайті розміщені у вільному доступі наукові збірники, що містять матеріали останніх пленумів і науково-практичних конференцій, у тому числі й Рекомендації конференцій. Вони тепер доступні як працівникам державних органів і органів місцевого самоврядування, так і науковцям та практикам, викладачам, студентам, іншим фахівцям, хто небайдужий до перспектив майбутнього країни і кого цікавить пошук шляхів виходу з кризи і формування моделі національної економіки, що забезпечувала б «імунітет» від глобальних і внутрішніх загроз та ризиків при підтримці

високих темпів розвитку і модернізації всіх сфер суспільного життя, переходу до постіндустріального технологічного укладу господарювання.

Значну роботу проводять члени Спілки в частині співпраці у сфері науково-прикладних досліджень з **Академією економічних наук України**, яку нині очолює академік НАН України, член Правління СЕУ **О.І. Амоша**. Цьому сприяє те, що Спілка за змістом своєї діяльності є спорідненою АЕН України творчою громадською організацією. Кожний третій (34%) член Правління Спілки та кожний третій (36%) керівник її обласних (міських) організацій є дійсним членом Академії. Це істотно визначає характер діяльності Спілки, дає підстави для віднесення певної частини наукових здобутків Спілки до підсумкових звершень АЕН України.

Останнім часом, зокрема протягом минулого року, Спілка, як самостійно, так і разом з іншими громадськими організаціями і, зокрема, Українським союзом промисловців і підприємців, активізувала участь у підготовці антикризових заходів, змін до податкового законодавства, пропозицій щодо підвищення конкурентоспроможності.

Вчені – члени СЕУ постійно співпрацюють з комітетами Верховної Ради України. У недавньому доробку Спілки науково-експертний висновок на урядовий проект Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» (реєстр. №2244 а), участь у ініційованих Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти комітетських слуханнях з обговорення чотирьох проектів законів України щодо наукової та науково-технічної діяльності (реєстр.№2244а, №2244а-1, №2244а-2, №2244а-3), які відбулися 16 вересня 2015 р.

У згаданому науково-експертному висновку було акцентовано увагу на ряді суспільних, в тому числі економічних проблем, що виникають в сфері науки в Україні. Серед таких проблем – низький пріоритет наукового та інноваційного розвитку в державному фінансуванні, відсутність належного кадрового забезпечення і, внаслідок цього, інституційна нерозвиненість наукової діяльності. З огляду на це зазначалося,

що стан законодавчого регулювання відносин у сфері науки потребує істотного поліпшення. Натомість, як зазначено у висновку, законопроект містить положення, які ще більше ускладнюють організацію наукової діяльності та створюють надмірний адміністративний тиск з боку держави на науково-дослідні установи, не вирішуючи при цьому проблем по суті.

Однак, відповідний Закон (на базі урядового проекту) був прийнятий 26 листопада 2015 р. і набрав чинності з 13 січня 2016 р., за винятком кількох норм, зокрема, абзацу першого частини другої статті 48, який набирає чинності з 1 січня 2020 р. і передбачає, що держава забезпечує бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7% валового внутрішнього продукту України, а також абзацу першого частини другої статті 36, яким визначено, що держава гарантує встановлення ставок (окладів) науковим працівникам державних наукових установ (вищих навчальних закладів), виходячи з розрахунку посадового окладу молодшого наукового співробітника на рівні не нижче подвійної середньої заробітної плати у промисловості в цілому по Україні і який набирає чинності з 1 січня 2020 р. шляхом збільшення з 1 січня 2017 р. цієї величини.

Крім цього, членами Спілки, зокрема науковцями Секції «Економічне прогнозування», виконано фахову експертизу ініційованого рядом народних депутатів України проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо імплементації вимог Директиви ЄС про недобросовісну комерційну практику)» (реєстр. №1197-1), за наслідками якої обґрунтовано необхідність суттєвого його доопрацювання, що й було викладено у підготовленому відповідному науково-експертному висновку, надісланому Голові Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України Л.М. Гриневич (лист №135-13/77 від 06.02.2015 р. за підписом В.М. Гейця). Як наслідок, законопроект повернено авторам на доопрацювання 3 лютого 2016 р.

Вченими цієї ж Секції також підготовлено науково-експертний висновок щодо проекту Закону України «Про

публічні закупівлі» (реєстр. №3559), внесений Кабінетом Міністрів України), який надісланий до Комітету з питань економічної політики Верховної Ради України (лист за підписом В.Гейця, вих. №135-13/779 від 07.12.2015 р.). Закон прийнято з поправками 25 грудня 2015 р., він набрав чинності 19 лютого 2016 р. та вводиться у дію з 1 квітня 2016 р. – для центральних органів виконавчої влади та замовників, що здійснюють діяльність в окремих сферах господарювання, а з 1 серпня 2016 р. – для всіх замовників.

Члени СЕУ, зокрема вчений секретар Спілки, к.е.н. В.В. Гуменюк, брали участь у підготовці окремих розділів, зокрема, щодо державних закупівель, зведеної наукової доповіді «Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: рекомендації на основі досвіду країн Східної Європи», що виконана ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» (вийшла друком у січні, надіслана листом №135-13/13 за підписом директора Інституту акад. В.М. Гейця від 13.01.2015 р. на ім'я Прем'єр-міністра України А.П. Яценюка; скорочений варіант доповіді надісланий листом №135-13/75 від 05.02.2015 р. Верховній Раді, Кабінету Міністрів та Адміністрації Президента України, ряду центральних органів виконавчої влади).

Представники Спілки також брали активну участь у різних публічних науково-практичних заходах і дискусійних майданчиках. Серед них:

- III міжнародні арбітражні читання пам'яті академіка І.Г.Побірченка «Застосовне право у міжнародному комерційному арбітражі. Практика застосування Віденської конвенції про договори міжнародної купівлі-продажу товарів» (13 листопада, м. Київ, Торгово-промислова палата України);

- круглий стіл на тему: «Регулятори і регулювання: ефективність реформ у фінансовому секторі» (1 грудня 2015 р., м. Київ, Інститут економіки та прогнозування НАН України, Клуб банкірів);

- круглий стіл на тему: «Україна на світових ринках: багатосторонні та двосторонні інструменти доступу до ринків»

(15 грудня 2015 р, м. Київ, Інститут економічних досліджень та політичних консультацій);

- круглий стіл на тему: «Проблеми вдосконалення законодавства у сфері стратегічного планування розвитку України» (16 грудня 2015 р, м. Київ, Інститут законодавства Верховної Ради України);

- круглий стіл на тему: «Система електронного адміністрування ПДВ в повному режимі: перші підсумки» (13 серпня 2015 р., м. Київ, УСПП);

- національний форум «Трансформація України (22 вересня 2015 р., м. Київ, ТПП) та ряд інших.

Спілка разом із Національним університетом водного господарства та природокористування (м. Рівне) та Інститутом європейської інтеграції *заснували друковане видання – збірник наукових праць*, на який отримано Свідоцтво про Державну реєстрацію серія KB №10457, «Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції», періодичність видання якого 4 рази на рік. Постановою Президії ВАК України від 18 січня 2007 р. №1-05/1 *це видання включене до переліку наукових фахових видань України, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата наук*. Це істотно розширює можливості членів Спілки друкувати результати своїх наукових досліджень.

Починаючи з січня 2015 р. Спілка почала також співпрацювати з науково-виробничим журналом «*Водне господарство України*», в якому відтепер зможуть частіше друкувати наукові статті члени СЕУ.

Як свідчать результати наукових досліджень, нинішній стан вітчизняної економіки тісно пов'язаний зі станом світової економіки, що знаходиться в процесі переходу до нового технологічного укладу. Необхідна для успішної модернізації стратегія розвитку полягає у випереджаючому становленні базисних виробництв нового технологічного укладу і якнайшвидшому виведенні національної економіки на

пов'язану з ним нову довгу хвилю зростання. Для цього необхідна концентрація ресурсів для створення ядра нового технологічного укладу та досягнення синергетичного ефекту від формування кластерів нових виробництв, що передбачає повну узгодженість макроекономічної політики з пріоритетами довгострокового техніко-економічного розвитку.

Для здійснення такої політики необхідно відновити (створити) **систему стратегічного управління** розвитком економіки, яка б змогла визначити перспективні напрями економічного зростання, спрямовувати діяльність державних інституцій розвитку та інструментів економічного регулювання на їх реалізацію. Пропонована система має включати в себе: прогнозування науково-технічного прогресу, стратегічне планування, вибір пріоритетних напрямів нарощування науково-технічного потенціалу та їх реалізацію шляхом прийняття і бюджетного забезпечення цільових програм та індикативних планів, забезпечення на державному рівні контролю і механізмів відповідальності на всіх рівнях за досягнення запланованих результатів.

З урахуванням вирішального значення державних банків, корпорацій, інститутів розвитку вкрай необхідно приймати середньострокові плани діяльності держсектору, збалансовані по виробничим, інвестиційним і фінансовим параметрам. Документи соціально-економічного, галузевого і територіального стратегічного планування повинні складати єдиний комплекс і розроблюватися на загальній методологічній основі.

Для належної організації та забезпечення системи стратегічного управління, на думку ряду вчених – членів Співки, слід *створити комітет стратегічного планування зі статусом державної установи*, можливо, при Президентові України.

Світоглядні основи планетарного розвитку в ХХІ столітті, де домінуючою силою є *Розум Людини*, ще у першій половині минулого століття були закладені В. Вернадським. І зовсім не

випадково нині стає особливо актуальною започаткована ним ноосферна соціально-економічна теорія.

Ноосферне мислення вбачається нині єдиною продуктивною і антропоцентричною системою знань і підходів до реформування економічних та інших суспільних відносин на засадах дійсного прогресу, на протипагу ринкової глобалізації, шоким споживацьким технологіям маніпулювання людством, вкрай небезпечним для життя і розвитку нинішнього покоління молоді і майбутніх поколінь.

Саме людина є головною продуктивною силою і носієм виробничих відносин. Економіка в цілому і її складові структури мають бути націлені на благо людини та діяти у взаємозв'язку і взаємообумовленості з природними, космічно-природними і суспільними законами.

Зважаючи на те, що характерною функцією ноосферної економіки ХХІ століття є визнання зростання, поряд із людським інтелектом, ролі Розуму, набуває особливого значення посилення уваги до духовних і моральних засад розподілу і накопичення знань у світі і використання їх у національних інноваційних системах, що є засобами і структурами реалізації набутих людством знань.

На жаль, ноосфера залишається поки що за межами свідомого включення у виробничі відносини і не розглядається в якості головного економічного фактору. Це не дозволяє належним чином враховувати роль та вплив Розуму і його носія – Людини – у процесі суспільного відтворення, хоча зростання наукоємності ВВП є особливістю ноосферної економіки.

Роздуми про день прийдешній стають нагальною потребою суспільства. Вони мають сприяти становленню інтелектуального й морального клімату, необхідного для зміни того русла нашої ріки життя, яка нас може підвести до страшної катастрофи, якщо ми не навчимося по-новому мислити, якщо не відбудеться загальнопланетарна Перебудова.

Всі ці важливі проблеми постійно знаходяться в полі зору наших наукових секцій і регіональних об'єднань економістів, активно обговорюються на конференціях, економічних

форумах, семінарах, лекціях та круглих столах. З цієї важливої проблематики лише у звітному періоді членами Спілки підготовлено і видано сотні монографій, підручників, збірників наукових праць.

У більшості регіонів керівники обласних, міських організацій СЕУ, активно працюючи у складі комісій рад чи облміськдержадміністрацій, готують поточні і довгострокові прогнози соціально-економічного розвитку та бюджети регіонів, користуючись потужним науково-прикладним доробком вчених Спілки.

2.2. Основні напрями роботи Спілки економістів України на період до 2023 року (схвалені V з'їздом Спілки, 1 листопада 2016 р.)

Громадська організація «Спілка економістів України» (далі – Спілка або СЕУ) відповідно до свого Статуту покликана сприяти консолідації науково-творчого потенціалу економістів, науково-технічних працівників, широкої громадськості України для вирішення завдань розвитку економіки, прискорення її інноваційного реформування і на цій основі підвищення ефективності національного господарства в сучасних, непростих умовах глобальних викликів та потрясінь, сприяння зростанню матеріального добробуту населення, збагачення його духовності, а також задоволення і захист законних соціальних, наукових, економічних, вікових, національно-культурних та інших спільних інтересів членів Спілки.

З огляду на викладене, п'ятий З'їзд Спілки економістів України вважає за необхідне у наступний семирічний період активізувати статутну діяльність Спілки за наступними основними напрямками:

№ з/п	Зміст	Строк виконання	Виконавці	Очікуваний результат
1.	Сприяти поширенню нового економічного світогляду, що базується на	Постійно	Президія, керівники наукових секцій та	Подальший розвиток теорії ноосфери в контексті

	концептуальному вченні В.І. Вернадського про ноосферу, та розробляти науково-практичні пропозиції щодо реалізації теоретичних надбань ноосферної економіки з метою виходу з кризи і побудови розумної моделі господарювання, орієнтованої на досягнення соціального блага та забезпечення гармонійного з природою поступу суспільства		регіональних осередків	сучасних трендів світової динаміки для переосмислення та спрямування людської діяльності у гармонійному поєднанні соціуму і природи. Тематичні спецкурси у вищих навчальних закладах
2.	Продовжити роботу стосовно обґрунтування необхідності впровадження сучасних механізмів державного стратегічного планування і програмування на середньо- (до 5 років) та довгострокову (15-20 років) перспективу як основної умови передбачуваної економічної політики	Постійно	Президія, керівники секції економічного прогнозування та інших наукових секцій	Підготовлені рекомендації та пропозиції органам влади, формування позитивного сприйняття владою і суспільством інституту стратегічного бачення і планування та його ролі у розвитку країни
3.	Активізувати діяльність Спілки економістів України як організаційно-методичного центру з питань впровадження виробничих та обслуговуючих кластерів у різних сферах господарства країни. Вести постійну роботу серед суб'єктів господарювання щодо висвітлення досвіду і переваг кластерної форми організації бізнесу, порядку	Постійно	Керівники секції розвитку конкурентоспроможності економіки на основі кластерної моделі, керівники інших секцій	Створені нові кластери і відроджені ті, що діяли у минулому; підвищення ділової активності в країні та рівня зайнятості; розвиток різних видів господарської діяльності, зростання їх конкурентоспроможності

	створення кластерів на місцевому, регіональному та транскордонному рівнях, зокрема, шляхом активного використання сайту Спілки «Українські кластери» – www.ucluster.org			
4.	Продовжити практику проведення щорічних науково-практичних конференцій з актуальних питань економічного і соціального розвитку, конкурентних переваг на ринку, зовнішньоекономічної діяльності, участі України у міжнародних економічних відносинах	Постійно	Президія, керівники секцій	Обмін результатами наукових і прикладних досліджень членів Спілки; пропагування нових досягнень економічної науки; підвищення рівня освіченості та економічного мислення громадян

5.	Продовжити видавничу діяльність у частині видання матеріалів пленумів Правління Спілки і науково-практичних конференцій, а також річних звітів про діяльність Спілки, інших публікацій, що пропагують діяльність Спілки	Постійно	Президія, керівники секцій	Видання і поширення результатів наукового пошуку та прикладних розробок членів Спілки, підвищення рівня економічної освіти
6.	Вивчити питання	2017 –	Президія,	Пропозиції

	стосовно можливості ініціювання Спілкою проектів, що відповідають її цілям, які можуть фінансуватися коштом державного чи місцевих бюджетів, та подати відповідні висновки з обґрунтуваннями на розгляд Правління СЕУ	2018 рр.	регіональні осередки	щодо запровадження проектів
7.	Вивчити питання про запровадження періодичного (не рідше двічі на рік) електронного видання Спілки, у якому публікуватимуться статті, доповіді, тези доповідей вчених Спілки та інших науковців, з відшкодуванням витрат на підготовку такого видання за рахунок авторів (для членів Спілки передбачити пільгові умови публікації)	2017 р.	Президія	Реєстрація періодичного видання та публікація відповідних матеріалів

8.	Активізувати роботу з дослідження проблем аграрної економіки, реформи земельних відносин і розвитку сільських територій та готувати відповідні аналітичні висновки, пропозиції та рекомендації на розгляд чергових пленумів Правління	Постійно	Керівники секції аграрної політики, секції вивчення продуктивних сил України, секції	Формування громадської думки щодо соціально-економічної політики в аграрній сфері, орієнтованій на інтереси народу України; протидія антидержавним
----	---	----------	--	--

	Спілки для наступного подання до органів влади		регіональних досліджень	проявам бізнес-інтересів крупних монополій і холдингів; пропозиції органам влади
9.	Розширити практику делегування представників Спілки для участі у роботі консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, що утворюються органами державної влади і органами місцевого самоврядування, для надання Спілкою консультацій і підготовки рекомендацій з питань, що стосуються економічної політики, підприємництва, соціального та регіонального розвитку	Постійно	Президія, місцеві осередки	Участь представників Спілки у формуванні економічної політики та підготовці рекомендацій до проектів відповідних нормативних актів
10.	Запровадити нові форми співпраці СЕУ з науковими установами і вищими навчальними закладами (використання сайту Спілки та сучасних засобів комунікацій, проведення спільних форумів, круглих столів, семінарів тощо) для наукових дискусій і обговорення актуальних проблем розвитку економіки і соціальної сфери з метою підготовки пропозицій щодо їх вирішення	Постійно	Президія, керівник секції освіти та науки	Напрацьовані спільні підходи, пропозиції і рекомендації щодо бачення основних проблем розвитку країни та шляхів їх вирішення, формування нового економічного мислення і практики ефективних реформ

11.	Систематизувати роботу із залучення до складу регіональних осередків Спілки керівників і викладачів університетів, інститутів, факультетів, коледжів економічного спрямування,	Постійно	Президія, керівники регіональних осередків	Включення до програм підготовки фахівців економічних спеціальностей заходів щодо поширення
-----	--	----------	--	--

	активізувати шефство над ними, зокрема в контексті забезпечення виробничої практики студентів			актуальних знань і доробків Спілки
12.	Вивчити питання про можливість використання сайту Спілки в якості постійно діючого інтернет-майданчика для проведення наукових дискусій, семінарів, систематичного оприлюднення оглядів законодавства, експертних висновків до проектів нормативних, бібліографічних покажчиків та рецензій актуальних економічних видань тощо	Протягом першого півріччя 2017 р.	Президія, керівники наукових секцій та регіональних осередків	Оперативне оприлюднення основних наукових здобутків членів Спілки з метою їх актуалізації для можливого практичного використання
13.	Запровадити на сайті Спілки окрему сторінку для оперативних контактів з керівниками секцій і осередків Спілки, іншими членами Спілки з поточних питань діяльності секцій і осередків, надання консультативної організаційно-правової та методичної допомоги у забезпеченні їх статутної діяльності	Постійно	Президія	Розширення інтерактивних форм роботи центральних органів Спілки з її секціями і осередками в частині підтримки та сприяння їхньої діяльності, задоволення і захисту прав та законних інтересів членів Спілки

З'їзд висловлює впевненість у тому, що новообрані органи управління Спілки, керівники її наукових секцій та регіональних осередків, всі члени Спілки, свідомі своєї нелегкої місії у забезпеченні економічного поступу країни, зосередять зусилля на актуалізації тематики наукових досліджень, посиленні їх прикладного спрямування та всіляко сприятимуть реалізації отриманих результатів досліджень, зокрема тих, які належать до компетенції органів влади, органів місцевого самоврядування, господарських організацій різних форм власності, а також приділятимуть особливу увагу пропагуванню нового економічного мислення, передовсім серед молоді, підвищенню рівня обізнаності громадськості щодо причинно-наслідкових процесів в економіці і соціальній сфері країни,

формуванню сучасного суспільства знань як передумови його розвитку на благо людини і у гармонії з довкіллям.

**ІІІ. ПЛЕНУМИ ПРАВЛІННЯ СПІЛКИ ЕКОНОМІСТІВ УКРАЇНИ
ТА НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ КОНФЕРЕНЦІЇ ЗА ПЕРІОД 2004–2018 рр.
(ДОПОВІДІ, РЕКОМЕНДАЦІЇ, ІНШІ ДОКУМЕНТИ)**

1. ТРЕТІЙ ПЛЕНУМ ПРАВЛІННЯ СПІЛКИ ЕКОНОМІСТІВ УКРАЇНИ ТА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФОРУМ НА ТЕМУ: «РЕГІОНИ УКРАЇНИ: ЇХ МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

(21 травня 2004 р., м. Кам'янець-Подільський)

1.1. Вступне слово головуючого на економічному форумі Президента Співки економістів України, академіка, професора, Заслуженого економіста України В.В. Оскольського

Я радий привітати вас в цей чудовий травневий день у славному місті, яке має свою величну історію — Кам'янець-Подільському.

За ініціативою Кам'янець-Подільської міської Ради, згодою керівництва Хмельницької облдержадміністрації, за активної підтримки Асоціації «Поділля Перший», Президія Співки економістів України прийняла рішення провести свій Пленум та економічний форум на Поділлі з метою обговорення регіональних аспектів економічного і соціального розвитку нашої держави.

Місяць тому за ініціативою Президента України Л.Д. Кучми в Києві відбулась дводенна науково-практична конференція, присвячена обговоренню Стратегії сталого розвитку та структурно-інноваційної перебудови української економіки на період до 2015 року. Інтелектуальна еліта України, яка зібралась на цю конференцію, визначила стратегію соціально-економічного розвитку нашої держави на найближче десятиріччя.

Отримавши чіткі стратегічні орієнтири щодо майбутнього нашої держави, основним завданням стає практичне втілення їх в життя. І далеко не останнє місце в цьому процесі належить регіонам.

Адже важливою передумовою закріплення і поглиблення позитивних тенденцій економічного зростання в Україні, що сформувалися протягом останніх років, є забезпечення стабільного економічного зростання в регіонах на основі ефективного використання ресурсного потенціалу,

запровадження інноваційної моделі розвитку, підвищення конкурентоспроможності регіональних економік як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Поділля має вже добрий досвід сучасної організації виробництва в ринкових умовах. Є вже і практичні результати, про які буде йти мова на нашому зібранні.

Хочу сподіватися, що обговорення саме регіональної проблематики на форумі, вироблення рекомендацій і побажань стане першим кроком на шляху реалізації тієї економічної стратегії, яка була схвалена на конференції в Києві і яка без сумніву буде покладена в основу практичної діяльності Уряду, Парламенту, органів самоврядування та місцевої влади.

1.2. Привітання першого заступника Голови Адміністрації Президента України О.О.Дьоміна

Шановні учасники Пленуму Правління Спілки економістів України та економічного форуму!

Дозвольте привітати вас і побажати результативної роботи в ім'я забезпечення швидкого економічного зростання нашої молоді держави на основі глибокої структурно-інноваційної перебудови виробництва.

Місяць тому в Києві на дводенній науково-практичній конференції була детально обговорена і схвалена Стратегія сталого розвитку та структурно-інноваційної перебудови української економіки на період до 2015 року.

Тепер наше суспільство має чітко сформульовані орієнтири щодо майбутнього України. В глибоко аргументованій доповіді, з якою виступив на конференції Президент України Л.Д. Кучма, визначені нові акценти соціальної політики, пріоритетні завдання переходу на інноваційний шлях розвитку, намічені внутрішні і зовнішньополітичні пріоритети на найближче десятиріччя.

За словами Президента України, новий етап економічної модернізації, який уже практично розпочався в країні, має ґрунтуватися, з одного боку, на наступності та послідовності економічної політики, а з другого — на вирішенні, якісних

завдань економічного розвитку. При цьому, однією з центральних проблем нового етапу є посилення ролі держави, зміцнення її дієздатності, забезпечення її домінуючої ролі в модернізації національної економіки.

Думаю, зрозуміло, що реалізація схваленої програми немислима без активної участі в цьому процесі регіонів. Більше того, я впевнений, що Україну відродять регіони. Адже саме тут знаходяться потенційні об'єкти інвестування.

Невідкладне завдання – створити сприятливий інвестиційний клімат у регіоні. Для забезпечення активної інвестиційної діяльності на регіональному рівні необхідно врахувати особливості регіону, рівень розвитку його продуктивних сил, ресурсні і кадрові можливості. Звичайно, і виготовити відповідні рекламні проспекти.

Зрозуміло, що ряд назрілих регіональних питань потребують якнайшвидшого вирішення на законодавчому і загальнодержавному рівнях. Зокрема, потребує вдосконалення існуюча модель адміністративно-територіального устрою, система повноважень і обов'язків органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, розмежування компетенції між органами публічної влади на місцях. Слід прискорити завершення формування комунальної власності.

Диференційованість рівня економічного розвитку регіонів, їх різна інвестиційна привабливість, неоднаковий склад об'єктів інвестиційної сфери і рівень розвитку промислової та соціальної інфраструктури зумовляють необхідність створювати інвестиційні програми окремо для кожного регіону.

І в цій роботі, вважаю, важко переоцінити ту роль, яку можуть відіграти наші громадські організації і, перш за все, Спілка економістів України. Вже сьогодні її структури налічують понад 22 тис. членів і діють в усіх областях України. Багато з них очолюють керівники обласного рівня, провідні вчені, досвідчені практики. Лише за минулий рік членами Спілки економістів проведені десятки конференцій і семінарів, прочитані сотні лекцій.

Це не формальна статистика. Адже всі ви знаєте, що будь-яка ідея може стати реальністю лише тоді, коли вона оволодіє масами.

А тут у нас, як кажуть, ще непочатий край роботи. Засоби масової інформації надто скупо висвітлюють результати дводенної конференції, яку можна було б назвати історичною.

Вважаю, було б дуже корисно, щоб обласні організації Співки економістів вже найближчим часом провели конференції в усіх областях за участю широкого кола вчених і практиків, детально обговорили схвалену Стратегію розвитку на період до 2015 р. і визначили завдання і місце кожного регіону в їх реалізації, розробивши свої конкретні регіональні програми.

Впевнений, що в цій роботі Співка економістів України матиме всіляку підтримку керівників облдержадміністрацій.

Переконаний, що активна державна регіональна політика сприятиме мобілізації всіх регіональних ресурсів для забезпечення економічного зростання її поглиблення структурних економічних перетворень у державі та зміцненню демократичних засад розвитку українського суспільства.

Ще раз бажаю Пленуму та економічному форуму плідної роботи.

1.3. Привітання Голови Кам'янець-Подільської міської ради О.В. Мазурчака

Шановні гості, запрошені! Я радий вітати вас на нашій Подільській землі, в нашому старовинному, але вічно молодому місті.

Сьогодні в місті розпочинає роботу економічний форум «Регіони України: їх можливості та перспективи розвитку».

Проведення економічного форуму організоване за ініціативою депутатів міської Ради та сприянням Співки економістів України, Конгресу місцевих та регіональних влад України, Хмельницької обласної державної адміністрації, Міжнародної фундації сприяння ринку та Асоціації «Поділля Перший» з метою популяризації та залучення інвестицій в

економіку міста, що є логічним продовженням політики Уряду щодо створення сприятливого інвестиційного клімату.

До участі у форумі запрошені представники ділових кіл України, інвестиційні компанії, представники науки, банківської системи і фондів, провідні вітчизняні і зарубіжні виробники. Ми хочемо, щоб ваші знання, досвід та потенційні фінансові можливості частково реалізувалися в нашому місті у вигляді співпраці в соціальній сфері та галузях економіки.

Місто зацікавлене у залученні інвестицій і реалізації спільних проєктів по реструктуризації і реконструкції промислових підприємств, реставрації пам'яток архітектури, створенні нової і відновленні існуючої інфраструктури туризму.

Ми готові створити всі необхідні умови для розвитку інвестиційної діяльності. Є чудові перспективи для її розвитку у будь-яких галузях промисловості, торгівлі, туризму.

Сьогодні потребують інвестицій промислові підприємства машинобудівної галузі, які внаслідок глибокого процесу конверсії, розриву коопераційних зв'язків з підприємствами — партнерами колишнього Союзу втратили ринки збуту, а також підприємства переробної та будівельної галузей.

Наявність виробничої бази, кваліфікованих кадрів створює умови для вигідного співробітництва та інвестування.

Великий інтерес щодо вкладення капіталу викликає туризм як одна із високорентабельних галузей економіки. В останні роки він активно розвивається. Потік туристів порівняно з 2000 р. зріс майже у 2,5 рази. Однак в цій галузі залишається ряд нерозв'язаних проблем. В основному ці проблеми пов'язані з недостатнім розвитком інфраструктури туризму. Для вирішення існуючих проблем, подальшого розвитку туристичної галузі місто зацікавлене в залученні інвестицій як вітчизняних, так і зарубіжних.

Вже сьогодні вимагають залучення інвестиційних ресурсів цікаві для розвитку туристичної інфраструктури об'єкти Національного історико-архітектурного заповідника. Для цього в місті розроблені бізнес-пропозиції. Є інвестиційні проєкти на промислових підприємствах, реалізація яких сприяла б більш

активному економічному розвитку міста, скороченню кількості безробітних.

В матеріалах, які ви маєте, ми дали своє бачення щодо використання об'єктів та інвестиційних пропозицій, з якими ви можете ознайомитись.

Сподіваюсь, що сьогоднішня зустріч стане початком нашої співпраці.

Запрошую вас до співробітництва та бажаю вам плідної роботи та змістовно і гарно провести час.

1.4. Пленарна доповідь «Регіони України: їх можливості та перспективи розвитку» (доповідач – Президент Спілки економістів України, академік Академії економічних наук України, професор, Заслужений економіст України В.В.Оскольський)

Перш за все дозвольте щиро подякувати заступнику Голови Хмельницької обласної державної адміністрації Савюку Миколі Андрійовичу, Кам'янець-Подільському міському Голові Мазурчаку Олександру Володимировичу, працівникам місцевої влади за організацію та проведення Пленуму Правління Спілки економістів України та економічного форуму у цьому прекрасному, овіяному славною історією місті-фортеці, за участь у нашому зібранні.

Чим обумовлена тема нашої сьогоднішньої зустрічі? Тут чинників багато.

Загальновідомо, що стан економіки держави в цілому залежить від стану економіки регіонів, кожного окремо, від його піднесення чи, навпаки, погіршення. Це **по-перше**.

По-друге, це значна увага, яка приділяється вищими органами країни до регіональної політики. Формування такої політики стало можливим із прийняттям Концепції державної регіональної політики, схваленої Указом Президента України у травні 2001 року. У квітні цього року Кабінет Міністрів України видав Розпорядження «Про схвалення Концепції створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання». За ініціативою Президента України Л.Д. Кучми розроблений проект Закону

України «Про стимулювання розвитку регіонів», ухвалений Верховною Радою у першому читанні. Питання регіональної політики широко обговорювалися на науково-практичній конференції «Стратегія сталого розвитку та структурно-інноваційної перебудови української економіки на період 2004-2015 роки», яка пройшла у Києві місяць тому і учасниками якої були багато хто з нас. А в щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2003 році» регіональній політиці присвячений спеціальний розділ: «Зміцнення потенціалу регіонів та шляхи зменшення соціально-економічних диспропорцій регіонального розвитку». Останнє, зразу зауважу, дуже і дуже актуальне.

Нарешті, **по-третє**, складність питань, що потребують нашого обговорення і, врешті-решт, вирішення, посилюється зовнішніми факторами, які вже найближчим часом впливатимуть не тільки на розвиток країни в цілому, а й позначатимуться на динаміці економічних та соціальних процесів на регіональному рівні. Мається на увазі наближення з травня 2004 р. кордонів Європейського Союзу до України та прагнення нашої держави вступити до Світової організації торгівлі. Першочерговими у цьому контексті постають проблеми підвищення конкурентоспроможності регіонів б умовах відкритості економіки, здатності центральних і місцевих органів до здійснення регіональної політики європейського типу. Нові завдання ставить перед регіонами і підписання та ратифікація Верховною Радою України Угоди про створення Єдиного економічного простору між Україною, Білорусією, Росією і Казахстаном.

Тобто умови обговорення цих питань на Пленумі Правління Співки економістів України, на економічному форумі є доцільним і необхідним.

І в щорічному Посланні Президента до Верховної Ради і на квітневій науково-практичній конференції, про яку йшлося, детально проаналізовані підсумки соціально-економічного розвитку країни у 2003 р. та в останнє чотириріччя.

Після подолання тривалої, майже десятирічної, економічної кризи і виведення економіки на траєкторію зростання країна входить в етап практичної реалізації довгострокової стратегії розвитку.

2003 рік став одним з найкращих за часи незалежності нашої держави. Загалом у 2000—2003 роках зростання внутрішнього валового продукту склало 32,9%, у тому числі за 2003 р. — 9,3%. За 1 квартал цього року внутрішній валовий продукт зріс на 10,8%.

Зазначені зрушення мають серйозні економічні передумови. Вони стали результатом здійснюваних в країні ринкових перетворень, покращання менеджменту та реструктуризації підприємств, підвищення на цій основі їх конкурентоспроможності.

Идеться про надійну стабілізацію національної грошової одиниці, відчутне підвищення рівня монетизації економіки, забезпечення мінімальної дефіцитності Державного бюджету, суттєве зростання позитивного сальдо платіжного балансу, відчутне скорочення державного боргу, у тому числі зовнішнього, істотне нарощування валютних резервів НБУ.

Концептуальні засади такої трансформації подано у комплексному дослідженні «Стратегія економічного та соціального розвитку України на 2004-2015 роки», яку опрацьовано і за участю членів нашої Спілки.

Опираючись на досягнуті останніми роками результати, необхідно зробити все можливе, щоб на базі цих успіхів забезпечити середньорічні темпи зростання на найближче десятиріччя не менше 6-7%.

А тепер від макроекономічних питань до питань регіональних.

Час, що минув, підтвердив актуальність ключових напрямів реформування усього спектру регіональних проблем. Стабілізації розвитку малих міст, покращанню інвестиційного клімату, стану міського господарства, рівня соціально-економічного та культурного розвитку сприятиме прийняття Закону України

«Про затвердження загальнодержавної програми розвитку малих міст».

Однак в цілому ще рано говорити про подолання негативних тенденцій у соціально-економічному розвитку регіонів. Поки що не вдалося сформувати цілеспрямовану систему реалізації державної регіональної політики. У ній домінує ситуативний підхід. Існуючі механізми державного регулювання регіонального розвитку успадкували принципи централізованої системи, але можливості цієї системи вже вичерпані.

Перш за все це стосується диспропорції в економічному потенціалі регіонів та його реалізації. Економіку значної їх кількості визначають одна-дві галузі промисловості, що є сировинними або виробляють проміжну та низькотехнологічну продукцію. Це призводить до низької конкурентоспроможності окремих регіонів на зовнішньому ринку. Так, у 2003 р. питома вага дев'яти регіонів — Волинської, Житомирської, Кіровоградської, Рівненської, Тернопільської, Херсонської, Хмельницької, Чернігівської, Чернівецької областей — не перевищувала для кожного з них одного відсотка у загальноукраїнському експорті.

Поглиблюється регіональна асиметрія за інвестиціями в основний капітал.

На початок нинішнього 2004 р. 31,9% усіх вкладень прямих іноземних інвестицій в Україну розміщено у м. Києві. У той же час питома вага прямих іноземних інвестицій кожного з восьми регіонів — Чернігівської, Тернопільської, Хмельницької, Рівненської, Луганської, Кіровоградської, Хмельницької, Вінницької областей — не перевищує одного відсотка від загального обсягу по країні. Це переважно регіони з потенційними можливостями розвитку сільськогосподарського виробництва і занепадом промисловості, низьким рівнем розвитку сектору послуг.

Аналогічна ситуація спостерігається у спрямуванні кредитних ресурсів українських комерційних банків: 67,3% кредитів, наданих суб'єктам господарювання, сконцентровано у чотирьох

регіонах – м. Києві, Київській, Донецькій та Дніпропетровській областях. Повільно набуває практика іпотечного кредитування, що є на сьогодні дуже перспективним.

З середини 90-х років Кабінет Міністрів України разом з місцевими органами виконавчої влади почав розробку довго – та середньострокових програм соціально-економічного розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць і територій, у тому числі і за участю членів нашої Спільки. Такі програми прийняті, зокрема, щодо розвитку Автономної Республіки Крим, Донецької, Луганської, Херсонської областей та міст Києва, Севастополя, Львова, територій Великої Ялти і гірської Рахівщини, острова Зміїний. Три останні програми мають цільовий характер, а решта стосуються комплексного вирішення соціально-економічних регіональних проблем. Розроблений також довгостроковий проект розвитку Приднунай'я.

Та жодна з цих програм не була повністю реалізована. Чому? Тому, що фінансування запланованих заходів як з Державного бюджету, так і з місцевих джерел здійснювалося на рівні 10-70% від передбачених програмами обсягів.

Пов'язана з цим тема – активізація транскордонного та прикордонного співробітництва. Сьогодні за участю України створені і функціонують чотири єврорегіони на західному та південно-західному кордонах. Це «Бут», «Верхній Прут», «Карпатський», «Нижній Дунай». До їх складу входять 6 областей, 100 районів, 109 міст України та адміністративно-територіальні одиниці 7 країн Європи.

Стратегічним завданням транскордонного співробітництва має бути ефективне використання природно-ресурсного, виробничого, науково-технічного кадрового та демографічного потенціалу з метою вирішення питань комплексного розвитку територій.

Не слід забувати і про побратимські зв'язки між містами та областями України і регіонами інших держав. Особливо в рамках щойно створеного Єдиного економічного простору України, Білорусі, Росії та Казахстану, утворення зони вільної торгівлі без

обмежень та застережень. Наприклад, плідно співпрацює Волинь з Костромською областю Російської Федерації. Адже 55% експорту продукції Волинської області припадає саме на Росію.

Одним з інструментів залучення інвестицій до окремих регіонів є запровадження спеціального режиму інвестування. Протягом 1998-2000 років в Україні створено 11 спеціальних (вільних) економічних зон.

Головною метою запровадження спеціального режиму інвестування на цих територіях є залучення інвестицій у регіони, де виникли гострі соціальні проблеми, пов'язані зі структурними змінами — Донецька, Луганська, Сумська, Львівська, Волинська області, регіони, які постраждали від наслідків Чорнобильської катастрофи — Житомирська, Чернігівська області; регіони з наявним високим науково-технічним потенціалом — як у Харківській області.

Проте зазначений інструмент регіональної політики не можна застосовувати беззастережно. Сьогодні не існує формалізованих критеріїв, за якими тій чи іншій території надаються пільги в оподаткуванні. Тому є ризики можливих втрат надходжень до бюджету, загрози негативного впливу на підприємства, які розташовані в інших регіонах, стихійного перерозподілу інвестиційних потоків між регіонами.

Важливим чинником місцевого та регіонального розвитку має стати зміцнення його фінансової основи і вдосконалення міжбюджетних відносин. З прийняттям у 2001 р. Бюджетного кодексу були розмежовані доходи і видатки Державного та місцевих — обласних, районних, міст обласного значення — бюджетів, сформовані принципи і запроваджений механізм міжбюджетних трансфертів. Бюджетний кодекс визначив нові принципи побудови та функціонування бюджетної системи країни, передусім міжбюджетних відносин.

За відомостями Державного казначейства України, у першому кварталі 2004 р. розрахунки із дотації вирівнювання проведені з місцевими бюджетами у сумі 1 млрд 924 млн грн, або 104,6% запланованого показника. У повному обсязі

профінансована дотація на зменшення фактичних диспропорцій між місцевими бюджетами.

Проте загальний стан місцевих бюджетів, особливо на рівні територіальних громад, сіл, селищ і міст районного значення, залишається складним. Існує суттєва різниця на міжрегіональному та внутрішньорегіональному рівнях як у доходах, так і у видатках місцевих бюджетів.

З одного боку, такі диспропорції свідчать про значні відмінності в економічному розвитку сільських, селищних територіальних громад, з другого — про те, що, незважаючи на здійснені заходи бюджетного вирівнювання, значна різниця в рівні економічного розвитку різних територій країни продовжує суттєво впливати на їх бюджетні надходження і, відповідно, на витрати. Таким чином, кількість та якість громадських і соціальних послуг, які надаються жителям різних регіонів, залишається територіально диференційованою.

Наша увага повинна бути також зосереджена і на пошуку та реалізації шляхів інноваційного розвитку регіонів з метою максимального використання їх можливостей. Це, скажімо, запровадження нових виробничих систем – кластерів. До речі, саме Асоціацією «Поділля Перший» були створені перші галузеві кластери – ділові об'єднання споріднених підприємств, фінансових, дослідницьких, навчальних, торговельних та інших організацій. З цих питань ми провели всеукраїнську конференцію у Києві в 2001 р. та економічний саміт у Луцьку у 2003 році. Спільна діяльність нових об'єднань вже дала позитивний ефект, що став результатом масштабності діяльності та раціонального розподілу праці між членами кластерів.

Або, наприклад, ефективне та повне використання рекреаційно-курортних і туристичних зон, яких в нашій країні чимало. Візьмемо той же Кам'янець-Подільський, в якому ми зараз знаходимося. Адже це видатна пам'ятка історії та слов'янської культури, яка цікавить не лише вітчизняних, а й іноземних туристів. А це валютні надходження до бюджету, у тому числі і місцевого. Великий потенціал у сільського

«зеленого» туризму, який вже здобув значного поширення в Івано-Франківській, Львівській, Закарпатській, Одеській областях та в Криму. Можливо, нам разом з Державною туристичною адміністрацією України слід провести спільний захід з питань популяризації і розвитку «зеленого» туризму — семінар, конференцію чи спільне засідання Пленуму Правління Співки економістів та Колегії Держтурадміністрації.

Загалом, у кожному регіоні необхідно визначити пріоритетні напрями та галузі, які найповніше зможуть реалізувати можливості саме цього регіону. Це передбачає істотне підвищення ролі та відповідальності місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, територіальних громад за розвиток регіонів.

Перетворення регіонів на активних суб'єктів економічних відносин в умовах ринкової економіки, їх становлення як суб'єктів міжнародних економічних відносин на європейському просторі висуває нові вимоги до зміцнення економічного потенціалу регіонів, забезпечення їх конкурентоспроможності на внутрішніх і міжнародних ринках товарів та послуг.

В умовах обмеженості бюджетних та інших фінансових джерел у країні саме внутрішній потенціал територій слід вважати основним ресурсом їх розвитку. Забезпечення ефективного використання і нарощування ресурсного потенціалу регіонів має, на нашу думку, бути одним із головних пріоритетів діяльності місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування. А завдання регіональних відділень Співки економістів — всіляко допомагати їм у цьому.

Завдання нарощування ресурсного потенціалу має вирішуватися у рамках запровадження інноваційної моделі розвитку регіонів, створення міцної цілісної регіональної соціально-економічної системи, зорієнтованої, з одного боку, на найповніше задоволення потреб регіонів, з іншого — на зміцнення конкурентних позицій регіону на основі економічної спеціалізації.

Учасники науково-практичної конференції «Стратегія сталого розвитку та структурно-інноваційної перебудови

української економіки на період 2004-2015 роки», яка відбулася у квітні 2004 р., звертали увагу на вагому роль у структурних перетвореннях регіональної інноваційної політики на засадах партнерства влади та бізнесу, становлення цивілізованого ринку нематеріальних активів, впровадження високих технологій.

Новим для України, проте добре апробованим у європейських країнах, напрямом підвищення конкурентоспроможності регіонів має стати комплексний аналіз можливостей кожного регіону та створення їх іміджу. Він передбачає створення державних і регіональних інформаційних систем про регіони, їх потенціал, можливості та потреби, конкурентні переваги, включаючи історико-культурні надбання, презентацію регіонів за кордоном.

Підсумовуючи сказане, підкреслимо, що на сучасному етапі необхідно сконцентрувати зусилля на розвитку інституційного, законодавчо-нормативного, науково-методичного забезпечення активної державної регіональної політики за участю громадських організацій, що сприятиме мобілізації всіх регіональних ресурсів для забезпечення економічного зростання та поглиблення структурних економічних трансформацій у державі і зміцненню демократичних засад розвитку українського суспільства.

У цьому зв'язку Спільці економістів України, на мою думку, слід спрямувати роботу на макроекономічному та регіональному рівнях по таких напрямках.

Перше. Сприяння випереджаючому розвитку наукомістких галузей та науково-технологічному оновленню виробництва.

Друге. Підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, а, значить, і регіонів, розширення ринків збуту, збільшення частки виробів високого ступеня промислово-технологічної переробки.

Третє. Прискорення модернізації промислової і соціальної інфраструктури, підвищення її якості до європейського рівня.

Четверте. Всебічна розбудова ринкової інфраструктури, особливо малого та середнього бізнесу, який є основним джерелом наповнення місцевих бюджетів. Створення ефективного,

прозорого, зрозумілого для кожного фондового ринку, який є кровоносною системою ринкової економіки.

П'яте. Фінансове забезпечення економічного зростання, якісне покращання інвестиційного клімату регіонів та в країні в цілому, подальший розвиток банківської сфери та фондового ринку.

Шосте. Якісне оновлення інтелектуальних, а в цілому, трудових ресурсів. Необхідна справжня кадрова революція у сферах державного і корпоративного управління.

Нарешті, сьоме. Загальне посилення соціальної орієнтації економіки поряд із збереженням екологічної рівноваги.

Впевнений, що у вчених-економістів, членів Спілки економістів України достатньо сил, дій та енергії на активну участь у вирішенні цих завдань».

1.5. Рекомендації економічного форуму «Регіони України: їх можливості та перспективи розвитку» (схвалені третім Пленумом Правління Спілки економістів України 21 травня 2004 р.)

Учасники економічного форуму відзначають, що регулювання соціально-економічного розвитку регіонів належить до пріоритетних завдань державного управління, є одним з ключових питань у процесі становлення нової моделі соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні, вагомим механізмом забезпечення територіальної цілісності та суспільно-політичної стабільності в державі.

Усталене економічне зростання регіонів, вирівнювання диспропорцій, що склалися в їх розвитку на основі ефективного використання їх ресурсного потенціалу і запровадження інноваційної моделі розвитку є вирішальною передумовою закріплення і поглиблення позитивних тенденцій економічного зростання в Україні, що сформувалося протягом останніх років.

Виходячи із Стратегії сталого розвитку та структурно-інноваційної перебудови української економіки на період до 2015 р., яка схвалена на всеукраїнській, науково-практичній конференції у квітні 2004 р., повністю підтримуючи напрями

реалізації нового етапу економічного розвитку на найближче десятиріччя, висловлені в доповіді на конференції Президента України та Прем'єр-міністра України, вважаємо найважливішими пріоритетами у сфері державної регіональної політики вирішення наступних завдань:

1. Розроблення Державної стратегії регіонального розвитку на основі Стратегії соціально-економічного розвитку України та запровадження державного стратегічного планування регіонального розвитку. Загальнодержавний програмний документ щодо територіального розвитку держави повинний мати стратегічний характер і стати методологічною базою для розробки планів соціально-економічного розвитку окремих регіонів країни та цільових державних регіональних програм.

2. Вироблення і реалізація заходів щодо кардинального поліпшення інвестиційного клімату як в країні в цілому, так і в кожному регіоні, а також всебічне стимулювання національного капіталотворення та інвестиційних процесів. Ключовим засобом має бути поетапне виведення витрат підприємства на інвестиції в основні фонди з оподаткування податком на прибуток.

3. Забезпечення державної політики фінансового сприяння випереджаючому розвитку наукоємних галузей та науково-технологічному оновленню виробництва. У цьому зв'язку доцільно прискорити створення Державного банку реконструкції і розвитку, який здійснював би цільове кредитування інвестиційних проектів інноваційного спрямування на пільгових умовах та з майновими гарантіями їх цільового використання.

4. Підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції в кожному регіоні, розширення ринків збуту, істотне збільшення частки виробів високого ступеня промислово-технологічної переробки.

Стимулювання створення конкурентоспроможних фінансово-промислових корпорацій – національних економічних лідерів, горизонтальних та вертикальних

холдингових компаній, здатних виконувати функцію локомотивів розвитку.

Створення мережі спеціалізованих технопарків, технологічних інкубаторів, інженерних центрів, венчурних фірм, а також інноваційної інфраструктури як на галузевому, так і регіональному рівнях.

5. Прискорення модернізації промислової і соціальної інфраструктури, підвищення її якісного рівня до європейських стандартів.

Створення та удосконалення діяльності інституцій, які надають фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні послуги у забезпеченні інноваційної діяльності.

6. Всебічна розбудова ринкової інфраструктури, особливо малого та середнього бізнесу, який є основним джерелом наповнення місцевих бюджетів.

Прискорити упорядкування та вдосконалення законодавчої та нормативної бази, що регламентує діяльність суб'єктів малого підприємництва. Підвищити мотивацію для місцевих органів влади у створенні сприятливого клімату для малого підприємництва шляхом збільшення частки податкових надходжень, яка залишається у місцевих бюджетах.

7. Якісне оновлення інтелектуальних, а в цілому, трудових ресурсів. Розроблення і запровадження системи організаційно-освітніх заходів, спрямованих на підвищення фахового рівня, знань, навичок учасників підприємницької діяльності щодо ведення бізнесу, поширення серед населення правових та економічних знань.

8. Відновлення економічної бази малих міст і селищ, запровадження механізму підтримки розвитку депресивних територій.

9. Загальне посилення соціальної орієнтації економіки поряд із збереженням екологічної рівноваги.

10. Законодавче визначення оптимальної моделі управління на регіональному рівні, яка б визначала рівновагу між державними і представницькими структурами. Потрібні

механізми економічної мотивації регіональних і місцевих органів влади для забезпечення випереджального соціально-економічного розвитку регіонів.

11. Посилити (активізувати) роль органів місцевого самоврядування у запровадженні добровільної системи накопичувального пенсійного забезпечення шляхом створення мережі недержавних пенсійних фондів (корпоративних, професійних, відкритих) з метою залучення додаткових фінансових інвестицій у розвиток економіки регіону та покращання соціального забезпечення членів територіальної громади.

12. Просити Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України доручити Науково-дослідному економічному інституту вивчити практику роботи існуючих кластерних об'єднань, зокрема «Поділля Перший» та розповсюдити позитивну практику цих об'єднань на інші регіони України.

При необхідності підготувати та внести до Уряду відповідні пропозиції щодо законодавчого врегулювання кластерних ініціатив.

2. ЧЕТВЕРТИЙ ПЛЕНУМ ПРАВЛІННЯ СПІЛКИ ЕКОНОМІСТІВ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ НА ТЕМУ: «СТАНДАРТИ ПРОЗОРОСТІ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОМУ ФОНДОВОМУ РИНКУ ТА В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ»

(22 квітня 2005 р., м. Київ)

2.1. Пленарна доповідь на тему: «Стандарти прозорості і конкурентоспроможності фондового ринку та в банківській системі України» (доповідач – Президент Спілки економістів України, Голова правління Української фондової біржі, Заслужений економіст України, академік, професор В.В.Оскольський)

Перш за все дозвольте привітати наших німецьких колег та подякувати їм за участь у нашому зібранні. Вже більше 10 років Українська фондова біржа плідно співпрацює з Об'єднанням

німецьких фондових бірж, Франкфуртською біржею, з Товариством сприяння розвитку бірж і фінансових ринків у Центральній та Східній Європі, Німецьким інститутом акцій. Сьогодні ми виходимо на новий рівень співпраці — співпраці цих знаних у світі німецьких організацій зі Спілкою економістів України.

І мета нашого форуму — проаналізувати сучасний стан українського ринку цінних паперів, шляхи та перспективи його розвитку у форматі міжнародних стандартів.

Зрозуміло, що ситуація в економіці вирішальне впливає на розвиток фондового ринку, як, і у свою чергу, ринок цінних паперів має значний вплив на поступ економіки у цілому.

Минулого, 2004 р., економіка України завершила п'ятирічний період після кризового зростання. Обсяг ВВП збільшився у порівнянні з 2003 р. на 12%. Це своєрідний рекорд не лише для України, але й серед інших країн СНД. В основі такого зростання, як свідчать дані статистики, лежать високі темпи росту експорту товарів і послуг — перш за все, вітчизняної металургії та послуги транзитно-транспортної системи країни, а також підвищення сукупного споживання.

У цих здобутках ми бачаємо і внесок Спілки економістів України — провідних вчених-економістів, практиків, усіх тих, хто своєю науковою працею, практичною роботою сприяв цьому зростанню.

Наша конференція, Пленум Правління Спілки економістів України і присвячені цим питанням.

Необхідністю сучасного фондового ринку України, насамперед, є обслуговування процесів розподілу і перерозподілу державної і корпоративної власності при приватизаційних та постприватизаційних процесах. Україні потрібний ліквідний, надійний, прозорий, зрозумілий для інвестора та ефективно працюючий фондовий ринок, який забезпечував би реалізацію національних інтересів України і сприяв зміцненню її економічного суверенітету.

Фондовий ринок України за ступенем зрілості і ризиків належить до ринків, які перебувають тільки на початкових

стадіях розвитку. Йому доводиться жорстко конкурувати за обсяги інвестиційних ресурсів з розвинутими фондовими ринками та й такими, що розвиваються.

Головною метою функціонування та розвитку національного фондового ринку є залучення внутрішніх і зовнішніх інвестиційних ресурсів для спрямування їх на відродження та забезпечення подальшого зростання виробництва. Яким чином можна здійснити ефективне залучення капіталу? На наш погляд, передусім через фондову біржу.

В Україні на сьогодні існує 8 фондових бірж та 2 торгово-інформаційні системи.

Можна сказати, що вибір для інвестора достатній. Конкуренція між різними установами, що пропонують фінансові послуги, приводить до того, що організатори торгівлі приділяють щільну увагу кожному інвестору. Як і банки щодо клієнтів і вкладників.

Саме на динамічних ринках у фазі розвитку конкуренція є фактором, який не можна не дооцінювати, адже це поліпшення якості та розширення спектру послуг, що надаються.

З іншого боку, існування у країні такої кількості організаторів торгівлі означає, що приблизно однакові інвестиції повинні бути вкладені одночасно 10 разів. Тобто вони розподілені на 10 організаторів торгівлі і тим самим руйнують ліквідність ринку, знижують його прозорість, породжують неорганізованість, а то й просто хаос.

Якщо звернутися до досвіду інших країн, то при завершенні приватизації має існувати не менше тисячі підприємств, акції яких котируються на біржі.

А у нас насправді це буде лише сотня з них. Для інших місце на ринку буде лімітоване. Якщо ж при цьому здійснюється процес розподілення на різні біржі, то будуть створюватися раптові одноразові котирування, ринок стане зовсім непрозорим та непередбачуваним для інвесторів.

Також треба враховувати той фактор, що на українському ринку відсутній вільний обіг акцій (free float market). Компанії

відмовляються від лістингу на фондовій біржі. Причини тут очевидні: по-перше, це відсутність вторинного ринку та небачення перспектив його розвитку, по-друге, упереджена думка власників компанії, що, вийшовши на ринок, вони втратять над нею контроль. Виходу компанії на ринок «заважають» також вимоги прозорості, ліквідності і конкуренції. Для того, щоб бути у лістингу фондової біржі, компанія має розкривати про себе інформацію, а для багатьох сьогоднішніх українських компаній це є проблемою. Вигідніше залишатися у тіні, застосовувати корумповані дії, з чим бореться нинішній уряд.

Значною проблемою є також створення необхідної кількості фінансових посередників. При цьому, їх капітал та залучені кошти сьогодні є такими, які можна було б співставити з потребами економіки. В економічно розвинених країнах, як відомо, основними покупцями корпоративних та державних цінних паперів на фондовому ринку є страхові компанії та недержавні пенсійні фонди. У нас же це поки що фінансово слабосильні інвестиційні фонди та компанії.

У той же час, вихід на фондовий ринок не повинен стати для компанії самоціллю. Необхідно зрозуміти прості речі, — що випуск акцій, наприклад, це ефективний і вигідний спосіб здійснити залучення капіталу. Котирування акцій на біржі — це престиж та імідж компанії, також як і застосування корпоративного управління. Не прийшло ще в Україні мислення, що фондова біржа — це засіб для успішного розвитку компанії.

Серйозні недоліки мають місце і в самій організації торгівлі на ринку цінних паперів.

Міжнародні стандарти визначають обов'язковість централізованого фондового ринку, який забезпечує справедливе та прозоре ціноутворення. Майже у кожній європейській країні існує єдина загальнонаціональна система фондової торгівлі на єдиній торговій платформі, що об'єднує у собі усіх учасників ринку. Та на сьогодні і цього вже замало. Європейські фондові біржі об'єднуються, підписують договори

про співробітництво та спільну діяльність. Реальним прикладом сьогодення є інтеграція прибалтійських фондових ринків до Скандинавської торговельної платформи, тобто йде процес об'єднання чи використання спільних програмних продуктів ряду європейських фондових бірж.

Незважаючи на міжнародні стандарти і світові тенденції, ми створюємо у країні безліч фондових бірж, ТІС, зберігачів, реєстраторів, депозитаріїв. Усі ці установи працюють самі по собі і кожна з них за своїми власними правилами, стандартами та технологіями.

Така ситуація не може сприяти розвитку вітчизняного фондового ринку. Вона розрізняє його учасників, гальмує розвиток як фінансового ринку, так і у цілому економіки держави.

УФБ у 1995 р. розробила Концепцією створення єдиної системи фондової торгівлі, де має забезпечуватися усе зосередження попиту і пропозиції щодо цінних паперів та шляхом їх співставлення – визначення єдиних ринкових цін на цінні папери, уніфікованого укладання та реєстрації угод з купівлі та продажу їх на всій території країни.

До чого може привести сьогодинішній стан ринку в Україні? Негативними наслідками цього процесу для Української фондової біржі і київського фінансового ринку, як центрального в Україні, можуть стати: масовий вихід з українського фондового ринку іноземних інвесторів і фінансових інститутів після закінчення грошової приватизації та постприватизаційного перерозподілу власності на іноземні фондові ринки як більш надійні і звичні; а звідси подальше зменшення обсягів українського фондового ринку, його провінціалізація. Цього, ми впевнені, допустити не можна. І це не лише проблема Української фондової біржі, а й усіх економічних інституцій країни, Спілки економістів України у цілому.

В умовах загальної глобалізації фінансових ринків Україна має обрати шлях цивілізованої інтеграції – до євроінтеграції та вступу до СОТ, не забуваючи про свої національні інтереси.

Підвищення конкурентоспроможності українського фондового ринку і цивілізована інтеграція до міжнародних ринків капіталу повинні стати пріоритетами державної політики на фондовому та фінансовому ринках України. Держава повинна грати одну з провідних ролей на фінансовому ринку, врегульовувати основні процеси його функціонування, але, звичайно, знати межу і не руйнувати ринок зарегульованістю.

Які можна визначити основні напрями нашої діяльності на найближчий час? Перш за все, це забезпечення вираженого державного протекціонізму до національних інститутів інфраструктури фінансового ринку.

Це проведення більш сприятливої і гнучкої державної політики регулювання, оподаткування та ціноутворення. Якщо держава не зможе прискорити дію діалектичного механізму регуляції та дерегуляції фінансового ринку, державного впливу водночас із сприянням конкуренції, то більш конкурентоспроможні і врегульовані ринки просто відберуть наш фондовий ринок.

Керуючись затвердженою Верховною Радою Програмою діяльності Кабінету Міністрів України «Назустріч людям», намагаючись максимально сприяти безумовному виконанню її положень, з метою активізації функціонування національного фінансового ринку, створення умов для його капіталізації, забезпечення прозорості правил і дій усіх його суб'єктів прошу учасників конференції та Пленуму Правління Спілки економістів України схвалити розроблені Президією Спілки Рекомендації, проект яких ви маєте.

Мова йде про вирішення питань спрощення процедур входження іноземного інвестора на фондовий ринок України, удосконалення у цьому плані чинного законодавства.

Слід забезпечити рівні можливості для учасників фондового ринку на засадах добросовісної конкуренції, вираженого державного протекціонізму щодо національних структур фондового ринку, стимулювання всебічного розвитку

інфраструктури ринку, спрямованості на впровадження нових фінансових послуг, інструментів та технологій.

Перш за все, це стосується функціонування реальної діючої інфраструктури ринку, кожного її сегмента.

Нинішня ситуація, жорстка конкуренція, що мають місце, зобов'язують правління УФБ працювати ефективно, гнучко, оперативно, підвищувати якість усіх послуг, що надаються біржею. Вважаю, що у цьому нас підтримують усі організації Спілки економістів України.

І ще. У цьому році УФБ відзначатиме 14 річницю своєї діяльності. А Спілка економістів України – 15 річницю. Ці річниці в історичному вимірі – лише миттєвість. Миттєвість – та не для життя окремої людини чи окремої організації. Кожний з нас самостійно переживає кожен хвилину свого життя. Що ж стосується такої структури як Українська фондова біржа, яка в молодій Україні багатьом була зовсім незрозумілою, то її тринадцятирічний шлях стверджує, що УФБ була і є потрібною для держави, важливою ланкою економічних ринкових перетворень.

Відомо, що зірки ніколи не відхиляються від своїх орбіт. Ніколи не відхилялася від своєї дороги і Українська фондова біржа. Вона йшла непротореними шляхами, прокладаючи цим самим дорогу для інших структур та інституцій фінансового ринку країни.

Як першопроходець, сама торувала свій шлях, формувала свою орбіту, і була незмінною у своїй головній ідеї протягом усіх років, яка міститься в Концепції УФБ 1991 р., в Концепції розвитку УФБ 1997 р., в Концепції єдиної системи фондової торгівлі 2000 року. Яка ж головна ідея?

Це централізований, ліквідний, прозорий, гарантований і зрозумілий для вітчизняних та іноземних інвесторів фондовий ринок України, інтегрований у міжнародні ринки цінних паперів.

2.2. Рекомендації Міжнародної економічної українсько-німецької конференції «Стандарти прозорості

на конкурентоспроможному фондовому ринку та в банківській системі України» (схвалені четвертим Пленумом Правління Спілки економістів України 22 квітня 2005 р.)

Учасники міжнародної економічної українсько-німецької конференції, Пленуму Правління Спілки економістів України відзначають, що, не дивлячись на наявність в цілому позитивних тенденцій у розвитку вітчизняного фондового ринку, його нинішній стан не є задовільним. Фондовий ринок в Україні поки що не став прозорим, не став цивілізованим.

Головною проблемою фондового ринку України є несприятливий інвестиційний клімат, низький рівень захисту прав власників і покупців цінних паперів та незадовільний стан механізмів їх забезпечення: правових, регуляторних, судових. Як наслідок — невисокий інвестиційний рейтинг країни.

Нині в Україні склалася ситуація, коли розвиток ринку стримують застарілі рамки діючого законодавства. Так, правова неврегульованість багатьох питань функціонування фондового ринку і корпоративного сектору економіки породжує численні корпоративні конфлікти, призводить до зниження рівня захисту прав власників цінних паперів та інших інвесторів. Неприйняття Верховною Радою України в новій редакції базових законів про акціонерні товариства, про іпотечні цінні папери, про національну депозитарну систему, про цінні папери і фондову біржу, про деривативи, про Фонд державного майна та деяких інших стримує створення адекватної нормативне — правової бази для розвитку цивілізованого фондового ринку.

Проблемою для України на даний час є також складність формування потужних фінансових посередників у зв'язку з тим, що їх капітал та залучені кошти не є такими, які можна було б співставити з потребами економіки. В розвинених зарубіжних країнах, як відомо, основними покупцями корпоративних облігацій на фондовому ринку є страхові компанії та недержавні пенсійні фонди. Банки, як інвестори, відіграють значно меншу роль на іноземних ринках.

Серйозні недоліки мають місце і в організації торгівлі на фондовому ринку. Міжнародні стандарти і практика визначають обов'язковість централізованого фондового ринку, який забезпечує, перш за все, справедливе та прозоре ціноутворення. В розвинених європейських країнах існує єдина загальнонаціональна система фондової торгівлі на єдиній торговій платформі, що об'єднує в собі усіх учасників ринку.

В Україні ж, незважаючи на світові тенденції, створюється безліч фондових бірж, ТІС, зберігачів, реєстраторів, депозитаріїв, які працюють за різними своїми правилами та технологіями, створюючи умови для корупції і тіньової приватизації.

Така ситуація не сприяє розвитку вітчизняного фондового ринку. Вона розрізняє його учасників, гальмує розвиток як фінансового ринку, так й економіки держави в цілому.

Керуючись затвердженою Верховною Радою України Програмою діяльності Кабінету Міністрів України «Назустріч людям», намагаючись максимально сприяти безумовному виконанню всіх її положень, з метою активізації функціонування вітчизняного фондового ринку, створення умов для його капіталізації, забезпечення прозорості правил і процедури дій його учасників, вважаємо найважливішими пріоритетами для забезпечення цивілізованих стандартів прозорості і відкритості на фондовому ринку та в банківській системі України вирішення наступних завдань:

1. Удосконалення чинного законодавства щодо функціонування ринку цінних паперів та наближення його до законодавства країн ЄС. Перш за все необхідно невідкладно прийняти в новій редакції чи внести зміни до базових законодавчих актів: про цінні папери і фондову біржу, про іпотечні цінні папери, про похідні цінні папери, про національний депозитарій і особливості електронного обігу цінних паперів в Україні, про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні, про деривативи, про Фонд державного майна та деяких інших.

У сфері регулювання корпоративних відносин слід якнайшвидше прийняти закон про акціонерні товариства, а також внести зміни до закону про господарські товариства та у відповідні розділи Цивільного і Господарського кодексів, що регулюють питання випуску та обігу цінних паперів, корпоративних відносин.

Потребує вдосконалення і правового врегулювання система захисту прав інвесторів шляхом встановлення законодавчих вимог щодо порядку розкриття інформації на фондовому ринку, забезпечення постійного контролю за діяльністю інформаційних і рейтингових агентств, посилення ролі Держкомісії з цінних паперів та фондового ринку у питаннях оприлюднення річних звітів акціонерних товариств у засобах масової інформації та на електронних сайтах Комісії.

2. Забезпечення виваженого державного протекціонізму до національних інститутів інфраструктури фондового ринку України при одночасному спрощенні процедури входження на наш ринок іноземного інвестора.

Підвищення конкурентоспроможності вітчизняного фондового ринку і цивілізована інтеграція до міжнародних ринків капіталу повинні стати, в умовах глобалізації фінансових ринків, пріоритетами державної політики на фондовому та фінансовому ринках України.

3. Вжиття невідкладних заходів щодо удосконалення правил торгівлі, норм обігу цінних паперів й серйозне посилення вимог щодо дотримання міжнародних стандартів у торгівлі цінними паперами, особливо на неорганізованому ринку цінних паперів.

З метою істотного зменшення зловживань та тіньових кримінальних схем приватизації вже найближчим часом зосередити торгівлю корпоративними цінними паперами, емітованими приватизованими підприємствами (у тому числі при їх первинній емісії), виключно на фондових біржах. В першу чергу це стосується підприємств — природних монополістів та тих, що мають стратегічне значення для економіки і

безпеки держави, як це передбачено Програмою діяльності Кабінету Міністрів України «Назустріч людям».

4. Розроблення та затвердження Верховною Радою України Концепції створення в Україні Єдиної системи фондової торгівлі, де мають зосереджуватися весь попит і пропозиції щодо цінних паперів та шляхом їх співставлення визначатися єдині ринкові ціни на цінні папери, укладатися та реєструватися угоди купівлі та продажу на всій території країни.

5. Удосконалення інституціональної інфраструктури шляхом створення повноцінних високо професійних ринкових інститутів: депозитаріїв, дилерів – маркет-мейкерів, інститутів спільного інвестування (пайових та корпоративних інвестиційних фондів), рейтингових агентств тощо. Розвиток національної депозитарної системи, уніфікація роботи реєстраторів, зберігачів, депозитаріїв, централізація депозитарного обліку на рівні єдиного центрального повнофункціонального (клірингового) депозитарію, поєднання облікової функції з операціями по розрахунках та клірингу (заліку взаємних зобов'язань).

6. Розвиток фінансових інститутів, підвищення ринкових характеристик акцій українських емітентів, забезпечення сприятливого інвестиційного клімату потребує вжиття наступних заходів:

- розробка і затвердження Концепції перспективного інноваційного розвитку;

- розвиток страхового ринку України, наближення законодавства щодо страхування до законодавства країн Євросоюзу;

- розвиток системи недержавних пенсійних фондів та наближення законодавства щодо їх функціонування до законодавства країн Євросоюзу;

- розвиток практики використання корпоративних облігацій для фінансування інноваційних проєктів;

- нарощування капіталу банківської системи за рахунок підвищення надійності та ефективності її роботи і вимог до

рівня капіталізації, стимулювання процесу злиття та поглинання дрібних банків;

- державне стимулювання реінвестиційної діяльності підприємств;

- заохочення виходу на ринок дрібного національного інвестора – населення України.

7. З метою зосередження торгівлі цінними паперами на регульованому ринку законодавчо закріпити наступні норми:

- цінні папери відкритих акціонерних товариств обертаться тільки на організаційно оформленому біржовому ринку, а саме на фондовій біржі;

- угоди з купівлі-продажу цінних паперів, укладені поза фондовою біржею, вважаються недійсними і не приймаються до судового розгляду;

- пільгове оподаткування угод з купівлі-продажу цінних паперів, укладених на фондовій біржі;

- лістинг цінних паперів здійснюють тільки фондові біржі;

- інститути спільного інвестування, страхові компанії та пенсійні фонди працюють виключно на біржовому ринку.

Ці заходи, на одностайну думку учасників конференції та Пленуму Правління спілки економістів України, створять реальні умови для конкурентоспроможності фондового ринку та банківської системи України.

3. П'ЯТИЙ ПЛЕНУМ ПРАВЛІННЯ СПІЛКИ ЕКОНОМІСТІВ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ НА ТЕМУ:

«КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: МЕНЕДЖМЕНТ, ФІНАНСИ, АУДИТ»

(4–5 травня 2006 р., м. Рівне)

3.1. Пленарна доповідь «Вдосконалення корпоративного управління як засіб залучення інвестицій механізмами фондового ринку» (доповідач – Президент Спілки економістів України, Заслужений економіст України, академік, професор В.В.Оскольський)

Проблема, яку розглядає наша конференція, є актуальною і дуже вагомою. І актуальність цієї проблеми не спадає. Досить згадати корпоративні конфлікти за право володіння обленергокомпаніями, суперечки за земельні ділянки в аеропорту «Бориспіль», десятки і десятки позовів акціонерів до судових органів різних рівнів щодо розподілу акцій, прав власності, реєстраторів тощо.

Одним з головних чинників, що впливає на успішну діяльність товариства, є можливість його доступу до інвестиційних ресурсів. Водночас товариство не може розраховувати на довіру інвесторів та надходження зовнішнього фінансування, якщо воно не вживає заходів по запровадженню ефективного корпоративного управління, тобто належного захисту прав інвесторів, надійних механізмів управління та контролю, відкритості і прозорості своєї діяльності.

У широкому розумінні корпоративне управління, як відомо, – це механізм, за допомогою якого спрямовується та контролюється діяльність компанії, товариства. В рамках корпоративного управління визначається, яким чином інвестори (акціонери) здійснюють контроль за діяльністю менеджерів, а також, яку відповідальність несуть менеджери перед інвесторами за результати діяльності компанії. Належна система корпоративного управління дозволяє інвесторам (акціонерам, власникам) бути впевненими в тому, що менеджмент компанії розумно використовує їх кошти у вигляді інвестицій для фінансово-господарської діяльності задля збільшення вартості частки у власності інвесторів в акціонерному капіталі товариства.

Корпоративне управління слід, на мій погляд, розглядати у таких взаємопов'язаних системах:

- власники (акціонери, інвестори) – менеджмент компанії – одна система;
- друга: менеджмент – працівники компанії;
- далі: власники – працівники компанії, хоча частіш за все цей зв'язок здійснюється опосередковано;

- нарешті, власники, менеджмент – треті зацікавлені особи: держава, споживачі продукції підприємства, кредитори, громадськість тощо.

Тобто, сутністю корпоративного управління є система відносин між власниками товариства, його менеджерами і зацікавленими особами для забезпечення ефективної діяльності товариства, рівноваги впливу та балансу інтересів учасників корпоративних відносин.

Корпоративне управління важливе як для самої компанії, так і для держави в цілому.

Важливість корпоративного управління для окремого товариства полягає у його внеску у підвищення конкурентоздатності та економічної ефективності підприємства завдяки забезпеченню таких умов:

- належної уваги до інтересів акціонерів;
- рівноваги впливу та балансу інтересів учасників корпоративних відносин;
- фінансової прозорості;
- впровадження правил ефективного менеджменту і належного контролю.

Важливість корпоративного управління для держави обумовлена його впливом на соціальний та економічний розвиток країни через:

- сприяння розвитку інвестиційних процесів, перш за все механізмами фондового ринку, забезпечення впевненості та підвищення довіри інвесторів;
- підвищення ефективності використання капіталу і діяльності підприємств;
- урахування інтересів широкого кола зацікавлених осіб, що забезпечують здійснення товариствами діяльності на зростання економіки, а, значить, на зростання національного багатства.

Важливе корпоративне управління і для окремих громадян-власників, менеджерів, найманих працівників, інших осіб, задіяних в корпоративних відносинах.

У світі існують загальноприйняті принципи, стандарти, які лежать в основі ефективного корпоративного управління і можуть бути застосовані у широкому діапазоні правових, економічних та політичних умов. Поява таких стандартів корпоративного управління обумовлена зростанням уваги до цих питань в умовах глобалізації фінансових та господарських ринків, лібералізації руху капіталів, інтернаціоналізації економіки в цілому.

Сьогодні вдосконалення корпоративного управління на національному рівні є важливим напрямом у багатьох країнах. Одним з інструментів тут є запровадження національних основних принципів чи кодексів корпоративного управління. Приводом для впровадження в життя таких кодексів стали такі фактори:

- по-перше, усвідомлення необхідності врегулювання проблем корпоративного управління не лише на рівні законодавства, а й запровадження етичних норм у практику корпоративного управління;

- по-друге, сприйняття корпоративного управління як важливого фактору економічного розвитку та необхідної умови роботи компанії у конкурентному середовищі.

Корпоративне управління є невід'ємною складовою ринкової економіки, умовою для розвитку державного і приватного підприємництва, засобом підвищення конкурентоспроможності підприємств, в цілому покращення показників економічної діяльності.

Тобто національний кодекс корпоративного управління має враховувати як законодавчі акти, так і морально-етичні норми. Це стосується і нашої країни.

Сьогодні економіка України переживає період усвідомлення переходу до нових організаційно-правових форм ведення бізнесу. Постприватизаційні процеси на підприємствах вимагають особливої уваги та копіткої роботи з удосконалення корпоративного управління.

У 19-му столітті більшість підприємств мали одного власника. Він одночасно був і керівником. Оскільки власник і

керівник поєднували ці функції, то проблем конфлікту власника і керівника не існувало.

А з появою сучасних корпорацій як раз і виникла проблема корпоративного управління – проблема забезпечення того, щоб менеджмент – керівники компаній – діяли в інтересах їх реальних власників – акціонерів, які не беруть активної участі в щоденному управлінні справами компанії. У більш загальному розумінні, це проблема забезпечення того, щоб керівники управляли товариством належним чином в інтересах усіх зацікавлених сторін – акціонерів, кредиторів, працівників, постачальників, клієнтів, інвесторів та суспільства в цілому. Власники, які безпосередньо не беруть участі в управлінні компанією, не володіють достатньою інформацією про її діяльність. Якщо їм належить незначний відсоток акцій компанії, то, можливо, їм навіть не варто витрачати час на отримання достатнього обсягу інформації та контроль за діяльністю менеджерів. Більше того, якщо один з власників докладає зусиль, контролюючи діяльність керівників, то інші власники можуть скористатися з цього і звільнити себе від зайвого клопоту.

Всі ці та інші проблеми зумовлюють необхідність створення певної моделі корпоративного управління, яка забезпечила б ефективність управління компаніями їх менеджментом.

Створення системи корпоративного управління підприємствами сьогодні пов'язане з ефективністю захисту прав акціонерів, розвитком корпоративної культури всіх тих, хто має відношення до бізнесу (держава, акціонери, менеджери і працівники підприємства, постачальники, кредитори тощо).

В світі існує декілька моделей корпоративного управління.

Англо-американська модель базується на наданні акціонерам як на груповому, так і на індивідуальному рівні ефективних засобів захисту своїх інтересів та вимагає повного і точного розкриття інформації. Така модель дозволяє залучати кошти від широкого кола осіб, і характерним для неї є наявність великої кількості дрібних акціонерів, що, з точки зору розподілу ризиків та можливостей залучення капіталу, є

незаперечною перевагою. Однак у чистому виді ця модель існує лише у Великобританії та США. Це можна пояснити тим, що таку систему захисту прав акціонерів надзвичайно важко розробити та ще важче впровадити.

Потенційно більш придатною для країн з перехідною економікою є «німецька» модель, за якою великі банки, які одночасно є власниками і кредиторами, відіграють провідну роль в корпоративному управлінні. Завдяки тісній взаємодії з клієнтами банки можуть вирішувати проблеми розкриття інформації про діяльність компанії, використовуючи інформацію, накопичену про неї як про позичальника.

Практична діяльність світових корпорацій з різними управлінськими системами довела успішність обох моделей, які базуються на єдиних принципах корпоративного управління. Серед них такі:

- визначення корпоративних прав акціонерів та забезпечення їх належного захисту;
- рівноправність акціонерів;
- врахування легітимних інтересів зацікавлених осіб – визнання передбачених законом прав таких осіб, заохочування активного співробітництва між товариством та ними у створенні добробуту, робочих місць, ефективності діяльності та забезпеченні фінансової стабільності товариства;
- розкриття інформації та прозорість;
- розмежування повноважень органів управління;
- дієвість, незалежність і відповідальність органів управління компанією.

На сьогодні в Україні більшу частину приватного сектору економіки складають підприємства, які в результаті приватизації набули форми акціонерних товариств. Акціонерні товариства поступово проходять перший період адаптації до нових економічних умов, визначають основні напрямки свого розвитку, формують працездатні колективи та активізують пошук фінансових ресурсів для здійснення своїх стратегічних планів. Окремі економічні складнощі сучасного періоду, такі як криза неплатежів, дефіцит бюджету, інфляція, бартеризація,

тіньова економіка тільки підвищують інтерес до більш дешевого, в порівнянні з банківськими кредитами, ринку акціонерного капіталу. При цьому, запровадження ефективної системи корпоративного управління має в цілому вирішальне значення для розвитку промислового та фінансового секторів економіки України.

Оскільки між учасниками корпоративних відносин дуже часто виникають конфлікти, важливо чітко знати права і обов'язки всіх зацікавлених сторін. Навіть якщо конфлікту не існує, обізнаність в питаннях корпоративного управління не лише не завадить, але й буде, безумовно, дуже корисною. Корпоративне управління створює правове поле для визначення прав і відповідальності різних сторін корпорації. Розуміння питань корпоративного управління дозволяє кожній із сторін планувати і здійснювати свою стратегію та оцінювати поведінку інших сторін. Знання основ корпоративного законодавства важливе тому що, по-перше, воно визначає права та обов'язки сторін і тим самим забезпечує основу для їх співробітництва, і по-друге, дозволяє зацікавленим сторонам виявляти недоліки самого законодавства та удосконалювати його.

Що стосується проблеми корпоративного управління в Україні, то її можна визначити декількома словами. Перш за все, це недовіра до акціонерної форми власності, неможливість залучати кошти вітчизняних та іноземних інвесторів для розвитку фінансово-господарської діяльності акціонерних товариств, що призводить до невдач у їх діяльності, конфлікту інтересів усіх учасників корпоративних відносин та погіршує економічну ситуацію в цілому.

Дійсно, колеги, корпоративне управління на практиці сприяє реструктуризації підприємств, модернізації виробничих фондів та дозволяє виходити зі своєю продукцією на нові ринки збуту. Підприємство отримує можливість залучати капітал, а інвестори впевнені в тому, що їх права захищені, та наданий ними капітал використовується ефективно. Але якщо законодавство та внутрішні документи

підприємства дозволяють керівництву або акціонеру – власнику контрольного пакету акцій – використовувати діяльність акціонерного товариства для особистого збагачення, то не буде ані надання кредитів, ані інвестування в акції цього товариства, ані підвищення ефективності його діяльності.

Дозвольте тепер виділити деякі основні проблемні аспекти корпоративного управління та шляхи їх вирішення.

Управління державними корпоративними правами.

Зрозуміло, що розвивати корпоративне управління та корпоративну культуру необхідно системно, за допомогою державних програм.

У межах програми корпоративного управління слід забезпечити упорядкування правового поля, вжити організаційних заходів з боку держави по впровадженню відповідних світових норм і стандартів, здійснити масове навчання тих, хто має відношення до вирішення цієї проблеми.

Особлива роль тут відводиться державі як крупнішому акціонеру, за яким у процесі приватизації закріплено величезну частку корпоративних прав. Є такі корпоративні права, що закріплені за державою на період приватизації, тобто на рік-півтора, а є й такі, що спеціальним рішенням уряду залишатимуться за державою на три-п'ять років. Із категорії останніх налічується на сьогодні більше 150 пакетів. Решта є проміжними, які, по суті, державі не потрібні. І біда у тому, що 90% цих проміжних корпоративних прав залишається за державою на строк значно більше року. А ставлення до них є як до тимчасових, як до явища, яким нібито й займатися не слід. Але всім відомо, що немає нічого більш постійного, ніж тимчасове. Тому потрібно змінювати підхід до прав у таких АТ і якомога швидше знайти механізм скорішого виходу держави з тих АТ, де вона відчуває себе тимчасовим власником. У тих АТ, де держава має контрольний пакет акцій, збитки у 12 разів перевищують прибуток. Не кращим є стан управління державними корпоративними правами і у холдингових компаніях.

Чому ж держава так погано керує своїми корпоративними правами? По-перше, слабо здійснюється контроль за роботою виконавчих органів АТ з боку держави як власника. По-друге, представники держави в органах управління не досить уявляють свої функції, а тим паче їх виконують. По-третє, ці представники мають низький рівень кваліфікації і відповідальності щодо цієї справи. Важко чекати на добре виконання зазначених обов'язків від чиновника Фонду Держмайна України, який, крім того має ще десяток посадових функцій. Він не готовий до управлінської діяльності, а держава не створює для цього відповідні умови. Сьогодні спостерігається, м'яко кажучи, безсистемний, хаотичний характер управління корпоративними правами з боку держави.

На результати діяльності корпоративного сектору економіки негативно впливає і низька кваліфікація самого менеджменту тих підприємств, де держава є присутньою, його невідповідність до роботи у ринкових умовах. Основним елементом вирішення цієї проблеми є прийняття Закону України «Про управління об'єктами державної власності», який кілька років переміщується по кабінетах у міністерствах і відомствах.

Інша проблема – законодавче врегулювання правових відносин у корпоративному управлінні.

Насамперед поза увагою законодавців залишилося важливе питання регулювання діяльності закритих акціонерних товариств. Двох норм, в яких зазначаються особливості правового режиму ЗАТ (ст. 25 та 29 Закону України «Про господарські товариства»), вкрай недостатньо.

Не послідовними є норми законодавства щодо оплати акціонерними товариствами придбаних ними акцій. Вони призводять до обігу неповністю оплачених цінних паперів, що значно знижує їх ліквідність.

Чинне законодавство лише в загальних рисах характеризує процеси реорганізації товариств, що на практиці призводить до чисельних порушень прав його акціонерів та кредиторів.

Поза увагою залишається питання виплати товариством дивідендів своїм акціонерам. З метою попередження можливих зловживань з боку правління товариства необхідно врегулювати питання щодо форми та строків виплати дивідендів. Крім того, існує проблема подвійного оподаткування дивідендів: перший раз — як частини прибутку товариства і другий — як частини особистого доходу.

Залишається неврегульованим забезпечення прав меншості акціонерів, можливості отримання пропорційного представництва у керівних органах. Кумулятивне голосування практично не застосовується.

Інформація про результати діяльності товариства, як правило, недоступна для дрібних інвесторів. Є випадки замовчування інформації про проведення загальних зборів, їх порядок денний, недопущення на них окремих акціонерів, проведення загальних зборів в місцях, недоступних для дрібних акціонерів (буває, що і за кордоном).

Законодавчого врегулювання також потребують питання діяльності дочірніх підприємств акціонерних товариств, порядку збільшення статутного фонду, здійснення ними угод, використання інсайдерської інформації посадовими особами акціонерного товариства та інші.

Отже, ситуація, яка склалася з корпоративним управлінням в Україні, його законодавчим регулюванням та реальним запровадженням його принципів, потребує прийняття перш за все Закону України «Про акціонерні товариства», який має забезпечити захист прав акціонерів й кредиторів та створення в Україні сприятливого інвестиційного клімату. У проекті Закону, який, до речі, з 1998 р. знаходиться у Верховній Раді, зроблена спроба максимально збалансувати інтереси акціонерів меншості та стратегічного інвестора. Для цього передбачається захист прав дрібних акціонерів та надання стратегічним інвесторам більше можливостей для проведення реструктуризації і здійснення управління товариствами. У разі прийняття цей Закон значно детальніше регулюватиме частину питань, які тепер регулюються Законом

України «Про господарські товариства», та охоплюватиме багато інших питань, що стосуються акціонерних товариств.

Незважаючи на всі недоліки, можна відзначити, що за останні роки в Україні намітився помітний прогрес у вирішенні питань управління акціонерними товариствами, захисту прав акціонерів на законодавчому рівні. Верховна Рада прийняла Закон «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні фонди)», Президентом України підписаний Указ «Про додаткові заходи щодо розвитку фондового ринку України», Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку погоджені Рекомендації з кращої практики корпоративного управління для акціонерних товариств України. У 2003 р. розроблені Принципи корпоративного управління, які мають в основному декларативний характер, тому з метою розвитку корпоративних відносин та підвищення рівня стимулювання інвестицій в Україну необхідно прийняти ще низку законодавчих актів, удосконалити наявні закони та нормативні документи.

В першу чергу це стосується врегулювання тих аспектів корпоративного управління, які ще не знайшли відображення в нормативній базі. Ефективність корпоративного управління, розширення можливостей залучення у вітчизняну економіку внутрішніх і зовнішніх інвестицій визначаються також наявністю дієвих механізмів реалізації прав та законних інтересів інвесторів.

Необхідною умовою вирішення цих питань, на мою думку, має стати розробка та прийняття *Кодексу корпоративного управління*. Такі кодекси, як я вже говорив, створені у ряді розвинутих країн.

У деяких країнах (наприклад, у Великобританії, Канаді) компанії, які бажають бути включені до лістингу національної фондової біржі, повинні зазначати, чи вони виконують вимоги такого кодексу або пояснювати причини відхилень від тих чи інших його принципів. Існує два підходи до впровадження таких кодексів: або включення їх до національного законодавчого поля, або надання їм характеру рекомендацій,

виконання яких стає престижним для АТ – адже вони містять звід правил та стандартів, якими може скористатися будь-яка компанія, що піклується про свою репутацію і розробляє свій власний аналогічний кодекс.

В галузі корпоративного права в першу чергу необхідно звернути увагу на:

- розширення сфери моніторингу дій керівництва підприємства і великих акціонерів з боку спостережних рад та дрібних акціонерів;

- посилення відповідальності за угоди, які здійснюються з використанням службової інформації;

- уточнення поняття «афілійована особа», посилення повноважень із застосування заходів відповідальності за вчинення угод менеджерами за наявності конфлікту інтересів;

- розширення вимог до розкриття інформації і відповідальності за зміст інформації, що розкривається;

- обмеження перехресного володіння акціями;

- підвищення вимог до відповідальності незалежних оцінювачів та аудиторів у випадках їх обов'язкового залучення до оцінки майнових об'єктів;

- удосконалення поняття «сумлінний набувач» як підстави для визнання угод недійсними, знаходячи розумний баланс між поновленням порушених прав власників і стабільністю та інтересами підприємств;

- посилення відповідальності посадових осіб, керівників і контролюючих акціонерів за заподіяння збитків акціонерному товариству або окремим акціонерам.

Все це не означає, що необхідна абсолютна і беззастережна підтримка з боку закону і держави лише дрібних акціонерів проти великих утримувачів. Йдеться про домінування загально-го принципу захисту прав власності. Заходи, що приймаються, повинні бути спрямовані на створення дієвого в сучасних вітчизняних реаліях механізму контролю, який міг би ускладнити інсайдерам маніпуляції з активами, що можуть заподіяти шкоду як самому підприємству, так і іншим акціонерам, кредиторам і державі.

Характерними ознаками сучасного корпоративного управління в Україні, які необхідно врахувати та врегулювати, є:

- недосконалість наявної правової бази;
- нехтування або пряме порушення прав та законних інтересів акціонерів;
- відсутність надійних механізмів реалізації та ефективного захисту прав та інтересів інвесторів;
- відсутність прозорості діяльності акціонерних товариств;
- недостатня координація дій органів державного управління у сфері регулювання корпоративних відносин;
- неефективність управління державними корпоративними правами;
- недостатній рівень корпоративної культури;
- невідповідність теперішньої практики корпоративного управління загальноприйнятим цивілізованим принципам та неготовність діючих товариств до їх опанування.

Варто зазначити, що нині існує нагальна потреба у здійсненні найсерйозніших кроків із забезпечення ефективного застосування та виконання чинних законів та нормативів. На жаль, переважна більшість суддів і судів в цілому не має достатнього рівня кваліфікації для вирішення питань корпоративних відносин.

Назріла потреба у розробці закону про афілійовані особи, в якому повинні бути визначені чіткі критерії, види найбільш очевидної підпорядкованості і встановлений порядок розкриття такої інформації.

На мій погляд, доцільною є розробка і прийняття спеціального закону, який би чітко установив відповідальність осіб, які володіють службовою (інсайдерською) інформацією, за вчинення угод із використанням такої інформації у своїх особистих інтересах (з одержанням незаконного прибутку) або за передачу такої інформації для укладання угод третіми особами. До цього закону повинні бути включені норми, які визначають коло осіб, які володіють службовою інформацією; норми, що встановлюють заборону на використання ними такої

інформації для укладання угод і передачу її для вчинення угод третім особам; санкції і методи контролю з боку держави.

Звичайно, найближчим часом навряд чи можна сподіватися на різке якісне покращення у сфері корпоративного управління. Але очевидно, що усвідомлення взаємозв'язку між перспективами економічного зростання, залученням інвестицій і значним підвищенням рівня корпоративної культури, ефективності виконання законів та нормативних актів повинно стати важливим фактором, який спонукає органи державного управління якомога скоріше покращити модель корпоративного управління в Україні.

Важливим напрямом корпоративного управління має стати інвестиційно-інноваційна політика.

Адже помилки у спрямуванні коштів у малоефективні, недостатньо обґрунтовані проекти призвели практично до припинення інвестиційних процесів і, як наслідок, – до зниження обсягів виробництва. У зв'язку зі складним фінансовим становищем економіки більшість засад та елементів економічного механізму стимулювання реалізації інвестиційної політики не знайшли широкого практичного втілення (саме: пільгові позики, субсидії, пряме фінансування і кредитування з бюджету, держзамовлення на інноваційну продукцію, пільгове оподаткування інвесторів тощо). Це негативно вплинуло на стан інвестиційної діяльності, а значить, і на корпоративне управління підприємств. Обсяг інвестицій до ВВП знаходиться у нас на рівні 15-20%, тоді як в розвинутих країнах від складає 30-40%.

За роки незалежності України кількість підприємств, які здійснюють інновації, не тільки не зросла, а навпаки – зменшилась. Тільки 12,3% промислових підприємств у 2004 р. здійснювали інновації, тоді як в розвинутих країнах – 60-70%. Однак з цих наших підприємств лише незначна їх кількість виробляла інноваційну продукцію, частка якої не перевищувала 6% загального обсягу промислової продукції. Основою української економіки залишаються морально і фізично застарілі технології. Ступінь зношення промислових

основних фондів майже досяг 60-ти відсоткової межі. Щорічно відновлюється всього 4% основних фондів. Як наслідок — в умовах глобалізації вітчизняна продукція втрачає конкурентоспроможність. Нормою стало технічне відставання виробництва. Понад 90% продукції, що виробляється промисловістю України, не має сучасного рівня науково-технічного забезпечення. Наприклад, посідаючи сьоме місце у світі серед виробників сталі, Україна потребує кардинального оновлення технологій виробництва сталі та прокату. За технічним рівнем вона належить до однієї з найвідсталіших у світі – застаріле обладнання, технології, нехтування екологічною безпекою. Є тут завдання для корпоративного управління? Безумовно.

Далі. Частка країни на світовому ринку високотехнологічної продукції, який оцінюється у 2,5-3 трлн доларів США, становить близько 0,1%.

В той же час ми маємо надзвичайно великі можливості розвитку та впровадження високих технологій. За окремими напрямками фундаментальної науки Україна знаходиться серед світових лідерів у дослідженні проблем в галузі фізики, математики, інформатики, хімії, біології, прикладних розробок у сфері лазерної та кріогенної техніки, нових матеріалів, аерокосмічної та авіаційної техніки, окремих зразків озброєння і військової техніки, засобів зв'язку і телекомунікації!, програмних продуктів. На сьогодні Україна входить у вісімку держав, що мають науково-технічний потенціал для створення сучасної авіакосмічної техніки, і в десятку найбільших суднобудівних країн світу.

Однак існує значна невідповідність накопиченого науково-технічного потенціалу його реальному впровадженню у виробництво. Для подолання цього розриву необхідно створити базовий чотирикутник: держава - наука - інвестори - виробництво.

Необхідність переходу до інноваційного типу економічного зростання викликана тим, що екстенсивні фактори росту (сприятлива кон'юнктура на світових ринках, можливості

використання незадіяних виробничих потужностей, низка вартість робочої сили) майже повністю себе вичерпали. Підсумки останніх років свідчать про певне зростання ВВП та обсягів промислового виробництва, досягнення макроекономічної стабілізації. Проте не можна говорити про економічне зростання взагалі, не торкаючись проблем його якості, забезпечення прогресивних інноваційних змін. Тому стратегічним завданням має стати перехід до нової моделі економічного розвитку – економічної системи, розвиток якої відбуватиметься під впливом цілеспрямованого стимулювання інноваційно-інвестиційної перебудови економіки.

Зважаючи на реальні потреби підприємств, старіння основних фондів і витрати на амортизацію, зменшення інвестиційних можливостей держави, інвестиційний процес в Україні формується дуже повільно. Тут необхідно чітко визначитися з пріоритетами.

Економіка України сьогодні потребує довгострокових інвестицій обсягом 80-100 млрд грн з метою розширеного відтворення усіх сфер виробництва на інноваційній основі. Концептуальні засади стратегії соціально-економічного розвитку України на 2002–2011 роки передбачають забезпечення щорічних темпів зростання інвестицій в основний капітал на рівні 10-12%. Держава ж не здатна за рахунок бюджету в достатніх обсягах фінансувати інноваційно-інвестиційний розвиток підприємств. У 2003 р. частка інвестицій у дослідження та розвиток у Швеції становила 3,7% від ВВП, у США – 2,8%, у Німеччині – 2,4%, а в Україні – 1,3%, в тому числі з бюджету – всього 0,4%.

Зрозуміло, що підприємства не мають коштів для інвестиційної діяльності, у них хронічно не вистачає власних ресурсів для технічного розвитку. Якщо у 1990 р. амортизація – головний власний ресурс технічного оновлення – становила 10,9% всіх їх витрат, то зараз удвічі менше.

Основними факторами, що визначають інвестиційну активність, є фондовий ринок, ефективна грошово-кредитна політика, оптимальна, ґрунтовно капіталізована банківська

система, раціональне управління активами і грошовими потоками в інтересах розвитку виробництва та захисту прав інвесторів.

Залучення іноземних інвестицій поки що є складним процесом. За роки незалежності Україна змогла залучити трохи більше 9 млрд доларів США. За 2004 р. обсяг іноземних інвестицій в Україну становив менше 4% від іноземного капіталу, який надійшов у країни Центральної та Східної Європи. І іноземні інвестиції у нас в основному – до 70% – зосереджені в торгівлі, нерухомості, харчовій промисловості та фінансах. Тобто вони не спрямовуються на розвиток високотехнологічного, капіталоємного виробництва.

Таким чином, впровадження інвестиційно-інноваційної політики є широким полем для вдосконалення корпоративного управління.

Як і фондовий ринок.

Сьогодні в Україні створено більше 34 тис. акціонерних товариств, переважна частка яких – приватизовані державні підприємства. З 1998 по 2004 рік Держкомісією з цінних паперів та фондового ринку зареєстрований випуск акцій на суму майже 100 млрд гривень.

Та фондовий ринок поки що не став ефективним механізмом залучення інвестицій в реальний сектор економіки України. Основними причинами тут є макроекономічна та фінансова нестабільність, значний обсяг державної регуляції економіки, низький рівень капіталізації організованого ринку і, взагалі, незначна його частка в обігу цінних паперів, відсутність прозорого механізму ціноутворення, який може забезпечити лише фондова біржа.

Організований ринок корпоративних акцій залишається непривабливим для інвесторів через відсутність ліквідності, брак цікавих інструментів для інвестування, недостатню кількість інституціональних інвесторів, низьку інвестиційну привабливість емітентів, їх непрозорість, в цілому – низький рівень корпоративного управління, корпоративної культури.

Усі ці фактори значно гальмують роль та розвиток акціонерних товариств на ринку цінних паперів, знижують їх інвестиційну привабливість, не дозволяють підприємствам залучати довгострокові інвестиції, вигравати конкурентну боротьбу за іноземний капітал, розраховувати на внески внутрішнього інвестора.

Та перспективи фондовий ринок України має. Повинні з'явитися емітенти, які б відповідали певному рівню лістингу, мали депозитарне обслуговування та позитивну кредитну історію, були публічними компаніями. Появі компанії на публічному рівні сприятимуть скоординовані дії власників та менеджменту акціонерних товариств, об'єднаних спільним розумінням стратегічних завдань їх розвитку.

Сьогодні є характерною ситуація, коли акціонерні товариства демонструють позитивне ставлення до корпоративного управління, але разом з тим показують низькі показники дотримання стандартів кращої практики корпоративних відносин.

Тому слід наголосити на комплексному вирішенні проблем, що існують у сфері корпоративного управління. Треба усвідомити, що належне регулювання корпоративних відносин є неможливим виключно на рівні принципів та рекомендацій. Надійним підґрунтям для запровадження етичних норм у практику корпоративних відносин має бути відповідне правове поле, розробка і прийняття Кодексу корпоративного управління, про який вже йшлося.

Правовий вакуум, що існує сьогодні у сфері корпоративного управління, спричиняє численні порушення прав акціонерів, гальмування інвестиційних процесів і дозволяє зацікавленим особам нехтувати нормами чинного законодавства. Показовим тут є факт, що у Законі України «Про господарські товариства» взагалі немає жодної норми, спрямованої на захист прав міноритарних акціонерів.

Отже, якість корпоративного управління, а саме дотримання прав акціонерів, виплата дивідендів, прозорість процедур корпоративного управління, ефективні структура та

функції керівних органів товариства та інше, призводять до зростання власного капіталу акціонерного товариства. Це є одним з ключових факторів, що обумовлює інвестиційний клімат в країні, впливає на ефективність діяльності товариств та розвиток ринку цінних паперів.

Тому в рекомендаціях конференції і Пленуму Правління Спілки економістів України, на мою думку, слід відзначити:

- по-перше, вироблення єдиної виваженої державної політики корпоративного управління, перш за все шляхом удосконалення його нормативно-правової бази;

- по-друге, удосконалення системи управління корпоративними правами держави, уніфікація законодавчої та організаційної процедур відчуження державної власності;

- по-третє, забезпечення моніторингу і створення національних методик оцінки стану корпоративного управління;

- по-четверте, посилення державного контролю за додержанням прав акціонерів та усіх учасників корпоративних відносин;

- по-п'яте, чітке розмежування повноважень органів управління товариства, широкий доступ громадськості до інформації про його діяльність;

- по-шосте, подальше формування та розвиток інфраструктури фондового ринку, яка б відповідала світовому рівню та забезпечувала ефективний обіг цінних паперів;

- нарешті, по-сьоме: поширення міжнародних стандартів корпоративного управління в банківській системі, від якої багато в чому залежить реальний сектор економіки країни.

Дозвольте висловити впевненість, що обговорення цієї важливої теми на нашій конференції, прийняття відповідних рекомендацій дозволять удосконалити в Україні корпоративне управління, підвищити його ефективність та якість.

3.2. Рекомендації Міжнародної науково-практичної конференції «Корпоративне управління в Україні:

менеджмент, фінанси, аудит» (схвалені п'ятим Пленумом Правління Співки економістів України 5 травня 2006 р.)

Учасники Міжнародної науково-практичної конференції, Пленуму Правління Співки економістів України відзначають, що за останні роки в Україні намітився певний прогрес у вирішенні питань управління акціонерними товариствами, поширенні міжнародних стандартів корпоративного управління у корпоративних установах. Верховна Рада України прийняла закони «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)», «Про цінні папери і фондову біржу», Президентом України виданий Указ «Про додаткові заходи щодо розвитку фондового ринку України», Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку затверджені Принципи корпоративного управління.

Однак, понад десятирічна практика корпоративного управління в Україні засвідчує про наявність в цій сфері серйозних недоліків і суперечностей, що негативно впливає на ринкову трансформацію та економічний розвиток корпоративного сектору, гальмує стабільне економічне зростання в країні.

Учасники науково-практичної конференції відзначають, що найбільш складним питанням у процесі розвитку корпоративної форми управління підприємством стає проблема регулювання корпоративних відносин в акціонерному товаристві. Створивши директивним шляхом понад 35 тис. акціонерних товариств за короткий період масової приватизації, надавши право кожному громадянину на володіння майном колишніх державних підприємств, держава не забезпечила необхідну правову базу по управлінню такими товариствами. Ще й понині мільйони громадян, що стали власниками акцій, практично не одержують дивідендів від прибутку працюючих підприємств; дрібні акціонери не здійснюють впливу на діяльність менеджменту з управління компанією. Корупція і підпільний бізнес – ось наслідки такої політики. А переділ власності, пов'язаний з явно вираженим конфліктом інтересів різних груп акціонерів, продовжується і понині, створюючи штучні кризи, дестабілізуючи суспільство.

Узагальнення результатів процесів корпоратизації в господарському комплексі України дають можливість висловити наступні рекомендації.

1. Одним з головних чинників, що найбільше впливає на стан корпоративних відносин, є роль держави у взаємовідносинах з корпораціями. Відсутність єдиної державної політики щодо цього викликана недосконалістю нормативно-правової бази.

«Правовий вакуум», який сьогодні існує у сфері корпоративного управління, спричиняє численні порушення прав акціонерів, гальмування інвестиційних процесів, зниження конкурентоздатності та темпів економічного розвитку держави.

Тому для правового врегулювання процесів управління акціонерними товариствами, перш за все, слід завершити розгляд Верховною Радою зауважень, висловлених Президентом України до Закону України «Про управління об'єктами державної власності» у березні 2006 р. і невідкладно прийнята цей Закон. Бажано вже на першій сесії нового парламенту розглянути і прийняти в новій редакції Закон про акціонерні товариства, а до кінця поточного року розробити з урахуванням кращого світового досвіду та особливостей вітчизняної практики і затвердити Кодекс корпоративного управління.

2. В Україні переважну більшість підприємств було реформовано в акціонерні товариства. Проблемним питанням залишається якісний рівень їх роздержавлення. Особливості становлення акціонерної форми власності та оцінка результативності цього процесу характеризує фінансовий стан корпорацій різних видів економічної діяльності. Результати проведених досліджень свідчать про збитковість ряду корпоративних формувань, що пов'язано, насамперед, з неефективним управлінням корпоративною власністю акціонерних товариств.

Для виправлення становища конференція та Спілка економістів вважають за необхідне:

- удосконалити систему управління корпоративними правами держави;

- створити надійну систему протидії «тіньовій» приватизації, уніфікувати законодавчу та організаційну процедури відчуження об'єктів державної власності відповідно до законодавства з питань приватизації;

- удосконалити процес фінансового планування підприємств з різною часткою власності шляхом вироблення єдиних методологічних підходів до складання їх фінансових програм;

- впровадити прозорий механізм визначення частки прибутку, яка спрямовується до фонду сплати дивідендів членам акціонерних товариств;

- значно посилити відповідальність керівників підприємств за виконання показників фінансових планів та установити дієвий контроль з боку держави за виконанням умов трудових контрактів з керівниками підприємств;

- провести у першочерговому порядку аналіз результатів роботи збиткових державних підприємств та акціонерних товариств, у статутних фондах яких державна частка перевищує 50%, установити причини їх збитковості, а також вживати відповідні заходи, що до розірвання контрактів з керівництвом таких підприємств.

3. На сучасному етапі ринкових відносин в Україні надзвичайно актуальним для акціонерних товариств, які бажають підвищити свою конкурентоспроможність, є питання впровадження вмілого та послідовного корпоративного управління. З метою забезпечення моніторингу напрямків удосконалення організації корпоративного управління доцільно всебічно сприяти розробці національних методик оцінки стану корпоративного управління на основі чинників, які зумовлюють фактичний стан його організації в акціонерних товариствах.

4. Найважливішим елементом системи управління корпоративною власністю, через який здійснюється активний регулюючий вплив на корпоративні відносини в акціонерному

товаристві в цілому, є забезпечення захисту прав акціонерів, реалізація якого потребує:

- запровадження в практику діяльності акціонерних товариств Принципів корпоративного управління;
- посилення державного контролю за додержанням менеджерами прав акціонерів;
- удосконалення взаємодії між органами державної виконавчої влади, правоохоронними органами з метою запобігання та припинення порушень прав акціонерів;
- взаємодії з судовими органами щодо судових справ із захисту прав інвесторів;
- здійснення комплексу заходів з метою посилення ролі зовнішнього та внутрішнього аудиту фінансово-господарської діяльності виконавчих органів акціонерних товариств;
- сприяння створенню громадських організацій, предметом діяльності яких є захист прав акціонерів;
- відпрацювання дієвого механізму контролю, що забезпечить безумовне дотримання акціонерними товариствами прав та інтересів вкладників.

5. Потребує уваги питання мотивації та стимулювання активної участі всіх зацікавлених сторін у процесі корпоративного управління, що відповідає довгостроковим інтересам корпорацій. Врахування корпоративних інтересів потребує:

- здійснення контролю за дотриманням законних інтересів зацікавлених осіб під час зміни розміру статутного капіталу, придбання акціонерним товариством власних акцій, реорганізації та ліквідації товариства;
- посилення контролю і забезпечення прозорості при проведенні процедур банкрутства акціонерних товариств.

6. Ефективне корпоративне управління потребує прозорості у розкритті інформації. Сьогодні надто складно добитися розкриття інформації про цілі корпорації, власників крупних пакетів акцій, винагороду ключових посадових осіб, особисту матеріальну зацікавленість членів спостережної ради і правління у питаннях, які впливають на ефективність

функціонування корпорації і прогнозовані фактори ризику. Для цього необхідно:

- регламентоване визначення обов'язкового обсягу та способів розкриття інформації акціонерними товариствами;
- надання акціонерам рівного та не пов'язаного із значними витратами доступу до інформації;
- підвищення регулярності та якості необхідної інформації до рівня міжнародних стандартів;
- здійснення контролю за своєчасністю, повнотою, якістю та достовірністю інформації, що надається;
- здійснення контролю за якістю аудиту інформації;
- врегулювання (в т.ч. законодавче) питань, пов'язаних з використанням інсайдерської інформації.

7. Важливим елементом покращення корпоративного управління є чітке розмежування повноважень між органами управління товариства, що потребує:

- підвищення ролі спостережної ради шляхом надання їй повноважень для здійснення захисту прав акціонерів, стратегічного керівництва діяльності товариства та контролю за діяльністю виконавчого органу;
- забезпечення контролю за реалізацією рішень, що винятково належать до компетенції загальних зборів акціонерів;
- обов'язкової розробки акціонерними товариствами внутрішніх регламентних положень, де встановлений чіткий розподіл повноважень між органами управління товариства.

8. Невід'ємним елементом ефективного корпоративного управління є корпоративна культура, формування якої здійснюється шляхом:

- створення комплексної, постійно діючої системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців з питань корпоративного управління;
- забезпечення реалізації пілотних проектів з метою ефективного впровадження корпоративного управління в акціонерних товариствах;

- створення моніторингу та рейтингової системи оцінювання рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах;

- проведення наукових досліджень, науково-практичних конференцій і семінарів з актуальних проблем корпоративного управління;

- поширення серед населення інформації з питань та проблем корпоративного управління, популяризація загальноприйнятих принципів корпоративного управління.

9. Поліпшенню стану корпоративного управління мають також сприяти зміни в акціонерних відносинах, а саме:

- відмова від випуску акцій на пред'явника, введення умовно голосуючих привілейованих акцій і впровадження заочного та кумулятивного голосування;

- розширення переліку питань, що вирішуються на загальних зборах кворумом у три Чверті голосів, а також зменшення межі контролю, за якою акціонери можуть вимагати розгляду питань на загальних зборах, до 5%;

- введення переважного права акціонерів на придбання акцій додаткових емісій;

- визначення чіткого порядку прийняття рішення про нарахування та виплату дивідендів; заборона виплат дивідендів у будь-якій формі, крім грошової;

- надання можливостей акціонерам вимагати викупу акцій при суттєвому погіршенні їх прав і впровадження обов'язку покупця контрольного пакета акцій зробити акціонерам пропозицію про придбання акцій;

- введення інституту незалежних членів спостережної ради;

- визначення афілійованих осіб акціонерного товариства та залежних компаній, значимих угод і зацікавлених осіб;

- заборона здійснення підприємницької діяльності посадовими особами корпорації за її межами, посилення їх відповідальності за завдання збитків акціонерам.

10. Необхідною умовою як підвищення рівня корпоративного управління, так і розвитку інституту акціонування взагалі є розвиток вітчизняного фондового ринку.

У зв'язку з цим необхідне формування вітчизняної інфраструктури, яка б відповідала світовому рівню з метою забезпечення більш ефективного обігу цінних паперів українських корпорацій та спрощення їх доступу до фінансових ресурсів.

11. Як свідчить практика, серйозної уваги потребує і банківська система країни, що вимагає поширення міжнародних стандартів корпоративного управління в банках України.

А. Рекомендації у напрямку покращення діяльності правління та наглядової ради банку:

- забезпечення наявності власної концепції (стратегії) розвитку та управління банком;
- підвищення рівня відповідальності керівників і власників банку за його безпечність і стабільність;
- підвищення вимог до кваліфікаційного (професійного) рівня членів спостережних (наглядових) рад банківських установ та запобігання конфлікту інтересів;
- запровадження проведення Національним банком України оцінок якості корпоративного управління в банківській системі;
- поширення в банку єдиного розуміння корпоративної культури щодо управління ризиками та розмежування відповідальності за ризики і захист капіталів і прав вкладників;
- підвищення прозорості діяльності банку для потенційних інвесторів і бізнес-партнерів.

Б. Рекомендації у напрямку розвитку ризик-менеджменту:

- удосконалення систем управління ризиками;
- забезпечення постійного моніторингу ризиків з метою ефективного функціонування систем управління і внутрішнього контролю, запобігання прийняття правлінням і працівниками банків неконтрольованих і нерегламентованих рішень, пов'язаних з банківськими ризиками;
- подальше наближення зовнішнього аудиту банків до вимог стандартів аудиту та етики Міжнародної федерації бухгалтерів (ІБАС);

- удосконалення системи банківського нагляду і регулювання та її структури;

- поступове впровадження диференційованих ставок регулярного збору як стимулюючої системи щодо підвищення якості управління ризиками в банках – учасниках фонду гарантування вкладів фізичних осіб;

- розширення переліку та посилення вимог до змісту публічної інформації (інформації про власний фінансовий стан, власників, структуру управління, якісні характеристики менеджменту, основні інвестиції тощо).

Учасники конференції та Пленуму Правління Спілки економістів України вважають, що вдосконалення корпоративного управління за зазначеними напрямками буде мати значний позитивний вплив на розвиток української економіки, а саме:

- по-перше, воно направлене на досягнення балансу у взаєминах основних соціальних груп і соціальних інститутів, включених до ринкової взаємодії (органи місцевої влади, підприємці, акціонери, персонал підприємств, кредитори тощо);

- по-друге, сприятиме підвищенню внутрішньої ефективності корпоративних процесів, раціональному використанню капіталу в національному масштабі, тобто їх переходу на якісно новий рівень;

- по-третє, виходячи з вітчизняних реалій, корпоративне управління може стати одним з найбільш ефективних засобів боротьби з корупцією і "тіньовою" економікою;

- по-четверте, надасть значну підтримку вітчизняним інвесторам, збільшить їх потенціал участі в економічному та соціальному житті країни.

